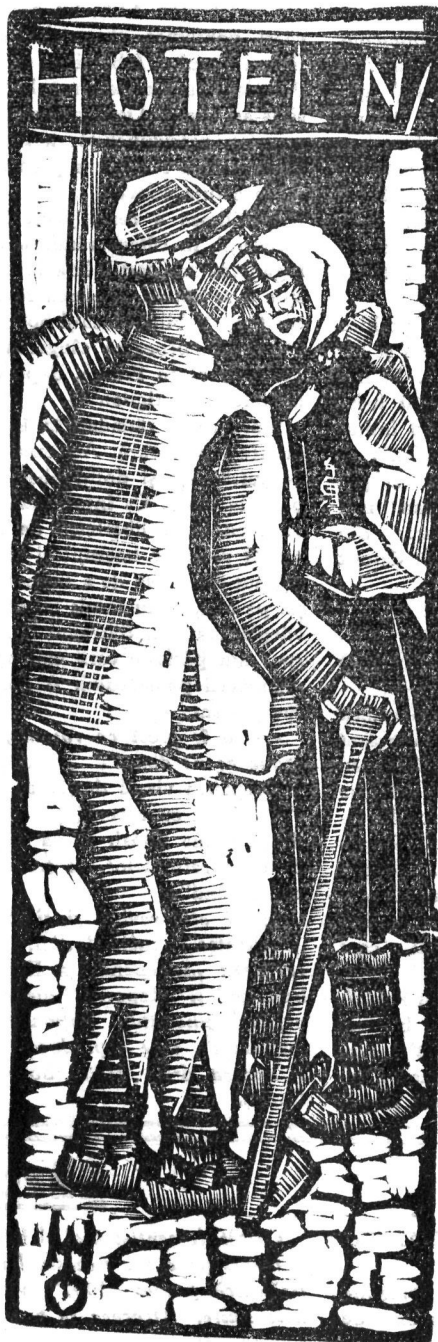

SOCIETATEA DE MÂINE

CUPRINSUL:

Figuri reprezentative: Președintele	
• Masaryk	Ion Clopoțel
• Remy de Gourmont	Lascăr Sebastian
• I. L. Caragiale	Rodica Clopoțel
• Dr. Samoil Fényes	Societatea de mâine
Probleme economice: Industrializarea	
• agricolă a României	Ion Clopoțel
• Reforma agricolă	Petru Suciu
• Industrializarea satelor — condiția culturalizării	Lotar Rădăceanu
• Mașinismul în agricultură (scri-soare)	A. Corteanu
• Raționalizare și degradare	Șt. Voicu
• Necesitatea unei reforme moneta-re radicale	Gavril Todica
Probleme sociale: Considerațiuni astu-pri naționalismului	Alexandru Cludian
• Indepărtarea magică a ciumei din satele ardeleni	Ion Chelcea
Actualități: Să fim buni români	Horia Trandafir
• Soarta Ardealului democratic	Dr. Victor Iancu
• Evocări din viața Blajului	Horia Trandafir
Biopolitica: Greutatea corporală a copiilor	Dr. Axente Iancu
Pagini literare: • Tangentă la poezia lui Bacovia	Silviu Cernea
• Un memorialist român	Alexandru Leon
• Literatura cultă la Aromâni	Vasile Christu
Viața intelectuală din țară: Recensii	
• literare	Dumitra Codrescu
• O editură prodigioasă: „Scrișul Românesc”	R. C.
Discuții și recenzii: Cercetări sociologice — Izvoarele de inspirație ale artiștilor — Lupta lui Alexandru Sahia — Sociologia monografică în polemica „dreptei” românești	Șt. Voicu
Poezia socială română — Organiza-torul de teatru Sică Alexandrescu — Istoria literaturii române contemporane — Ultima carte a lui Tudor Arghezi	Ion Clopoțel
Fapte, idei, observațiuni: Testamen-tul lui Masaryk — Masaryk spi-ritual — Masaryk văzut de Leon Blum — Cele trei etape ale evoluției hitleriste — Farsa acordului dela Nyon — Un medic confiscat — Banatul demografic — Spre democrație umanitară — Viitorul omenirii — Dascălul dascălilor — Prinosul socialismului — Intelec-tualitate și snobism — Sufletul poporului — Mai multă sinceritate — Ecouri de presă despre Societatea de mâine — Albumul Drăguțescu — † Profesorul Vel-ceanu — O înaltă pildă de morali-tate	Cronicar Marcel Olinescu
Coperta: Țărani hunedoreni la târg	

Director: ION CLOPOȚEL

Redacția și Administrația

BUCUREȘTI II, str. Chișinău 12

Apare trimestrial

În lunile Februarie, Mai, August și Noiembrie

ANUL XIV
Trim. Iul.-Aug.-Septembrie 1937

no 3

(al 359 dela apariție)

ABONAMENT ANUAL:

Autorități, birouri, bănci . . 1500 L

Societăți culturale, școli . . 1000 L

Liber profesioniști . . . . . 600 L

Funcț., studenți, muncitori 500 L

În străinătate: dublu

Abonamente se plătesc anticipat

©B.C.U. Cluj

Voci de presă despre „Societatea de mâine”

Reproducem câteva voci de presă în legătură cu vasta anchetă agrarianistă pe care a început să o desbată revista noastră începând cu numărul trecut:

Ziarul „Dreptatea” scrie în ziua de 9 Iulie:

„A apărut „Societatea de mâine” Nr. 358, cu un bogat conținut.

În acest număr, d. Ion Clopoțel dă o deosebită atenție chestiunilor agrare. O contribuție documentată aduce d. St. Voicu la studiul chestiunii țărănești și un capitol din Răscoala țărănească dela 1437 a d-lui M. Dăscălescu, o lucrare deosebit de valoroasă și actuală.

În același număr, d. Matei Socor adresează o „Scrisoare deschisă lui Aron Cotruș,

* * *

Ziarul „Lumea Românească” dela 19 Iulie sub titlul „Rostul scriitorului” are următoarele reflecții interesante:

„În numărul ultim al revistei „Societatea de mâine”, Matei Socor, adresând o scrisoare deschisă poetului Aron Cotruș, pune problema capitală a vieții noastre literare de astăzi: problema rostului scriitorului în viața colectivă. Matei Socor arată cântărețului lui Horia, de ce n'a putut să-și împlinească menirea, de ce n'a putut să devină „un Horia uriaș al gândului” și de ce nu-i era iertat să se rătăcească în tabăra acelor care și prin vrerea și faptele lor, sunt dincolo de baricadele pe care Petru Opincă își apără trudita-i viață.

Cele spuse de Matei Socor privesc un caz anume. Sunt spuse însă cu atâta pătrundere, încât pun în esențialitatea ei, problema pe care cu abilitate au știut să o eludeze amândouă taberele, când cu discuția despre moralitatea în artă.

Nimeni nu va contesta sper, că trăim vremi de mari prefaceri și că de deslegarea ce se va da problemelor pe care aceste prefaceri le pun, depinde existența însăși a statului nostru, soarta de mâine a neamului românesc. Nu știu însă câți s'au întrebat asupra rostului pe care îl are în aceste vremi scriitorul, asupra drumurilor pe care le urmează literatura.

La noi mai dăinuiește încă în literatură, frenezia după frumusețea actului gratuit, iar problematica celor mai mulți dintre scriitorii noștri n'a trecut încă dincolo de obișnuita problematică a simbolizării.

În acest peisaj Aron Cotruș a fost unul care a înțeles chemarea unor vremi noi și în gând și în înfăptuirea lui prin vorbă. Că s'a lăsat antrenat de o rătăcire care este a foarte multor intelectuali de-ai noștri, se explică tocmai prin faptul că i-a lipsit conștiința obiectivă a rostului scriitorului, că nu și-a dat seama de funcțiunea pe care trebuie să o îndeplinească literatura în noua structură a culturii românești. Punând problema lui, Matei Socor a pus în discuție problema esențială a literaturii noastre. Cred că trebuie să medităm asupra ei și, în deosebi, cred că trebuie să-i împărtășim rezultatele gândirii noastre, colectivității, pen-

tru a îndruma lucrurile pe făgașele lor adevărate”.

* * *

Ziarul „Lumea” din Iași cu data de 12 Iulie remarcă următoarele:

„Printre puținele reviste democratice, pe care le mai putem avea, „Societatea de mâine”, deși nevoită să apară trimestrial, conține totuși să militeze cu un mănunchiu de colaboratori în frunte cu neobositul Ion Clopoțel. La „Probleme social-agrar” găsim câteva contribuții interesante asupra chestiunii țărănești, asupra reformei agrare și structurii proprietății rurale, asupra debușurilor de muncă sau asupra agriculturii în U.R.S.S. La „Probleme Sociologice” ne-a interesat articolul d-lui Alex. Claudian, Evoluție și revoluție sau interesante date asupra răscoalei din 1473.

De actualitate articolele despre politica externă ca și toate cronicile culturale și artistice, faptele, ideile și observațiile. În numărul acesta atât de bogat și-a găsit locul și un studiu al d-lui Petre Drăghici intitulat: „Clasa țărănească în romanul „Ion”.

Dorind să informăm pe cititori asupra chestiunilor mai puțin cunoscute sau mai de actualitate dăm un scurt fragment din studiul „Agricultura în U. R. S. S. datorit d-lui Ilie Constantinovschi”.

* * *

Cunoscutul publicist ieșan d. Em. Serghie a semnat următorul carnet în Nr. dela 13 Iulie al ziarului „Adevărul”:

„În ultimul număr al revistei „Societatea de Mâine” se publică un foarte interesant fragment din lucrarea d-lui M. Dăscălescu „500 ani dela răscoala țărănimii ardeleni dela 1437”. E vorba de prima răscoală țărănească, organizată în amănunte. Pentru prima oară, într-o noapte de vară, codrii Băbălnei au răsunat de glasul unui precursor al lui Horia și Tudor Vladimirescu — Pavel Lungu — dela Voivodeni, care striga fără frică:

— „Fraților, de acum se pune jos robia”.

Iar acest strigăt de alarmă și de bucurie în același timp, era armonizat de alte sute și mii de chiote, de ale țărănilor unguri, iobagi la fel de îngreuiți de sclavie și po-

veri, care, prin tunetul vocii lui Antoniu Nagy, răzbeau și ei să dea de știre marea veste:

— „Jugurile au căzut și vine slobozenia”.

Din amănuntele acestei prime răscoale „țărănești” se vede clar că „slobozenia” a venit cu mare greutate. Nobilimea feudală n'a cedat ușor. Cum nu cedază lesne, niciăeri, nobilimea, chiar când e numai nobilime a banului. Iobagii au ocupat orașe. Au dat piept cu armatele regulate ale nobilimei și le-au răpus. Deși înarmați fiecare cu ce apucase, precumpănitor a fost dorul de libertate, care-i armă supremă când ajunge la os cătușa sclaviei.

Nobilimea a cerut pace. S'au încheiat convenții, în câteva rânduri. Iobagilor li se făgăduiau satisfacții. Era la mijloc un truc: spre a se obține încetarea revoluției. Ca între timp nobilimea să-și sporească armatele — și să pornească sângeroase represalii. (Ciudad: ca în Franța, după cele convenite la „Hotel Matignon”!).

Dar țărani răsculați în 1437 nu s'au lăsat trași pe sfoară. Au continuat revoluția. Și persistența și dorul libertății au învins până la urmă. Ca întotdeauna în istorie. Li s'a recunoscut libertatea de a nu mai fi sclavii moșiilor boierești și episcopale. Au obținut libertatea de a se muta de pe o moșie pe alta, le-au smuls „drepturi” dela privilegiată averii. Săteanul Tudor Sabău a spus din păsurile care mai apasă încă pe muncitorii pământului. A încheiat plastic, cuvântarea:

— Io is prost ca voi mă, da știu și io spune ce ne doare”.

Dreptatea visată de țărani acum 500 ani, s'a împlinit cu o revoluție: dreptatea cerută de țărani astăzi, se va împlini, desigur, pe căile reformelor, ce trebuie să vină cât mai curând”.

Multe alte reviste și ziare se ocupă de „Societatea de mâine”, dintre ele menționăm revistele: „Independența Economică”, „Libertatea” și „Reporter” din București, apoi organul tineretului național-țărănist „Românismul”, care reproduce în întregime scrisoarea d-lui Matei Socor către Aron Cotruș.

Cărți noi

I. GR. OPRIȘAN: A. VLAHUȚA. Ed. „Lupta”, lei 50.

Această biografie de 300 pag., prezintă pe scriitorul Vlahuță ca om. Un model de om! De o bunătate rară și de o mare cinste. Expresia sa proprie: „cîntea ori e întreagă, ori nu e deloc”. Vlahuță ținea la țaran, era întotdeauna de partea binelui și a dreptății. Principiul său de viață e al iubirii. Cu iubire trata pe toată lumea. Era un foarte bun prieten. D. Gh. Oprișan pomeneste adesea de „prietenia clasică” Vlahuță - Caragiale - Delavrancea.

Sub aspect religios, Vlahuță ni se înfașează ca un credincios convins. Are o „sete de jertfă”, suportă bucuros suferința, și nu se lasă înfrânt de loviturile vieții.

Oricât de sentimental și bun a fost, avea o tenacitate a sa. Aceasta l-a îndemnat să iscălească poezia „1907”, violentă, sau unele satire. De aceea se potrivește sfârșitul său cu „apusul unui vultur”, — cum scrie atât de inspirat d. Oprișan.

Vlahuță îndeplinește condiția pusă de Boileau scriitorului: să-și desvârșească pe-soană morală, în armonia cu creația sa artistică. Iată de ce cartea d-lui Oprișan ne pricinuieste o deosebită satisfacție, scriind despre o figură sămănătoristă nemaîntălnită.

Numărul viitor al „Societății de mâine”, trimestrul Noembrie, va fi consacrat problemelor școlii românești.

Industrializarea agricolă a României

Efemeridele cotidianului dețin o nediscutabilă importanță în orientarea publicului asupra mer-sului, curgerii lucrurilor. O cetățenime informată larg și precis ajunge la maturitate de gândire și la atitudini conforme cu interesul public. Suntem prea deprinși cu viața tiparului decât că nu apreciem foloasele nemărginite ale unei prese libere și ale știrilor chiar cu cea mai scurtă existență.

Și totuș egală însemnătate dețin studiile de proporții vaste, adevărate laboratoare ale cul-turii și științii. Și am putea pleca dela rolul pe care-l joacă în universități seminariile în aprofun-dările științifice, în direcțiunile cercetărilor, în stimulările celor cari se consacră unor discipline pen-tru cari simt devoțiune, pentru a lămuri prin comparațiune misiunea unei reviste de științe sociale. A desbata un curent de idei, o mentalitate publică, un tip de societate, o reformă cerută de timp, un complex de împrejurări, pretinde un efort prelungit, o revenire continuă, o clarificare în etape. Analiza asupra societății necesită tot atâta meticulozitate câtă implică geologia, biologia și fizica bunăoară, dacă nu chiar mai mult, în orice caz dificultățile de învins sunt mai numeroase din pri-cina atâtor regiuni neexplorate încă în mod definitiv de ordin psihologic. Instrumentele de cerce-tare nu sunt verificate în măsura de a obține certitudini. Prin discuțiuni și colaborări sistematice, o revistă își poate permite să atace problemele cele mai grele.

Nu mai e nevoie de introducere. Avem cititori familiarizați atât cu metoda noastră de muncă exercitată, cât și cu atmosfera liberă și prielnică expunerilor obiective.

După prezentarea chestiunii care continuă a fi cea mai complexă și mai acută — chestiunea țărănească — din numărul nostru trecut, intrăm acum în miezul soluțiunilor de îndreptare, cari se pot rezuma în ceea ce numim industrializare.

Articolele din numărul de față sunt abia un început. Desvoltările ulterioare vor avea darul să aducă lumină complectă prin delimitarea materiei și câmpului de cercetare.

Întâiu de toate vrem să risipim falșa judecată asupra noțiunilor curente de sărăcie și bogăție. Categoriisim Munții Apuseni, Maramurașul, Clisura bănațeană și Dobrogea de pildă, ca teritorii nă-păstuite, robite mizeriei, vrednice de compătimire — balast pentru stat și izvor de suferință pentru oameni. Prejudecăți false. Toate aceste colțuri de țară sunt în realitate pline de infinite resurse cari ar putea fericii și regenera o populațiune de câteva ori mai numeroasă.

Ne căinăm de mizeria dezonorantă a unor regiuni, cari dacă ar fi încăput pe mâinile experi-mentate ale unor popoare bătrâne, trăite de secole în libertate și în exercițiul drepturilor politice ce-tățenești, ar fi luat aspectele unor adevărate colțuri de rai. Acele neamuri ar fi știut preface bu-nurile naturii în bunuri culturale și spirituale, într'o civilizațiune puternică. Munții noștri apuseni tânjesec în foamete și ignoranță. Maramureșul este obiectul milei și îngrijorării colective. Bărăganul este expus secetei și nu părăsește populațiunii plugărești, pentru că nu este drenat și irigat. Dar sărăcia nu re-zidă în ordinea naturală a lucrurilor, ci exclusiv în penuria mijloacelor de exploatare, valorificare și civilizare atât la stat, cât și la masele băștinașe. Nici în Munții Apuseni, nici în Maramureș, nici în

Clisura Banatului, nici în Dobrogea și Bărăgan nu lipsesc întreprinderile marilor capitaluri, cari recoltează imense beneficii grație concesiunilor obținute pe prețuri derizorii dela stat.

Ne învârtim într'un cerc vicios și ne ascundem după realitatea simplă din văzul tuturor.

Partidele politice românești, „chiar acele cari și-au făurit titluri istorice din credințele și practicile democrației, s'au mulțumit să pună în circulație lozinci ușoare de ordin patriotic și democratic, fără să coboare în substratul mai adânc al problemelor. Atât înainte, cât și după războiul mondial ele și-au bătut capul cum să întemeieze o burghezie română care să răspundă chemărilor „statului” și capitalismului intern deopotrivă ca și celui extern—dornic de expansiuni și investițiuni în România veche și nouă.

Nu vom insista aici asupra teoriei îndreptățirii istorice a capitalismului — considerat de o anumite sociologie ca o intercalare de neînălțurat—în procesul de evoluție. Argumente se pot invoca în sprijinul oricărei teze, mai ales într'o perioadă de prefacere lentă și de lungă durată, cum a fost aceea a evului mediu. Multe s'au schimbat de atunci. Democrația ar putea fi mai vigilentă și datoare să se desbure de obișnuințele tradiționale de a privi cursul lucrurilor. Societatea de azi este supusă unor fermenti, cari modifică într'un tempo cu mult mai accelerat fizionomia.

Puterea politică a statului și posibilitățile dezvoltării economice nu mai pot fi subalternizate influenței unor anume categorii sociale, de felul celor cari constituie burghezia capitalistă. Nu. E ceasul când trebuiesc avute în vedere toate categoriile sociale, indiferent de obârșie și de nobleța slujbei. Prin urmare trebuie să tindem spre astfel de așezări, încât profitul activităților să se întindă pe raza cea mai întinsă, deșteptând la viață întregul organism național.

Concepem industrializarea ca o întrebuințare rațională a materiilor pline atât de abondante în mâna populațiunii rurale. România posedă imense surse de bogății naturale. Enciclopedii economice mondiale îi consacră faima de grâнар, de posesoare de mine de aur și petrol, de păduri și căderi de apă, de posibilități zootehnice, de furnizor important de fructe, vinuri, lână și alte produse.

Toate ramurile economiei plugărești se cer valorificate printr'o puternică politică agrarianistă, printr'o industrializare specifică în domeniul de muncă al țăranului nostru.

Industrializarea agricolă este chemată să pună bazele fundamentale ale democrației și viitorului poporului român.

ION CLOPOTEL

Încă un cântăreț bănățean s'a dus : profesorul Iosif Velceanu

Încă o figură marcantă a minunatei muzici bănățene ne părăsește: profesorul Iosif Velceanu moare tocmai când e în culmea gloriei și dă corurilor noastre cea mai solidă organizare. La 63 ani are un trecut foarte bogat: conducător de coruri până a fi ales președintele asociației lor putând să realizeze în toamna anului trecut un congres de 6000 cântăreți bănățeni în Timișoara, folclorist muzicant, compozitor de doine și cântece, istoric și publicist harnic.

Regretatul Velceanu era numai neastâmpăr, numai elan, numai vervă: bănățean în deplinătatea cuvântului.

S'a bucurat de recunoașterea unanimă ca vrednic urmaș al unor Muzicescu și Vidu, ca distins tovarăș al unor Sabîn Drăgoi și Tib. Brediceanu, ca însușitor de fiecare clipă al Banatului cu neîntrecute virtualități muzicale.

În preajma morții a putut savura plăcerea apariției cărții sale ultime: Autobiografie, în care-și toarce amintirile dar în același timp zugrăvește atâtea priveliști rare ale Banatului în frunte cu cele ale comunei natale Văliug. Din filele cărții învățăm să ne atașăm și mai strâns de Banatul drag.

Cântecul bănățean și toată suflarea românească îmbracă haina cernită.

O pildă fără pereche a demnității : Masaryk

E maniera de eternă moralitate observată de gloriosul președinte Masaryk în toată perioada lungă de luptă politică dinainte de război: niciodată n'a recurs la ajutoare de la străini al căror concurs l-a cerut pentru cauza emanci-pării cehoslovace.

Masaryk a înțeles să se sprijine exclusiv pe puterile proprii ori pe mijloacele compatrioților cehoslovaci la curent cu vastul plan de dărâmare a dublei monarhii.

Ca bun psiholog ce era își da seama cât de mult ar fi pierdut dacă s'ar fi milogit la neamuri streine pentru subvenții.

N'ar fi putut sta cu fruntea ridicată, n'ar fi convins atât de temeinic despre un ideal de desrobire, nu s'ar fi impus atenției — fără totala desinteresare de ordin bănesc.

O astfel de conduită să servească de învățătură tuturor celor, cari vor să izbândească în țelurile lor idealiste.

Conștiința demnității și desinteresării materiale e tăria omului politic, vrednic să fie pus în fruntea treburilor publice.

PRESEDINTELE MASARYK

Însă clipa când corpul neînsuflețit al președintelui liberator Thomas Masaryk e coborât în locul de veșnică odihnă, este și clipa consacrarii universale a geniului său nemuritor și punerii în evidență a civilizației cehoslovace.

Jale adâncă a cuprins sufletul poporului cehoslovac, însă în același timp s'a trezit simțământul colectiv al majestății justificate, că din mijlocul compatrioților s'a putut înălța o figură de valoare intelectuală și morală a eroului Masaryk.

Momentul acesta este extrem de caracteristic și deține semnificațiile sale proprii ce nu pot fi neglijate în niște ore atât de grele pentru soarta Cehoslovaciei. Jale imensă, dar imensă este și strălucirea morală a Cehoslovaciei întemeiate, dirijate și organizate solid de marele Masaryk.

Viața și acțiunea publică a întemeietorului statului sunt un far ce ghidează cu certitudine destinul poporului cehoslovac deopotrivă cu destinul statelor succesorale și cu al tuturor democrațiilor lumii.

Nimic mai natural decât ca președintele succesor d. Beneš, să afirme în impresionantul său panegiric: „primim această viață mare, plină de fapte, cântărim sensul lungului său pelerinaj pe pământ și sufletul nostru se umple de liniște, hotărâre, mândrie, siguranță”. Cehoslovacia a dobândit simțământul acesta al încrederii nemărginite în puterile sale proprii tocmai când ochii lumii întregi sunt îndreptați spre mormântul dela Lany.

Fericită, profundă și rodnică identificare dintre bărbatul conducător și țara așezată potrivit concepțiunilor sale superioare de ordine și progres social.

Cehoslovacia iese odată mai mult sporită în prestigiu și îndreptățire la existență suverană.

Încetarea din viață a lui Masaryk a constituit o emoție sdruncinătoare pentru adversarii cari purtau ranchiună Cehoslovaciei puse pe temelii sociale și morale atât de puternice, după cum ea a electrizat inima națiunii demne de o personalitate atât de covârșitoare.

Uneltitorii din umbră împotriva independenței cehoslovace au trăit clipe de panică. De un stat înzestrat cu cele mai bune orânduiuri, nu te poți atinge. Sunt dezaxați făuritorii mârșavelor planuri de cotorpire. Exemplul cehoslovac rezistă victorios la cel mai dificil examen.

E o subliniere de ordin extern pe care o credem necesară.

Însăși ascensiunea lui Masaryk este edificatoare și chiar simbolică. Din umila condițiune a familiei de vizitiu, fiul a urcat victorios, prin purele calități morale și științifice, toate treptele societății până la demnitatea supremă în stat. Ia același timp multi seculara casă a Habsburgilor și aristocrația de sânge albastru se scufundă în propriile păcate, se descompun în vicii și pier în izele savanțelor viclenii conspiratoare contra libertății popoarelor.

Prin austeritate morală, prin muncă și virtute, prin curajul și forța ideii, s'a impus omul de jos, pe când tronurile imperiale într'aurite s'au năruit în nimicnicie. Contrastul e fără seamăn.

Splendidă și încurajatoare pildă a istoriei. Binele răpune răul. Virtutea dă rădăcină porților iadului.

Cele mai crâncene coaliții ale forței coercitive, ale militarismului, ale clericalismului și îmbuibăților posesori de averi fabuloase, au cedat în fața adevărului servit de o inteligență atât de pregătită și de luminată ca a lui Masaryk.

Ne gândim îndeosebi la două momente extrem de grele din viața încercată a defunctului: a) bătălia dată contra manuscriselor apocrife dela Kralové Dvur și dela Zlana Hora cari pretindeau că ar stabili existența originii nobile a cehilor; cu toată evidența șovinismului demascat, totuși în 1900 Masaryk este obiectul unor furioase campanii ale tineretului universitar antisemit; b) acțiunea în celebrul proces dela Zagreb, înscenat de Aehrenthal și Forgács contra sârbilor, acțiune încoronată de succes în anii 1909—1910. Bărbatul călit în cultul adevărului nu dezarmează, până ce nu desvelește falșul.

Ca profesor universitar la Praga și deputat al Reichsratului vienez dă atențiune problemelor politice ale timpului și chestiunilor sociologice și filosofice. A întemeiat la vârsta de 33 ani revista critică *Ateneum*, iar ceva mai târziu alte două reviste: *Cas* și *Nase Doba* inițiind, cu o seamă de eminenți colaboratori pe intelectuali în tot ceea ce constituia actualitatea palpitantă. Ce rol mare are o revistă bună în societatea îndrumătoare a timpului!

În 1900 întemeiază Academia muncitorească și partidul realist. Face călătorii în America și Rusia unde se întâlnește cu Tolstoi (1910). Nu e de mirare dacă fructul bogat al cercetărilor sale teoretice și pe teren, este o carte de proporția celei intitulate *Rusia și Europa* apărută în 2 volume, în limba germană la Iena în 1913. Carte de cuprinzătoare orizonturi literare și sociologice, o carte profetică — nu prin revelațiuni, ci prin concluziuni de ordine strict științific.

După izbucnirea războiului mondial fugă în străinătate și se dedică celei mai ample și mai hotărâte propagande personale pentru desmembrarea monarhiei duble. Cutreeră Elveția, Franța, Germania, Statele-Unite, Rusia, România — și izbutește să obțină încă în 29 Iunie 1918 recunoașterea consiliului național cehoslovac din partea guvernului francez. În 9 August Anglia recunoaște armata cehoslovacă drept armată aliată. Statele Unite recunosc în 2 Septembrie Consiliul național cehoslovac ca guvern legal constituit. Iar în 18 Octombrie, Masaryk în Declarațiunile dela Filadelfia proclamă independența cehoslovacă. Praga proclamă constituirea republicii cehoslovace în ziua de 28 Octombrie și alege pe Masaryk ca președinte, în care calitate sosește în patrie în 21 Decembrie 1918. Parlamentul îl realege de patru ori succesiv ca președinte, însă în 1935 se retrage în mod irevocabil și desemnează în locul său pe d. Beneš — ceea ce poporul a ratificat cu o zdrobitoare majoritate de voturi.

Putredului imperiu habsburgic Masaryk i-a dat lovitura de grație prin vâjnoasa luptă de idei, blamând pretutindeni apucăturile scandaloase de guvernare ale claselor nobile.

Masaryk este el însuși o piatră de hotar între două lumi. O lume nouă se instaurează pe ruinele fumegânde ale măcelului mondial.

Prin exemplul vieții sale de știință și filosofie, prin puritatea sa sufletească, prin curajul în slujba binelui și adevărului, a doborât toate puterile întunericului și a fost în fruntea mișcărilor liberatoare. De la înălțimea principiilor sprijinite pe o vastă erudiție, a imprimat statului cehoslovac un ritm de regulă socială, care a dobândit repede o faimă generală. Cehoslovacia s'a înfățișat ca un model de democrație organizată.

Toată imensa sa popularitate și-a tras-o exclusiv din erudiția și conduita sa personală ireproșabilă.

Prin simplitatea, ascetismul și blândețea tratamentului său a dobândit o autoritate personală în fața poporului atât de mare, încât niciodată ea nu va putea fi făurită de dictatorii cei mai crunți și mai încrezători în milicoanele de baionete. Masaryk și-a luat secretul puterii sale fără margini exclusiv din ordinea etică și științifică. A fost capul de stat cel mai luminat al Europei contemporane — spre gloria mai mare a Cehoslovaciei.

Într-o vreme de răsturnări ale valorilor, de incursiune sălbatecă a secăturilor și rataților în viața publică prin cinismul violențelor, Masaryk a stat zid nebiruit lângă credințele sale îndelung experimentate de democrație. Și a dat democrației sensurile precise, curățite de sgura interpretărilor mistificatoare. El a făcut distincția între democrația burgheză — aservită iarăș unor anume clase sociale — și între democrația umanitară ieșită din consensul și în favoarea tuturor cetățenilor, suprimând orice predominanță de categorii sociale.

Și nu putem cinsti după cuviință pe marele creator al republicii cehoslovace, decât căutând să pășim pe urmele sale și să ne pătrundem de spiritul său.

Omagiu adevărat nu i se poate aduce de către aceia cari-l admiră, dacă nu se potrivesc deopotrivă exemplului său puritan de viață și practicelor sale de guvernământ.

Toți câți aspiră să dea României tăria și prosperitatea la care are dreptul, să se inspire din înfăptuirile lui Masaryk.

Marele democrat a pus și la fundamentul României o piatră prin colaborările sale multiple la învierea noastră de stat. Sistemul democratic ne-a dus la țară liberă, frumoasă și largă în cuprinsurile ei. Avem totul de câștigat prin fidelitățile față de acest sistem, — dimpotrivă toate riscurile se pot prăbuși asupra noastră dacă ne atașăm ușurel vânturilor ispititoare ale sistemelor forte.

...Și fără prea mare efort cerebral cei înțelepți vor aprecia și se vor potrivi comandamentelor morale ale
ION CLOPOTEL

Dr Samoil Fényes

De 7 ani trăia în capitala României bătrânul luptător întru cauza celor mulți dr. Samoil Fényes. Neînduplecat adversar al regimului forte din patria sa, a luat toiașul pribegiei, rând pe rând a cutreerat Austria, Cehoslovacia și în urmă România, neîncetând să combată prîg opresiunii zilnice asupra maselor populare din Ungaria. Poate că ar fi avut dreptul, la vârsta patriarhală de 76 ani să ducă o viață retrasă, liniștită, scutită de agitațiunile inerente luptei aprinse de idei, ci el a înțeles să jertfiască întregul talent și toată energia creierului său călit în frământări idealiste până în ultima clipă cu o tinerețe spirituală uimitoare. În revista Uj Magyarok publica romanul lui Mihai Vodă Viteazul, eroul legendar al istoriei românești — într'atâta se pătrunsese de sbuciumul specific al neamului nostru. Inarmat cu multă știință lovia pe temei de date sigure, împotriva conspirațiunii magnaților și conților unguri contra drepturilor țăranilor. Da, dr. Samoil Fényes n'a fost numai un strălucit avocat la bară, ci și un apărător înflăcărat al țăranimii. A străbătut țara în lung și larg robind conferințe pentru instruirea și cultivarea maselor. Nu era săptămână fără să nu descindă la sate. A ținut peste 3 mii de cuvântări satești. Nici în timpul revoluției nu și-a întrerupt această activitate — dimpotrivă. Contra-revoluția l-a târit prin temnițe. A emigrat...

Iși câștigase un mare renume ca avocat în Budapesta. Se specializase în dreptul comercial și în criminalistică.

S'a ilustrat ca dramaturg de talent. Teatrul Național din Budapesta l-a reprezentat în 1904 piesa Kurucz Feja David cu mare succes. Teatrul Vesel (Vigszinhaz) încă l-a adus la strălucirea rampei o comedie — satiră a moravurilor ce înjosesc pe cei fără drep-turi.

A avut întinse legături cu mărimile contemporane de talia unor Masaryk, Leon Blum, Diener Dénes ș. a.

S'a încadrat în rândurile acelor numeroși publiciști maghiari cari au dus o luptă necruțătoare împotriva groșilor de pământ și aristocrațiilor deținători ai puterilor în stat. Ungaria mai are și astăzi o intelectualitate vi-guroasă în slujba poporului de rând, grație pildei date de luptătorii ca Fényes. Pentruca să aibe cititorii idee de proporțiile organizării populare de către democrații și socialiști din Ungaria amintim faptul, că acolo funcționa Academia țărănească liberă de 50 ani, cu filiale puternice la țară. Fényes a fost unul dintre președinții acestei academii populare care a răspândit atâta lumină în ogoarele ru-rale.

În România a luat atitudine hotărâtă împotriva propagandei revizio-niste și a criticat aspru conferințele contelui Bethlen Ștefan ținute în An-

glia. Era un informator erudit al stărilor din Ungaria.

Un stupid accident din iarna trecută i-a fracturat piciorul. A alunecat pe poleiu și a plecat la Viena să se trateze. Un fiu al său este medic acolo. Cu toate îngrijirile filiale, boala n'a mai putut fi vindecată. Vârsta înaintată n'a opus rezistență salva-toare... Și astfel a căzut pe front u-nul dintre cei mai convinși și mai ne-înduplecați democrați de o viață în-treagă.

Dr. Samoil Fényes mai reprezenta ceva: trăsătura de unire dintre democrații celor două țări vecine. Singurul factor capabil să înlăture as-perițiile dintre cele două state, pe cari fatalitatea istorică le constrâng să trăiască în eternă vecinătate, este democrația. Deja socialismul maghiar a cerut demult revizuirea țărilor politice externe în sensul apropierii de țările succesorale, — iată o revizuire pe care o acceptăm. O serie în-treagă de oameni de condeiu pledea-ză în capitala de pe malurile Dunării pentru renunțarea la imperialismele soldate catastrofal în istoria pentru poporul maghiar. Punctile de legătură dintre unguri și români se vor cons-trui numai printr-o democrație rea-listă, pașnică și respectuoasă față de drepturile incluse în principiul națio-nalităților și al libertăților publice.

SOCIETATEA DE MAINE

REFORMA AGRICOLA

Problema exploatărilor colective e o muzică a viitorului. E o etapă finală a reformei agricole. Până la ea va trebui să trecem prin mai multe etape intermediare. Soluționarea succesivă a acestora va trebui făcută cu mult tact și prudență. O cer această înalte raționamente politice și economice. Linia noastră de conduită trebuie trasată de climatul etnic-economic al țării noastre și de învățămintele luate din experiența altor neamuri. O astfel de experiență o avem la vecinii noștri din răsărit. Învățământul ce ni-l dau e: de a nu face ce au făcut ei. Bolșevicii, intransigenți în ortodoxia lor marxistă, au început lucrul dela coadă. Marea, uriașa lor reformă agrară-agricolă n'a dat rezultatele așteptate. În prezent, gâtuți de insuccese, se sbat în căutarea unei ieșiri. Poate au s'o găsească, dar cu prețul multor abdicări, ori, chiar cu o radicală schimbare a metodelor marxiste.

Este o experiență dela care putem să învățăm multe. Bolșevicii au neglijat doi factori esențiali: omul și realitățile social-economice. Ei au încercat să clădească o lume nouă pe nisipul instabil al iluziilor. Iluzionismul doctrinar e ciocul bolșevismului. Reformele trebuie să răsără organic din pământul și din sufletul unui popor. Iluziile le sterilizează și le omoară.

Pământul și neamul nostru au lipsă de o reformă agricolă românească. Ea trebuie să fie în concordanță cu climatul economic și cu spiritualitatea etnică a neamului nostru. Reformatorii agricoli trebuie să întrunească calitățile stălucite ale unor distinși sociologi și economiști. Un mare reformator economie trebuie să fie în primul rând, un mare sociolog și un mare economist. Preocupările politice trebuie să aibă numai un rol secundar.

Durere, la reformatorii noștri actuali, aceste preocupări primează aproape în toate reformele ce le încearcă. Dovadă planul de electrificare a satelor și de procurare a unui mare număr de tractoare agricole. Vrea să fie aceasta o dispoziție serioasă, isvorâtă dintr'o profundă cunoaștere a satului românesc, sau mai mult o muzică cu seducătoare rezonanțe electorale? Se pare că e mai mult aceasta din urmă. Burghezia urbană vrea să-și creeze la sate un auxiliar politic, o burghezie rurală. Tractorul îl vor folosi proprietarii de moșii dela 20 hectare în sus. Lumina electrică tot ei. Milioanele de țărani vor folosi tot plugul cu vaci, opaițul și petrolul.

Reforma agricolă e o reformă de viață pentru noi. Tocmai de aceea se face o mare, o criminală greșală când se trece prin filiera intereselor de partid. Trebuie să primeze marile interese naționale și cele strict economice.

Trebuie alcătuit un program unitar, elaborat de cei distinși economiști agricoli pe cari îi avem. Va fi un program pe mai mulți ani, a cărui executare succesivă va trebui impusă tuturor guvernelor.

La baza acestui program de reformă agricolă vor trebui să stea anumite idei fundamentale, cari să fie firul roșu călăuzitor în întreaga noastră operă de refacere agricolă.

Anunțăm numai câteva din aceste idei călăuzitoare:

1. Păstrarea regimului actual de proprietate agricolă individuală;

2. Evitarea unor transformări radicale brusce, cari să atingă structura actuală economică și socială a statului nostru. Reforma va trebui să se facă lent, evolutiv, fără revoluții, fără perturbări interne;

3. Actuala proprietate românească trebuie pusă în condiții de funcționare normală, de respirație liberă, prin în-

lăturarea poverilor ce o apasă în prezent (bancare, fiscale).

4. La reforma agricolă trebuie să colaboreze țăranul cu munca, cu inima și cu interesele lui. Numai dintr'o co-interesare spirituală și materială a statului cu țăranul, poate să iasă o reformă agricolă bună și durabilă. Principalul beneficiar al acestei reforme trebuie să fie pătura țărănească. Cu o țărănime exploatată nu se va reforma nici odată agricultura. Țăranul trebuie să vadă și să simtă, că totul se face pentru el și în interesul lui. Totul prin el și pentru el. Aceasta trebuie să fie lozincă reformei.

5. Țărănimea noastră, încultă și nedisciplinată, trebuie supusă unui regim de stăruitoare luminare, de aspră și necruțătoare disciplinare. Fără să fie un regim de teroare dictatorială, va trebui să fie un regim de constrângere prin vorbă și prin lege. Reformele mari nu ies niciodată din voluntarismul maselor.

În afară de programul general, statutar, al reformei agricole, va trebui alcătuit un plan de acțiune inițială, cu puncte reclamate fie de urgența momentului, fie de împrejurările specifice ale regiunii.

Vom înșira numai unele din punctele, cari credem că ar trebui să figureze în planul de acțiune inițială a unei reforme agricole:

1. Să se facă o nouă lege de conversiune, care să meargă până la ștergerea totală a datoriilor țărănești. Aceste datorii le poate lua statul asupra lui. Statul dă anual Băncii Naționale 450 milioane lei, sub titlul de acoperire a pagubelor rezultate din conversiune. Nu s'ar putea oare folosi aceste milioane pentru acoperirea datoriilor țărănești?

2. Să se dea credite ieftine țărănești de lungă durată, date în Ardeal prin băncile românești existente, iar în Vechiul Regat prin băncile populare.

3. E necesară reducerea sau chiar desființarea impozitelor agricole pe moșiile mici sub 2 hectare.

4. Să se înființeze cooperative pentru desfacerea produselor agricole, conduse de cooperatori țărani.

5. Întreg exportul extern să fie luat din mâna particularilor și făcut de către stat cu ajutorul cooperativelor.

6. Să se alcătuiască un cod special de muncă pentru muncitorimea agricolă.

7. Să se facă o transformare a învățământului primar rural, în sensul creării unui spirit de solidaritate socială cooperatistă. Educația agricolă va trebui să formeze spinarea nouilor programe școlare.

8. Să se creeze școli țărănești centrale, în cari să se formeze dintre țărani pionierii culturali ai satelor.

9. Să se facă experimentări pentru exploatări agricole colective, la șes prin cultura de cereale, la munte prin livezi comunale și stâne de oi.

10. Să se aplice o cultură intensificată în toate ramurile de agricultură: pomărit, legumărit, viticultură, prăsirea vitelor, etc.

11. La fiecare 2—3 sate să fie un agronom specialist care să îndrume, să controleze și — la nevoie să și sancționeze. În viața economică a satului, agronomul să aibă un rol covârșitor. El să fie îndrumătorul celor vârstnici. Să-i îndrume cu vorba, cu fapta și, când e nevoie, cu asprimă legii.

12. Să se facă începutul unei raționale industrializări agricole, specificându-se pe regiuni ce poate fi industria-

lizat. Factorii industrializatori vor fi statul și cooperativele. Particularii vor trebui excluși.

Industria agricolă cooperativă va trebui să urmărească două scopuri: a) de a produce marfă de prima calitate; și b) de a distribui membrilor țărani beneficii sigure.

Cele înșirate mai sus, sunt păreriile unui nespecialist. Avem o mulțime de specialiști distinși și valoroși. Din colaborarea acestora va ieși marele program de reformă agricolă. Reforma va trebui începută cât mai curând și cu cât mai mare energie. Avem o țară binecuvântată, cu bogății râvnite de dușmani și invidiată chiar și de prieteni. Mâini hrăpărețe se întind să ne-o ia. Nu ne-o va păstra numai vitejia armelor, ci mai ales hărnicia și cuminenția pusă în munca brazdei.

O brazdă nu produce belșug, decât lucrată de brațe tari și minți luminate. Cu înfometajii și ignoranții de astăzi ai satelor noastre, nu vom putea nici păstra, nici apăra glia ce o avem.

Întărirea apărării naționale trece prin brazda satelor, să întărim armata ce-o avem, să nu uităm însă de sate. Pe tăria și pe bunăstarea lor se întemeiază tăria satului.

Reforma agricolă devine, în felul acesta, un mare imperativ național și de stat. Reforma agrară a dat țărânului pământ. Reforma agrară trebuie să-l facă stăpânul deplin al acestui pământ. a ne va da satul nou, înstărit și civilizat. Ea ne va face stăpânii conștienți și nediscuțați ai acestui stat.

PETRU SUCIU

Un memorialist român dela 1848

Mania inofensivă de a compara valoarea scriitorilor români cu cei francezi, aparține d-lui Mihail Dragomirescu. D-sa decreta pe Dimitrie Bolintineanu mai mare ca Lamartine, iar d. Radu Gyr era „un La fontaine român”. Nu credem să cădem în ridicolul d-lui Dragomirescu dacă îl vom asemăna pe colonelul Lăcusteanu cu Saint Simon. Dacă Bolintineanu este o parodie a lui Lamartine, Lăcusteanu poate sta alături de Saint-Simon prin vivacitatea și puternicul colorit al stilului său și trebuie să fie alăturat de memorialistul francez pentru lumina crudă pe care o aruncă asupra unei societăți și a unei epoci, pentru optica comună prin care privesc lucrurile și oamenii.

Colonelul Lăcusteanu reacționar frondeur, este exponentul acelei categorii de boeri de mână a doua cari, în Moldova, s'au afirmat chiar ca un partid politic, sub numele de „cărvunari”. Acești boeri de țară erau pătrunși de superioritatea lor față de „dascăleții, avocații și ciccoii”, de „craii și derbedei”, de „tabacii și măcelarii”, de „mujicii cari vor să se ridice pe ruinele boerimii”, adică față de acele păături sociale cari luptau să constituie și să organizeze o democrație națională românească. De altă parte, însă, puritatea sângelui lor, legătura strânsă și neîntreruptă cu pământul, raporturile patriarhale, nu spunem idilice, cu țărani pe cari îi stăpâneau, îi făceau să simtă ca o continuă nedreptate, ca o permanentă jignire, pretențiile cătorva familii din protipendadă de monopol asupra tuturor funcțiunilor înalte și asupra conducerii Statului.

Intr'una din scrierile sale, Ion Ghica face să reiasă în mod plastic nedreptatea tipătoare a acestei stări de lucruri. El arată că în Muntenia din 2½ milioane locuitori, în 1848, aveau cam 30.000 proprietari, din cari 2000 boeri, din aceștia vreo 70 boeri mari. Boerii mari, cei 70, constituiau un corp electoral aparte, care dădea 20 deputați în Adunarea Obștească și tot acești boeri

mari alegeau și pe cei 4 episcopi diocesani, cari erau membri de drept ai Adunării. Cei alți 19 membri ai acesteia erau aleși de către cei aproape 2000 inși câți compuneau boerimea în totalitatea ei.

Hărțuit între aceste sentimente contradictorii, și aducând în zugrăvirea lumii ce-l înconjura, un suflet mai auster, mai scoev, o viziune mai tragică și mai precisă a prăbușirilor apropiate, consecvență fatală a nedreptăților prezente, Lăcusteanu rămâne povestitorul veridic, natural și pitoresc al unei civilizații în pelinci. Cu aceiaș bună grație cu care Saint-Simon descrie cum fiul marelui Condé își bătea nevasta sau cum surorile lui Ludovic al XIV trageau din pipele împrumutate de la guarzii elvețieni ai palatului, colonelul Lăcusteanu ne povestește cum asculta pe la uși sau cum în toilul evenimentelor revoluționare, colonelul Odobescu își înjura de furcă, nevasta, mama lui Al. Odobescu. Pe când, însă, pentru Saint Simon lumea se sfârșia la ușile anticamerelor din Versailles (Toute la France était dans l'antichambre) în Lăcusteanu vedem cum se mișcă, cum se frământă, cum luptă și cum sângerează acea crăime, acei derbedei, acea mulțime, acel popor românesc, al cărui rol în crearea istoriei românești a fost, de curând, negat de un mare istoric național când spunea că „Revoluțiile din țara noastră nu pătrundeau în adâncul poporului și puteau fi mai degrabă socotite ca răfueii între boeri”. Dimpotrivă, Lăcusteanu mărturisește că „tabacii și măcelarii au jucat principalul rol în revoluția dela 1848” și tot la ei putem vedea cum acest popor, a cărui „capacitate de apreciere și lipsă de discernământ politic” stârnesc ironia și compătimirea aceluiaș mare istoric național, își zgâlțâie și-și recheamă la datorie conducătorii, presupușii instigatori, în ocaziile prea deseori repetate când aceștia șovăie sau dezertează.

De sigur, Lăcusteanu s'a folosit de o limbă, care abia își căuta legile și tiparele, cuvintele și originalitatea proprie

și ni se poate părea, de multe ori, caragialesc. Iată, de pildă, cum îi suferea familia când „se arestuie” de către revoluționari. „Copiii, spăimântați, plângeau, pe Marița au găsit-o un isterism, care îi rămăsese patimă și l-au avut multă vreme, apucând-o din când în când”. Fără indoială, Lăcusteanu n'are gustul și măsura scriitorului francez și atunci poate hazarda această hiperbolă. „A doua zi, când s'au sculat, spune Aristița că Mișul au transpirat așa de mult în acea noapte încât nădușeala trecuse prin saltele și se făcuse lac de apă pe podele”.

Nemulțumirile acelor boeri secundari, nemulțumirile arătate de col. Lăcusteanu, unul din exponenții lor literari, după cum spătarul Drăghici sau comisul Leonte Radu, au fost exponenții lor politici, nemulțumirile unor privilegiați, dispar atunci când întregul sistem al privilegiilor este amenințat.

Atunci, în 1848, col. Lăcusteanu se identifică cu aspirațiile întregii clase boerești. Căci iată cari erau țelurile revoluției, după Bălcescu. Era dezvoltarea progresivă a revoluției din 1821, era a organiza democrația, și a dezrobi pe țărani făcându-i proprietari, o revoluție democratică și socială era de făcut. Atunci, col. Lăcusteanu, după ce refuzase să mai servească în armată în timpul unei revoluții, menite să pună fundamentele Statului românesc de azi, se pune în serviciul represivei rusești, se pune în serviciul rușinoasei intervenții rusești și turcești, care înăbușind cu sabie și hulă mișcarea în Țara Românească, călca dreptul nostru de a ne hotări liberi destinele, dreptul nostru de autonomie. „Dreptul nostru de a face revoluțiunea era dreptul nostru de autonomie”, spune acelaș Bălcescu.

Se întoarce crugul vremurilor. Și istoria, mărturia veacurilor trecute, lămurște și pune în adevărată lumină și multe câte se petrec la noi, și multe câte se petrec iar pe plaiurile arse de soare ale îndepărtatei Asii.

ALEX. LEON

Industrializarea satelor - condiție a culturalizării

Fără îndoială, „Societatea de mâine” trebuie feliicitată pentru gândul folositor de a închina un număr special industrializării satelor noastre. În epoca capitalismului, când circulația mărfurilor și gospodăria bănească a pătruns întreaga viață economică și o domină suveran, stăruința îndărătnică a satelor în vechile deprinderi economice este cauza de căpetenie a înapoierii lor generale. În zadar ne plângem de bezna care acoperă satele, de bolile care le decimă, de primejdia degenerării rasei pe care o crează mizeria materială și o continuă subalimentație, dacă în același timp idealizăm vechiul stil de viață, patriarhal, al satelor. O fi fost folositor acest stil de viață din punct de vedere național sub dominația austriacă și maghiară. Rezistența satului românesc la orice inovație a fost, totodată, o rezistență împotriva desnaționalizării. Dar în secolul nostru care continuă în ritm accelerat formidabilele progrese tehnice și organizatorice ale veacului XIX, este cu neputință a mai păstra forme de viață care corespund cu cerințele economice, de mult dispărute, ale epocii feudale și ale capitalismului primitiv.

Acei cari văd în aceste forme de viață specificul național însuși și vor, din această cauză, păstrarea lor la infinit, se înșeală profund. Specificul național nu constă nici în ȋtari, suman și opincă, nici în uneltele antideluviane ale majorității covârșitoare a gospodăriilor noastre: în războiul de țesut tip evul mediu, în piua de lemn azi în uz doar la triburi sălbatice etc., ci în însușirile specifice, sufletești și intelectuale ale poporului nostru, în ceia ce structura generală psihologică și fizică îl deosebește, datorită unei origini și istorii deosebite, de toate celelalte popoare. Această deosebire nu este, nu poate fi prea mare și ea nu poate cuprinde cine știe ce originalități uluitoare. Dar, mică sau mare, ea există și în ea, numai în ea constă specificul național, românesc, partea de contribuție pe care noi, ca popor, o putem da culturii universale.

Ceia ce se consideră, în mod curent, drept specific național românesc: adică peisajul acesta, într'adevăr pitoresc, al satului patriarhal, e atât de puțin românesc și, mai ales, atât de puțin viabil încât ar fi în cel mai vădit interes al națiunii ca această judecată greșită să fie în sfârșit revizuită. Toate popoarele la a căror bază stau într'un fel sau altul semințiile vechilor slavi cari au cuprins în primul mileniu după Hristos partea de răsărit și miază zi a Europei, au — cu deosebiri sesizabile doar de ochiul experimentat, dar în nici un caz esențiale — aceiași „originalitate” factice ca aceia cu care ne lăudăm, fără nici un rost, noi românii. Se ridică în slăvi cântecul nostru popular, portul nostru național, vechea noastră cultură țărănească. Dar grecii (atât de adânc influențați de invazia slavă încât se poate afirma că, din punct de vedere etnic, grecii moderni sunt de fapt un popor slav și în orice caz un popor care n'a păstrat nimic din elenismul clasic), bulgarii (complect slavizați), sârbii, slovenii, croații, slovaci, cehii, polonezii, rușii, ungurii (în a căror constituție culturală veche intră atât de puternice înrăuriri slave) au, în cultura lor țărănească aceiași „originalitate” ca și noi românii (cari, și noi, într'o lungă conviețuire cu slavii, nu numai că le-am dat acestor limba noastră și apartinența noastră națională, dar am și preluat dela acei pe cari i-am asimilat, o atât de bogată moștenire lingvistică și culturală).

Nu se poate ști precis până în ce măsură înrudirea atât de vădită a vechilor culturi țărănești la atâtea popoare se datorește și stăruinței vechilor tradiții trace, ilirice, dace, etc. sau chiar preistorice. Nu știm aproape nimic despre toate aceste popoare, după cum de fapt nici despre vechii slavi nu știm decât doar ceia ce a rămas după ei, veacuri în urmă. Eu personal înclin a crede că vechea noastră cultură țărănească este, în fond, (și fără a nega contribuții și din alte izvoare) de origine slavă ca și aceia a celorlalte popoare pe care le-am înșirat mai sus. Dar oricare ar fi părerea cuiva, faptul înrudirii tuturor acestor culturi nu poate fi tăgăduit. Unde e atunci originalitatea fiecărei în parte și unde îndreptățirea de a le proclama drept element esențial ale specificului național?

Desigur că, spre pildă, amănuntele care deosebesc portul vechi țărănesc al românilor de cel al ungarilor sau sârbilor, pot fi rezultatul structurii noastre sufletești specifice, feliului nostru deosebit de a concepe frumosul și utilul. Dar azi, acest port — și dacă vorbesc de el, îl aleg drept pars pro toto — nu exprimă decât înapoierea noastră generală față de veacul în care trăim. Vrem să păstrăm ca specific național ceia ce este caracteristic unor epoci trecute și nu vedem că specificul nostru național în veacul XX nu mai poate consta nici în troițe, nici în alțițe artistic brodate pe cămășile fetelor dela țară, ci trebuie să se exprime în formele caracteristice în care se îmbracă creația culturală a zilelor noastre. Nu știu dacă, noi ca popor mic, putem să dăm ceva cu totul nou și original în literatura, muzica, arhitectura și politica timpului nostru. Dar știu că, în orice caz, putem să adaogăm nuanțe noi și scilipitoare. Ba, mai mult, trebuie chiar să le adaogăm, vrem sau nu vrem, fiindcă în sensibilitatea unui popor de 14 milioane vibrează ceva care-i aparține numai lui și pe care, deci, numai el poate să exprime.

Dar tocmai de asta este vorba: să-l exprimăm întiparele veacului nostru și să renunțăm a ne mândri atâtea cu fota, iia și alte cusături cari pot să intereseze, dar nu să inspire elanuri creatoare. Spun aceasta cu ~~toată conștiința~~ eu care, personal, sunt îndrăgostit de vechea noastră cultură țărănească și sufletește adânc înrădăcinat în ea. Și o spun fiindcă doresc ca poporul român să-și poată înfășuri adăoga contribuția sa specifică culturii universale, contribuție pe care încă este dator în întregime. Ceia ce am dat noi culturii universale, a fost poate pretios. Marii noștri savanți și artiști, dela Dimitrie Cantemir încoace, pot sta cu fală în rândul oamenilor mari ai Europei. Dar ei, români, n'au dat culturii universale ceia ce au dat ca români, adică ca purtători de cuvânt ai unui stil de viață specific, ci în calitate de asimilați ai culturii apusene.

Nu există încă, în opere de proporții europene, un stil românesc în cultură, deși nu e cu neputință să existe de vreme ce atâtea popoare mai mici, cele scandinave spre pildă, dar și maghiarii în oarecare măsură, au reușit să-l creeze. Dar să nu încercăm, pentru numele lui Dumnezeu, să-l creăm după rețete romantice sau sămănătoriste! Popoarele care au locul de frunte în civilizația europeană, au pierdut de mult ceia ce vrem noi să conservăm cu atâtea îndărătnicie, crezând că astfel ne vom exprima mai potrivit sufletul: vechea lor cultură țărănească. Germanii, francezii, englezii, adică popoarele care au creat cultura modernă, și-au pierdut de mult cultura veche. Germanii nu țin

de loc să eternizeze faimosul „Bundschuh”, așa cum noi vrem să salvăm cu orice preț opinca. Dar tocmai de aceia ei au putut da culturii moderne atâta bogăție de creațiune. Ei n'au încercat, în veacul XIX și XX să meargă cu carul cu boi, când pe rând au apărut locomotiva, automobilul și aeroplanul. Și cu atât mai puțin au încercat-o francezii și englezii. Numai noi mai credem că trebuie să preferăm catrința, rochiile de confecție și coasa mașinei de cosit. Dar de aceia și rămânem de căruță și nu contăm în concertul culturii universale...

Cum, se vor revolta unii, să sacrificăm toată frumusețea culturii noastre țărănești stilului de viață modern capitalist, internațional și anonim? Am și eu un suflet rural, ca 99% dintre români. Am crescut și eu într'un sat românesc, între gospodari cu plete care se cruceau când vedeau pe svabii din satul de alături scoțând mașini în țarină în loc ca ei înșiși să-și bătătorească palmile cu trasul coasei sau al sapei de prășit. Dar poporul român e un popor de țărani într'o proporție de 80%. Și el nu va putea propăși dacă idealul lui rămâne opinca. Și, mai ales, nu va putea fi creator dacă nu-și adaptează stilul de viață exigențelor și spiritului veacului XX. Asta nu înseamnă nici dispreț pentru „opincă”, nici aruncarea ei în prăpastia uitării. Nu. Nici germanii nu mai poartă „Bundschuh”-ul lor. Ei preferă ghetec confecționate cu zecile de mii la fabrici. Dar așa cum noi ținem, cu drept cuvânt, în cinste mare toate vestigiile trecutului nostru: bisericile, cetățile, odoarele, cronicile, etc, tot așa putem trece la muzeu și destina numai unor învieri ocazionale, la serbări, așa cum se face aiurea, vechea noastră cultură țărănească, și să pășim cu hotărîre la europenizarea și pe acest tărâm, nu numai pe tărâmul orașelor. Dacă am înlocuit „Podul Mogoșoaiei” cu asfaltul Căii Victoriei, de ce n'am înlocui înapoierea satului nostru cu progresul modern al satului apusean?

Desigur, această schimbare nu depinde numai de noi, ci vorba înțeleaptă și marxistă a lui Miron Costin — de „vremile care sunt deasupra omului”. E vorba de o nouă stare de spirit care trebuie creată. Dacă urmărim ridicarea economică a țărănimii noastre (și, deci, a poporului român înșuș), dacă vrem ca acest popor să-și facă intrarea, cu bogate daruri, în cultura universală, trebuie să fim convinși că este nevoie de o adâncă reformă a vieții lui, de ridicarea lui la nivelul culturii europene, pe toate tărâmurile.

Între problemele care le pune această sarcină, stă în primul rând problema industrializării agricole, mai bine zis problema industrializării satelor. Căci prima formulare cuprinde numai o singură latură: aceia a valorificării industriale a produselor agricole. Cea de a doua formulare aduce cu sine și industrializarea însăși, adică întrebuintarea muncii țărănești la munca propriu zis industrială, fără însă a provoca nici exod rural și nici măcar acea migrație periodică între sate și orașe care este unul dintre relele de căpetenie ale vieții economice românești; adică încetarea centralizării economice la orașe.

Problemele acestea merită a fi cercetate, amândouă, cu aceiaș luare aminte. Dar pentru a se face valorificarea produselor agricole la locul de producție, adică la sate, e nevoie să se creeze o serie de condițiuni prealabile dintre care numai puține sunt compatibile cu interesele de exploatare ale capitalului. În ce constă valorificarea aceasta? Pentru ca ea să se producă, ar trebui să existe la sate abatoare, lăptării, țesătorii, fabrici de conserve, uscătorii sistematice, fabrici de piei, pe scurt o serie întreagă de industrii care transformă materia brută fie în articole de consumație, fie în semi-fabricate care la rândul lor mai așteaptă o prelucrare. Dar pentru a face de pildă o fabrică de piei, debitul unui sat, ba poate chiar a unui județ este insuficient. Nevoia de a produce în mare anihilează inițiativele locale, și creiază un monopol de fapt pentru capitaliști. Numai intervenția Statului sau o solidă organizare a cooperativelor ar putea asigura scurgerea produselor agricole spre anumite centre de prelucrare, cu scopul de a scăpa producătorul agricol atât de înșelăciunile intermediarilor acaparatori, cât și de a asigura acestor producători — cu un atât de mare număr de zile nelucrătoare pe an — beneficiul muncii salariale în întreprinderile sale proprii, cooperative sau de Stat. Dar atâta vreme cât există Statul capitalist, prin firea lucrurilor apărător al intereselor capitaliste, nu se poate spera într'o acțiune într'adevăr serioasă de intervenție etatistă sau de eliberare a cooperației din lanțurile tutelei oficiale (singura măsură care ar putea da cooperației române, azi de fapt inexistente, putere de viață).

Totuș, ceva se poate face, mai ales dacă statul capitalist ajunge să fie hotărîtor influențat de către clasa muncitoare, lucru perfect posibil după cum arată pilda atâtor țări. Deaceia, programul agrar al partidului social-democrat român prevede și el, între altele, „înființarea de către Stat a cât mai multe industrii agricole, pentru prelucrarea produselor agrare industrializabile și încurajarea inițiativelor luate în această direcție de asociațiile agricole.

Fără îndoială, însă că capitalismul în România, mai are încă de îndeplinit o sarcină: aceia de a desființa cât mai complet autarhia gospodăriei țărănești, autarhie ce stăruie încă, parțial desigur, dar cu destulă vigoare, în atâtea regiuni. O fi fost această autarhie cândva o stare de lucruri vrednică de laudat. Dar azi, în măsura în care există, ea nu poate decât să pecetluască o desăvârșită înapoiere culturală. Mereu se laudă prosperitatea coloniilor nemțești din țara noastră, dar mereu se uită că țărani nemți nu au păstrat aproape nimic din cultura epocii „Bundschuh”. Ei vând aproape tot ce produc și cumpără aproape tot ce consumă. Până ce țărânul român nu va ajunge la acelaș nivel de dezvoltare, literatura despre țărânul român nu poate fi decât tot — vechea văicăreală despre mizeria și înapoierea ei economică, și despre frumusețea opincilor și ițarilor.

La nivelul acesta au ajuns țărani tuturor țărilor înaintate din Europa. Vor ajunge și țărani noștri. Și atunci abia se va putea pune cea de a doua problemă: aceia a industrializării propriu zis, adică — în limbaj socialist — a dispariției deosebiriilor dintre sat și oraș. Nu în sensul că orașul să devină sat sau, doamne ferește, satul oraș în chipul acestuia de azi. Ci în sensul dispariției acelei concentrări unilaterale a întregii activități industriale și comerciale în orașele exploatare și dominante.

Asupra acestei perspective ar fi mult, foarte mult de scris. Dar fiindcă acest articol s'a prelungit și așa peste măsură, notăm aci numai perspectiva însăși. Până atunci, să fim mulțumiți dacă s'ar putea înfăptui mai repede biruința complexă a principiului gospodăriei bănești și a circulației de mărfuri la sate, precum și măcar un început de industrializare agricolă pe cale cooperativă cel puțin. Vom avea atunci în fața ochilor nu numai o simțitoare ridicare a stării economice a țărănimii noastre, dar vom putea înregistra și condițiunile de bază ale unei activități creatoare a poporului român în spiritul și în direcția culturii contemporane.

LOTAR RĂDĂCEANU

Raționalizare și degradare, dublu proces în agricultura românească

Se vorbește cu tot mai multă insistență astăzi despre eforturile mari care se depun pentru raționalizarea și mecanizarea agriculturii românești.

Cursul spre raționalizarea agriculturii a fost prezentat și legitimat prin legea pentru organizarea și încurajarea agriculturii. Potrivit acestei legi, Ministerul Agriculturii urmează a întocmi un program general în vederea raționalizării și îndrumării producției agricole, pe o perioadă de cinci până la zece ani; deasemenea, în același scop, noile legiuiri agrare stabilesc o sumă de măsuri de tehnică agricolă obligatorie pentru producători. În cursul ultimilor două recolte, eforturile pentru raționalizarea agriculturii au influențat asupra situației suprafețelor agricole, prin îndrumarea atenției agricultorilor spre culturile mai rentabile, ca urmare a condițiilor create pe piața internă și internațională de depășirea crizei industriale și de agresiunile războinice produse sau în pregătire.

Tendința de mecanizare a agriculturii a făcut deasemeni progrese în cursul ultimilor ani. După datele Serviciului de Statistică și Publicațiuni din Ministerul de Agricultură, între anii 1927 și 1935 — ani în care s'a afectat număratoarea mașinilor agricole cu tracțiune mecanică — numărul autotractoroarelor a sporit cu 7%.

Numărul mașinilor cu tracțiune mecanică

	1935	1927
Autotractoare	4685	3257
Locomobile	8984	—
Mașini de treerat	14664	12779

Precum se vede, în anul 1935 erau în România un număr de 4685 tractoare, repartizate neuniform pe regiuni agrogeografice, chiar dacă ținem seama de întinderea terenurilor arabile ale regiunilor respective; astfel, în șesul Moldovei revin 4300 hectare arabile la un tractor, pe când în platoul Transilvaniei revin numai 1900 hectare arabile la un tractor. În mijlociu, pentru întreaga țară revine un tractor la câte 2900 hectare.

Datorită crizei profunde și îndelungate din agricultură, reînnoirea inventarului mecanic s'a făcut cu mari greutate, rămânând la un nivel excepțional de scăzut, în comparație cu anul 1929.

Importul de autotractoare a evoluat (în tone) precum urmează :

anul 1929	3298
anul 1930	984
anul 1931	287
anul 1932	157
anul 1933	230
anul 1934	316
anul 1935	333
anul 1936	619

Adăugând importului de autotractoare cantitățile de mașini agricole furnizate de industria românească în perioada 1929-1936, Buletinul Asociației pentru studiul conjuncturii eco-

nomice 1) constată că „proprietatea mijlocie și mare și-a mărit inventarul în intervalul 1933-1935. Cumpărăturile de mașini grele au crescut de două ori și jumătate”.

Efectivului de autotractoare existent i se vor adăuga un număr de 400 tractoare care vor fi cumpărate de Stat și destinate înființării a 100 centre de motocultură răspândite în diferite regiuni ale țării.

Eforturile și rezultatele raționalizării și mecanizării agriculturii românești se dezvoltă pe baza diferențierii sociale a proprietății rurale și sunt în cea mai mare măsură determinate de slăbirea accentuată, deși temporară, a crizei agrare cronice.

Într'un studiu, publicat în numărul trecut al acestei reviste, am arătat că în lumea satelor noastre se produce un proces de importanță deosebită în dezvoltarea relațiilor de clasă din România: deposedarea treptată a micilor proprietari agricoli și formarea unei burghezii rurale, prin regruparea proprietății agrare în mâinile chiaburilor, în același timp cu consolidarea și creșterea marelui proprietăți rămase de pe urma exproprierei. Acest proces a întărit pozițiile economice ale moșierimei și chiaburimei și le-a deschis perspective de întindere și rentabilitate crescândă, — perspective care se traduc și în înzestrarea exploatărilor agricole cu un inventar mecanizat.

Cercetările Asociației Românești pentru Studiul Conjuncturii Economice au constatat o disproporție evidentă între natura inventarului agricol cumpărat în ultimii ani de către micii proprietari agricoli și cel cumpărat de către proprietatea mijlocie și mare „Pornind dela constatarea că plugurile, fiarele de plug și uneltele agricole sunt în cea mai mare parte cumpărate de micii agricultori, în timp ce mașinile sunt în genere cumpărate de țărănimea mijlocie și înstărită, evoluție vânzărilor arată : 1. Micii agricultori au făcut în ultimii ani eforturi să-și mărească inventarul, însă procentul ridicat de fiare și cuțite de plug — adică piese de schimb — care a crescut vertiginos în 1933, 1934 și 1935 arată că cea mai mare parte s'au mulțumit cu refacerea lui.

2. Proprietatea mijlocie și mare și-a mărit inventarul în intervalul 1933-1935. Pe când cumpărăturile de mașini grele, au crescut de două ori și jumătate, volumul mașinilor cu tracțiune animală cumpărate în 1935 reprezintă 31% iar volumul mașinilor cu motor reprezintă numai 12% din ce era în 1929”.

Se poate spune deci că, din punct de vedere al relațiilor de clasă, „motorizarea” agriculturii — așa cum a evoluat la noi, în ultimii ani, — a întărit pozițiile moșierimei și chiaburimei.

Al doilea factor, care permite dezvoltarea eforturilor de motorizare și raționalizare a agriculturii este slăbirea crizei agrare cronice. Criza agrară izbucnită odată cu terminarea războiului mondial este o criză de structură și face parte integrantă din criza generală a capitalismului. Ieșirea din criza agrară de structură nu este posibilă în cadrul ordinii sociale capitaliste; începând însă din 1933-34 sub influența reînnoirii industriale, a pregătirilor de război, a unor recolte slabe, etc, s'a produs o slăbire accentuată a crizei agrare. Una din cele mai importante manifestări ale acestui fenomen

1) „Conjunctura Economiei Românești” Anul I, Nr. 1-2-1936.

a fost urcarea prețurilor produselor agricole, creșterea veniturilor nominale ale agricultorilor. La noi, indicile vânzărilor nominale ale produselor agricole a crescut în intervalul 1933-1936 cu 30%.

Creșterea veniturilor nominale ale agricultorilor a influențat în cea mai mare măsură refacerea și mărirea inventarului agricol al proprietarilor mari și mijlocii și refacerea inventarului agricol al micului proprietar.

Este de subliniat însă că slăbirea crizei agrare nu a răsturnat raportul între prețurile produselor industriale și agricole. Puterea de cumpărare a agricultorilor nu a ținut pas cu creșterea vânzărilor produselor. Deși veniturile nominale au crescut, prețurile produselor industriale cumpărate de țărani s'au urcat și mai repede, creind agricultorilor din România o situație cu mult mai grea decât în cele mai multe țări în care agricultura formează una din ocupațiile principale a locuitorilor. Într'adevăr, datorită restricțiilor comerțului exterior, politicii de favorizare a mării industrii românești monopoliste, prețurile produselor industriale au fost în continuă urcare, astfel că agricultorii s'au văzut lipsiți de beneficiile deprecierei monetare.

Valoarea produselor agricole, vândute și cumpărate de agricultori este următoarea:

Indicii prețurilor produselor agricole și industriale			
Perioada	produse agricole	produse industriale	raport
1929	100,0	100,0	100,0
1930	68,2	93,2	73,2
1931	50,8	74,5	68,2
1932	47,7	68,6	69,5
1933	44,9	69,0	65,1
1934	44,	74,1	59,5
1935	48,4	89,5	54,1
1936	54,0	102,9	52,5
1937 Ian.-Martie	61,4	104,42	59,3

Raportul între prețurile produselor agricole și a produselor industriale era deci la începutul anului acesta: 59,3 în defavoarea agricultorilor, față de raportul 100,0 în anul 1929.

Cu toate acestea, creșterea veniturilor nominale ale agricultorilor a fost un factor din cel mai important în mecanizarea agriculturii românești.

Conjunctura de război dă cursului de raționalizare și motorizare a agriculturii un accent ceva mai viu și unele obiective determinate.

Procesul de raționalizare și motorizare a agriculturii românești este deci în curs, accentuat de prevederile legii de organizare și încurajare a agriculturii și de hotărârea guvernului de a comanda un număr de 400 tractoare.

În același timp cu procesul de raționalizare și motorizare, continuă însă, cu mult mai multă tărie și adâncime, un alt proces de proporții mult mai mari: procesul de degradare a agriculturii.

Începută odată cu intrarea României în războiul mondial, degradarea agriculturii nu a putut fi lichidată după terminarea războiului, ci a continuat, sub formele cele mai diverse și mai tipice: scăderea producției la hectar și scăderea calității produselor agricole, reînnoirea insuficientă a mașinilor și ueltilor agricole, scăderea consumului de îngrășăminte chimice, reducerea numărului de animale de muncă și scăderea calității lor, descompunerea economiei țărănești însoțită de degradarea biologică a țăranimii.

Degradarea agriculturii românești este un fenomen evident

și îngrijorător semnalat, cu forme și denumiri diferite, de toți factorii oficiali și de cercetătorii problemelor agrare și agricole românești. Nu sunt decât câteva luni de când Congresul agronomilor s'a desfășurat sub semnul constatării că „suntem țara cu cea mai redusă producție la hectar”.

Măsurile de raționalizare stabilite prin legea de organizare și încurajare a agriculturii au fost cerute parlamentului și prin următoarea justificare redată în expunerea de motive a proiectului: „datorită felului cum s'a lucrat pământul dela război încoace și cum se lucrează la noi pământul și astăzi, au sporit într'o proporție covârșitoare și buruienile și boalele cripogonice și insectele și paraziții de tot soiul. Se știe iarăși, că neîntrebuințându-se la noi îngrășămintele chimice obișnuite în alte țări și nici măcar gunoiul vitelor, fertilitatea solului nostru a scăzut și scade mereu”.

Cauza principală a procesului de degradare a agriculturii stă în condițiile în care au fost înfăptuite exproprierea și improprietărirea. Improprietăriții au primit câte maximum 5 ha. sau câte 1-2 ha. pentru complectarea lotului, (fără să mai pomenim de acei cari n'au primit nimic sau, au primit mai puțin decât li s'ar fi convenit conform legii). Lipsită de inventar agricol, și de credit ieftin pe termen lung, lipsită de posibilitățile de procurare a îngrășămintelor chimice cât și de priceperea necesară în a le utiliza, cu lotul de câteva hectare fărâmițat în 2-3-4 și chiar mai multe fășii depărtate una de alta, mica țăranime a continuat a lucra pământul cu metode și mijloace tehnice înapoiate și chiar primitive. Față de marea proprietate de dinainte de expropriere, „care făcuse cei dintâi pași spre o așezare pe baza capitalistă și începuse o cultură rațională a pământului, folosind aproape toate mijloacele cele mai perfecționate cucerite de tehnică”, — cum spune d. C. I. Băicoianu, mare proprietar și cunoscător al problemei agrare 2) — mica proprietate țărănească rezultată din improprietărirea prezenta, din punct de vedere tehnic, — o dare înapoi. Cu multă dreptate observă d. C. I. Băicoianu că „exproprierea n'a fost dublată de o expropriere proporțională cu întinderile, a inventarului necesar pentru a asigura un randament sporit al agriculturii... Stăpânirea nouilor întinderi de pământ ce li s'au atribuit (țăranilor) ar fi necesitat un nou utilaj agricol care însă nu li s'a înlesnit”.

În perioada imediată după război ca și în perioada 1924-29, degradarea agriculturii urma un curs lent și nu era considerat drept „proces” ci drept fenomen rezultat al distrugerilor războiului și al tulburărilor trecătoare în producția agricolă provocată de noile stări de proprietate; mulți erau acei cari așteptau o îmbunătățire a situației, ca urmare a cooperației, prosperității industriale, etc.

Criza industrială mondială izbucnită în 1929 s'a împletit însă cu criza agrară cronică și a adâncit-o, agravând-o. În această perioadă, procesul de degeradare s'a desfășurat pe scară largă, luând forme și intensitate nemai întâlnită din timpul războiului și târând în dezorganizare și destrămare micile gospodării țărănești.

În memoriul către creditorii străini în 1934, d. Victor Slăvescu, ministru de finanțe, arăta că datorită crizei și tuturor condițiilor de exploatare, agricultorul român „nu mai poate face față acoperirii sarcinilor fiscale, cu produsul mijlociu al exploatației lui, și este nevoit să recurgă (între altele) la degradarea inventarului său” 3)

2) C. I. Băicoianu — Agricultura românească și motorizarea — 1937-

3) Victor Slăvescu. La situation economie dela Roumanie et sa capacité de payement, — 1934, pag. 21.

Deși suprafețele cultivate în toată perioada de după războiu au fost în creștere, producția mijlocie la hectar continuă să se mențină la un nivel scăzut. În perioada 1921-1925 producția mijlocie de grâu la hectar, era de 850 kg; în perioada 1926-1930 era de 980 kg; în perioada 1931-1935 era de 840 kg, iar în anul 1936 de 1020 kg.

Tablourile pe națiuni, prelucrate de Institutul Internațional de Agricultură dela Roma, indică României locul al 11-lea în ceiace privește producțiunea mijlocie de grâu la hectar, calculată pentru perioada 1933-1935.

Slăbirea crizei agrare cronice nu a dus la lichidarea procesului de degradare, ci numai la o încetinire a acestui proces în acelaș timp cu accentuarea degradării unor anumite secțiuni agrare.

Eforturile de raționalizare și motorizare a agriculturii au născut speranțe și comentarii optimiste asupra perspectivelor de propășire ale agriculturii românești. Structura proprietății noastre agrare, condițiunile de nerentabilitate a muncii agricole și mai ales a muncii micilor agricultori, relațiile generale de producție agricolă dela noi, nu justifică deloc asemenea perspective optimiste.

Avem în total în țară un număr de 4685 tractoare — după recensământul din 1935 — la care se adaugă cele 400 tractoare comandate de guvern. Acest efectiv este mult prea redus față de cele aproape 13 milioane hectare arabile din întreaga țară. Pentru o mecanizare integrală sunt necesare o cantitate de 4200 tractoare. Ori, datorită raportului între prețurile agricole și cele industriale, datorită prețului redus obținut pentru cerealele românești valorificate în mare parte ca materie primă, „orice investiție și ameliorare a culturilor se face în condițiuni destul de înapoiate” (Bulet. trimestr. al A. R. C. E. 1936 — trimestr. III și IV).

Structura proprietății agrare din România este formată în cea mai mare parte din exploatări mici și mijlocii. După datele recensământului general din 1930, un procent de 48,06% din totalul suprafeței agricole este deținut de proprietari până la 10 ha., 28,02% din suprafața agricolă fiind ocupată de proprietarii cu mai puțin de 5 hectare pământ. Micii proprietari nu își vor perfecționa metodele de muncă, nu vor mecaniza producția lor din cauza lipsei mijloacelor bănești

necesare și a faptului că rentabilitatea este aproape neexistentă. Întregul grup al agricultorilor având mai puțin de 3 ha. terenuri agricole — grup care cuprinde aproape $\frac{1}{2}$ din numărul total al gospodăriilor rurale — nu găsește de fapt, nici un venit în bani din munca pământului propriu ci îndeplinește munci anexe pentru obținerea de venituri în bani.

Despre raționalizarea și motorizarea agriculturii, poate fi vorba numai la marea proprietate și chiaburime. Aceste categorii sociale pot vorbi chiar de o încetare a procesului de degradare a proprietăților lor, pe perfecționare și înzestrare.

D. Manolescu-Strunga, comentând în săptămânalul „Excelsior” din 7 August, a. c. utilitatea arăturilor de toamnă observă că „producțiunea de grâu a micilor agricultori este și anul acesta cu mult inferioară producțiunei marilor cultivatori. În mijlociu ea nu depășește 1000 kgr. la ha., pe când marii agricultorii au recoltat dela 1500 kgr. în sus la ha., ajungând și până la 2500 kg... Marii agricultori însemănțează lanurile cele mai bune cu grâu, pe când sătenii sunt nevoiți să însemănțeze pe locurile ce au și care în genere sunt cu mult inferioare acelor ale marilor agricultori.

Agricultura românească trece actualmente, din punct de vedere tehnic-agricol, printr'un dublu proces: raționalizarea și mecanizarea marelui proprietăți agricole și în parte a chiaburimei, refacerea inventarului agricol al unei părți din mica țărănimie — în acelaș timp cu continuarea, într'un tempo mai lent, a degradării micilor gospodării țărănești. Acest dublu proces este influențat și influențează la rândul lui asupra procesului de diferențiere socială la sate.

Lichidarea reală a degradării agriculturii și obținerea unei reale raționalizări și motorizări agricole nu este de conceput fără de o reformă democratică a întregului regim agrar.

Odată cu o nouă și reală expropriere a moșiilor și improprietărilor efectivă a țărănimii — sunt necesare, în acest scop o politică de credit țărănesc ieftin și pe termen lung, sprijinirea largă și intensă a cooperației țărănești de producție și vânzare și o politică de prețuri care să nu favorizeze marea industrie în dauna agriculturii.

ȘT. VOICU

Concepțiunea politică a președinților Masaryk și Beneș

Panegiricul rostit de președintele Beneș la catafaloul antecesorului său, conține câteva pagini de valoare antologică. De îndată ce am avut sub ochi textul complex al discursului, am ținut să comunicăm cititorilor cel puțin această parte esențială ce ne privește îndeaproape:

„Masaryk ajunge la concluzia, că după victoria stării a treia în decursul secolului al 19-lea, după stabilizarea și consolidarea culturilor naționale și statelor naționale în Europa, o a patra stare compusă din muncitori, țărani, lucrători manuali și intelectuali, mici și mijlocii, revendică pretutindeni partea sa de putere și dreptul său la o nouă și o mai bună existență. El crede deasemeni, că aci este problema vitală a politicii secolului al 19-lea, că — pe deasupra rivalităților marilor state și națiuni — această problemă se pune integral în războiul mondial din 1914 și că în sensul acestei societăți europene de după războiu vede acum o nouă și gigantică luptă care va decide de soarta sa. Este trecerea dela vechea democrație burgheză la o nouă formă și la un stadiu în acelaș timp mai înălțat și mai profund al democrației umanitare, în care toate clasele sociale și toți cetățenii vor fi puși la locul lor just într'un nou și armonios ansamblu național (sublinierile sunt ale d-lui Beneș). Și Masaryk vede în această îmbrățișare a evoluției generale — inserarea pașnică și progresivă a poporului și statului nostru în această evoluțiune — garanția pentru viitorul libertăților noastre actuale și al duratei victoriei noastre”.

„Dela înălțimea celor 87 ani, Masaryk a exprimat răspunsul său la toate aceste chestiuni ale Europei sdruncinate, în mod pașnic și ferm, de o manieră platonică și într'un spirit al creștinismului, printr'o formulă care rezumă deodată filosofia și experiența vieții sale: Iisus și nu Cezar”.

„Democrația umanitară ca sistem cultural, social și politic nu este pentru el o teorie, un sistem de concepții și de teze ori de instituțiuni șematice. Pentru el este și concepțiunea dacă ea va ști să și trăiască, dacă se va menține sau nu. Este vorba de regim, de o stare morală, politică și socială dovedită necesară prin evoluția istorico-filosofică a lumii moderne, pe care evenimentele o pot împiedica, în mod trecător alte sisteme o pot suspenda, însă această evoluție continuă în mod irezistibil. Democrația umanitară este în mers și se va realiza în toată plenitudinea sa”.

CONSIDERAȚII ASUPRA NAȚIONALISMULUI

Naționalism înseamnă promovarea intereselor adevărate și permanente ale națiunii din care faci parte. Punem înadins accentul pe *acțiune*, nu pe *sentiment*, atunci când definim naționalismul. Sentimentul e o realitate psihică intimă, interioară, greu de analizat. Prin sentimente suntem legați cu toții de casa, de mahalaua, de orașul, de regiunea, de țara în care ne-am născut, în care am crescut și în care trăim. Prin sentimente, mai mult sau mai puțin conștiente, suntem naționaliști cu toții, indiferent dacă am cugetat vreodată sau nu la ceea ce ar putea constitui o doctrină naționalistă bine încheată.

Este, firește, absurd să atribuim mai mult sentiment naționalist cuiva care se numește Gheorghe Ionescu decât altcuiva care poartă, din întâmplare, numele de Ion Papadopol. Originea etnică a celui de-al doilea poate fi, dacă ne referim la moși-strămoși, ne-românească. Dar orice om cu judecată obiectivă va înțelege ușor că legătura cu țara, a cărei limbă o vorbește de mic copil, a cărei cultură a asimilat-o prin toți porii, ale cărei interese și aspirații sunt și ale lui, e tot așa de puternică la Papadopol ca și la Ionescu. Proces de sentimente centrifugale n'avem dreptul să facem nimănui numai pentru că numele respectiv are o sonoritate exotică. Cunoaștem doar cu toții oameni cu nume grecești, care s'au dovedit cei mai buni și valoroși dintre — de exemplu — învățații români de reputație europeană. Și tot așa cunoaștem români get-beget, cu nume neaoșe, care ne fac de râs și țara și națiunea.

Dar dacă toți suntem „cetățeni români” și — indiferent dacă numele ne este curat românesc sau are terminații slave sau grecești — toți putem pretinde să ni se atribue sentimente naționale foarte puternice. (până la dovada contrarie) — înseamnă aceasta că toți suntem cu adevărat „naționaliști”? Atunci chestiunea se simplifică până la maximum (sau până la absurd). Atunci judecata universal afirmativă „toți românii sunt naționaliști” ne va aduce pe buze, fără voie, un zâmbet făcut din atâtea și atâtea nefericite experiențe personale. Cunoaștem doar nenumărate cazuri în cari Români „adevărați” au jefuit avutul public, au exorcat pe aproapele lor Român, au luat mită, etc., etc. Naționaliști or fi fost ei în suflet, undeva în străfundul nevăzut al inconstiențului lor haotic, dar „naționalismul” lor sentimental și vag n'a putut ține în frâu instinctele prădalnice sau ucigașe care mocnesc din nefericire, în sufletele unui anumit procent de indivizi din toate *popoarele* (procent care, desigur, variază după gradul de cultură și civilizație al poporului).

Nu, dacă vrem ca vorbele să aibă un sens precis și dacă nu ne mulțumim cu demagogie efțină, din aceea care, din nenorocire, se practică așa de des în viața politică a țării, în apăsătoare, trebuie să respingem afirmația că toți Românii sunt naționaliști, numai fiindcă sunt Români. Trebuie să ne mulțumim cu afirmația că „toți Românii ar trebui să fie naționaliști”. Dar ce condiții trebuie să îndeplinească Românii pentru a fi vrednici de numele la care râvnim cu toții astăzi parcă mai mult decât oricând?

Pentru foarte mulți din intelectualii de astăzi ai României, problema e de o simplitate exagerată. „Naționaliști sunt toți Românii care detestă democrația și care doresc înfăptuirea dictaturii”. Această afirmație poate avea succes la o întrunire publică, împrejurare în care de obicei sentimentul politic, împins până la fanatism de cunoscuta psihologie a mulțimii, nu cunoaște frâna judecății cumpănite și limpezi. Dar această afirmație grăbită nu rezistă

unei analize critice făcută cu obiectivitate. Pentru un cercetător imparțial al problemei naționalismului, pentru un om cu judecata nefalsificată de prejudecăți politice trecătoare, nu poate fi nici o legătură între preferința pentru un anumit sistem politic, oricare ar fi el, și convingerea naționalistă. Este un simptom de primitivitate intelectuală asociația care se face atât de des la noi între naționalism, convingere profundă și acțiune constructivă care trebuie să unească pe cei mai cuți, mai capabili și mai muncitori dintre fiii acestei țări, și cutare sau cutare nuanță de atitudine politică. Se leagă astfel între ele elemente complet eterogene. Se asociază ceea ce este, prin esență, deasupra vălmășagului cotidian al politicului, ceea ce trebuie să unească, nu să despartă pe conducătorii de azi sau de mâine ai țării, de tot ce poate fi mai puțin unificator, de tot ce deosebește și îndușmănește mai ușor pe oameni: convingerea politică.

Mihail Eminescu nu iubea pe Evrei. Titu Maiorescu nu împărțea ostilitatea poetului împotriva Evreilor, având o altă concepție despre conviețuirea laolaltă a popoarelor. Petre Carp era aproape, în privința aceasta, de Maiorescu și departe de Eminescu. Am putea noi să decretăm: „Eminescu era naționalist, dar Maiorescu și Carp nu erau”, fără să ne fie rușine că am neglijat, printr-o etichetare superficială, tot ceea ce gândirea și fapta, amândouă însușite de cel mai autentic patriotism, de cea mai sinceră simțire națională, ale îndrumătorului cultural și ale omului politic, au însemnat pentru progresul neamului românesc? Să ne ferim și în acest domeniu de simplificări arbitrare și de nedreapta clasificare a oamenilor în categorii închipuite de „buni” și de „răi”. Adesea acolo unde ni se pare că este lipsă de sentiment național, avem de a face cu lipsa șovinismului fanatic, a celui șovinism care a făcut în trecut atâta rău Ungurilor, înstrăinându-le pentru totdeauna simpatia popoarelor pe care le împiedecau să se desvolte conform aspirațiilor lor legitime. Adesea acolo unde credem că vedem răceală și indiferență, se află, de fapt, numai o doză mai mare de înțelepciune decât poate vedea dintr'odată omul care nu adâncește lucrurile. Solidaritatea națională nu se poate obține, dincolo de „originea etnică” și de deosebiri confesionale, decât prin liniște, respect al legilor, armonioasă conviețuire între locuitorii țării, dreptate pentru toți, pârintească grijă de interesele îndreptățite ale fiecărei categorii sociale.

Să ne gândim o clipă și la alt factor, la factorul economic. Știm cu toții ce armonie socială și națională există în epocile de echilibru economic, de prosperitate materială, când oamenii n'au motive să se dușmănească, și ce repede apar teoriile rasiste și șoviste în epocile și în țările unde se îngrămădesc suferințele materiale. Atunci când indivizii nu sunt coplesii de greutatea luptei pentru existență, popoarele găsesc mijlocul de a trăi unul lângă altul în armonia deplină a străvechei solidarități care înfrângește pornește adesea dela suferințe și nemulțumiri sociale, dela sentimentul deprimant al decăderii. Avocații români erau generosi și îngăduitori cu avocații „străini” din barourile noastre înainte de a simți asprimită crizei economice. Dar îndată ce a sosit criza... de clienți, unii avocați au găsit de cuviință să elimine din concurența nobilă a meseriei lor, astăzi sărăcăcioasă, pe camarazii lor de altă confesiune. Ceea ce nu rezolvă întru nimic problema, căci nu îndepărtarea a câțiva avocați „străini” dintr'un barou ocolit de afaceri juridice va aduce clienți, ci numai înviorarea mult așteaptă a vieții economice.

Dar dacă exclusivismul de breaslă care cere desființarea libertăților constituționale sau limitarea lor la „adevărații” Români este expresia unui sentiment subiectiv de revoltă, în fond, *socială și economică*, dacă ideea politică a dictaturii trebuie mărginită la sfera *politică*, în ce mai constă atunci concepția *naționalistă*? Ce alcătuiește esența pură a acestei „doctrine”? Doctrină? Refuzăm să facem din naționalism o doctrină propriu zisă. Doctrine sunt socialismul, individualismul, liberalismul, fascismul, etc. Naționalismul este, nu o doctrină care se poate învăța în universități, ci *cvintesența, destul de rară în realitate, a datoriei morale celor mai înalte*. Cine își servește conștiința țara prin funcțiunea socială pe care o îndeplinește, cine, de exemplu, ca medic de plasă este exact în îndeplinirea datoriei și, pe lângă aceasta, îndatoritor, generos, bun cu cei mici, demn față de autorități, corect în viața publică și particulară, muncitor, onest, etc., indiferent dacă este liberal, țărănist, cuzist, social-democrat sau neutru din punct de vedere politic, indiferent dacă numește sau nu pe sine naționalist, *este naționalist prin faptele lui zilnice*. Căci — spuneam și mai sus — naționalismul înaintea de a fi un sentiment intim pe care nu-l putem defini precis tocmai fiindcă este lăuntric, complex și adesea subinconștient, este în primul rând definit prin *acțiune, prin fapte*. Poți să-mi spui dumneata în fiecare zi că ești naționalist. Eu mă voi convinge că ești, într'adevăr, *numai în momentul când faptele* dumitale (activitate susținută, sentiment al datoriei dovedit, generozitate, onestitate, idealism social, etc.) dau conținut concret și precis sentimentului care, fără aceste manifestări exterioare, rămâne o simplă veleitate pe care nimeni n-o poate controla. Dacă Francezii spun că drumul spre „înfern e pavat cu intenții bune”, am putea spune și noi că foarte multe elemente mediocre care umplu școlile sau serviciile publice și particulare din țara noastră prefac naționalismul, care implică faptă creatoare și fecundă, într-o „bună intenție”, din care țara românească nu folosește nimic.

S'a spus de mult că naționalismul nu se dovedește prin vorbe, ci prin fapte. Noi susținem că el nici nu există decât în și prin faptă, că tot restul e numai vagă dispoziție sentimentală pe care o are oricine, care nu poate fi tăgăduită nimănui din cei care s'au format în cultura românească, dar care, tocmai prin frecvența ei ca și prin sterilitatea ei, nu prezintă vreun interes deosebit. *Cei care pretindem la marea onoare de a fi numiți naționaliști să luptăm cu modestie dar cu consecvență, pentru promovarea intereselor*

adevărate și permanente ale națiunii, indiferent din care unghiul politic privim aceste interese și aspirații. Și să ne ferim de închipuirea, pe nimic întemeiată, că numai noi suntem naționaliști și nimeni altcineva.

Naționalismul este o vagă dispoziție psihologică, pe care o avem cu toții, fiindcă o respirăm din aerul care ne înconjoară și este, mai ales, acel suflu de idealism etic care ne ridică, deasupra intereselor personale, către interesele generale ale țării și ale națiunii. A te lăuda că ești naționalist este, deci, sau o mare banalitate, sau o foarte mare pretenție, ce trebuie imediat justificată prin fapte (prin fapte pe care de obicei lumea le cunoaște — și deci nu mai e nevoie să te lauzi...). Dar aface, cum se face adesea astăzi, din înaltul idealism etic al sentimentului constructiv care este naționalismul (și care nu vine deloc în conflict cu tendințele umanitare, așa cum nu vine în conflict dragostea pentru Oltenia, dacă te-ai născut acolo, cu dragostea pentru România) o doctrină politică exclusivistă și monopolizatoare, înseamnă a îmbrăca ideea politică discutabilă (ca orice idee politică), cărora vrem să le dăm mai mare prestigiu în haina unui sentiment pe care *nimeni nu trebuie să-l discute și nimeni nu trebuie să-l afișeze, pentru că toți trebuie să tindă spre el*.

Se releva odinioară la noi ca o rușine specific națională faptul că cutare om politic avea reputația de „om cinstit”. „E ca și cum” — se spunea „am recunoaște că în țara noastră cinstea e un lucru foarte rar și tocmai prin aceasta impresionant”. Abuzul care se face astăzi cu declamația naționalistă ne duce la reflecții asemănătoare. Ne îndoiim oare atât de mult de sinceritatea și puterea sentimentului nostru național, încât simțim nevoia de a-l striga la toate răspântiile? N'ar fi mai înțelept să nu dăm lumii din afară impresia falsă și calomniatoare pentru noi că naționalismul nostru trebuie propagat abia de-acum înainte, prin discursuri electorale? Ar fi mai cuminte să facem poporului acesta onoarea de a-l considera, peste toate deosebirile sociale și politice, însuflețit de sentimentul național, iar celor trecuți prin școli înalte să nu le facem niciodată injuria de a crede că au nevoie să învețe naționalismul din cutare sau cutare catechism politic, fanatic și intolerant. Să avem mai multă încredere în naționalismul spontan și înțelept al națiunii românești, națiune care n'are nevoie să imite naționalismul popoarelor cu totul străine de interesele și năzuințele noastre naționale.

ALEXANDRU CLAUDIAN

MASARYK

Thomas Masaryk a fondat, guvernat și lustrat Republica cehoslovacă. A încarnat pe când trăia și va încarna în fața posterității sufletul colectiv al poporului care îi datoră, mai mult decât oricui, independența și libertatea sa. Istoria va așeza locul său altăuri de cel mai mare dintre eroii republicani — vorbesc despre Georges Washington. Ca și Washington, el a deșteptat o națiune. Ca și Washington el a întemeiat un stat. Ca și Washington, el a refuzat să întrebuițeze popularitatea și gloria sa într'alt scop decât să garanteze libertatea poporului pe care l-a chemat la existență.

Mai iubit și mai respectat decât orice autocrat, el n'avrut niciodată să fie decât primul dintre cetățeni între cetățeni egali. Autoritatea sa asupra poporului era imensă, însă ea nu venia nici dela atotputernicia de care ar dispune, nici dela teroarea pe care ar inspira-o cineva; ea avea ca principiu recunoștința, încrederea și afecțiunea. Iată pentru ce toți democrații din lume îi vor admira opera, îi vor cinsti numele, își vor lua puteri din pilda sa. Toți iau parte la doliul pe care îl încearcă un popor întreg.

Poate că Franța este țara unde acest sentiment va fi încercat cu mai multă adâncime. Republica franceză murește pentru Republica Cehoslovacă o prietenie deosebită. Intocmai ca Cehoslovacia lui Thomas Masaryk și Eduard Beneš, Franța nu poate separa ideile de libertate politică și egalitate fizică de ideea independenței naționale. Rațiunea celor două democrații se inspiră din aceleași concepțiuni de dreptate și pace. Comunității de vederi, și converginții actelor se adaugă această simpatie spontană care există între națiuni ca și între indivizi. Amicii noștri cehoslovaci adesea au simțit-o. Dovada cea mai scumpă pe care ar putea-o primi este cea care li s'ar da în ceasurile lor grele.

(Le Populaire, 15 Sept.)

LEON BLUM

Soarta Ardealului democratic

S'a afirmat mai des în trecut că, Ardealul dela Unire și până la 1928 „a trăit un moment prin excelență politic. Înfăptuirea Unirii cuprinsese provincia aceasta într'un adevărat extaz, după care urmează o nouă perioadă de luptă, Ardealul punându-se în fruntea mișcării de democratizare a țării și de valorificare a bunurilor provinciale înăbușite și neglijate de un centralism feroce și incomprehensiv. În lupta aceasta s'a pus multă pasiune, uneori chiar patimă și rareori s'a părut că iarăși ideea integrității naționale e primejduită. Ardeleanul, în complexul nostru național, reprezintă (dârzenia și ambiția — două însușiri de efort moral, lipsite de strălucire, dar de o incontestabilă semnificație pragmatică. De altfel firea aceasta închinată spre pragmatism a Ardeleanului, a fost nu odată relevată, literatura acestei provincii abordând-o și ea cu succes. „Popa. Tanda“ a însemnat și un îndemn; și în mitificarea literală a unei figuri de vrednic gospodar și-au identificat idealurile o seamă de reprezentanți ai unei generații, căreia i-a revenit în primul rând sarcina grea a organizării vieții românești sub o stăpânire vitregă cu hotărâte tendinți de desnaționalizare. Dar alături de genul acesta de novelistică și în lirică a transpirat tendenționismul acesta pragmatic. „Cântarea pătimirii noastre“, cu toată sinceritatea sentimentelor și cu toată profunzimea unei atmosfere de pur lirism, este un preludiu al marșului războinic și de răsvărire, realizat în fapte. Cu o asemenea zestre, primatul politicii nu era decât o consecință cu totul firească. Totuși alături de preocupările acestea predominante, Ardealul produce și excepționale valori artistice: Liviu Rebreanu, Lucian Blaga în proză și poezie; Sabin Drăgoi în muzică, Demian în pictură și Medrea în sculptură, sunt nume care inaugurează câte o epocă...

Se crede că schimbarea intervenită la sfârșitul lui 1928, va lăncezi interesul politic al Transilvaniei. În adevăr ea a fost de natură să înlăture multe divergențe din trecut și a avut darul de a scoate definitiv spiritul regionalist din actualitatea problemelor. Totuși n'a eliminat pentru totdeauna primatul preocupării politice din sfera interesului general. Căci iată, în anii aceștia de sbucium și frământare, cari datează aproximativ dela 1933, de când se pune problema orientării spre stânga sau spre dreapta a politicii generale românești, Ardealul participă intens și iarăși cu patimă, la disputa aceasta. Totuși lucrurile s'au schimbat intrucâtva: în loc să fie unitar, că în anii cari au dus la biruința dela 1928, discuțiile se poartă cu vehemență și cu o aprinsă dialectică de fapte, în cuprinsul frontului unic de ieri.

De altfel răscrucea aceasta este o caracteristică politice interne a întregii țări. Totuși parcă în Ardeal antagonismul este mai ascuțit, fiind deosebit de aprins încât copleșește tot restul de preocupări. Este caracteristică în această privință împrejurarea că nu există publicație în Ardeal, care să nu adopte o poziție în direcția aceasta, iar cum revistele azi se înmulțesc ca ciupercile — despre acest aspect deasemenea trebuie să referăm odată, privindu-l în imanența semnificației sale — preocupările manifestate într'insele sunt tot mai intens subordonate directivelor politice. Astfel se petrec două fenomene paralele, deopotrivă de regretabile: pe de o parte suferă calitatea literaturii, ea nemai fiind selecționată după criteriile estetice, ci după preferințele politice — astăzi avem poeți (sic) care nu cântă decât teme de natură po-

litică, — iar pe de altă parte se afirmă un tot mai accentuat dilettantism în materie politică, determinat de imixtiunea poezilor în domeniul politic. Lucrul acesta este simptomatic mai ales pentru tabăra drepte. Astfel am răsfoit zilele trecute o revistă îndeajuns de îngrijită, redactată de tânărul poet talentat, George Popa, cu ajutorul unor distinse colaborări din Capitală, — care apare la Mediaș. Iată, însă, o dovadă a ceea ce am susținut: talentul poetic nu este concludent în temeinicia opiniilor politice. O recenzie redacțională proslăvește cartea nou apărută a d-lui C. Zelea Codreanu, intitulată „Pentru Legionari“, socotind-o drept evanghelie a românismului. Ii găsește doar un singur cusur: forma stilistică. Și tocmai aici își trădează toată incompetența politică redactorul talentat!

Căci dacă ceva poate fi trecut între meritele d-lui Zelea Codreanu, este împrejurarea că d-sa nu tinde câtuși de puțin a descătușa efecte stilistice, menite a aduce confuzie în problemele politice, care reclamă înainte de toate claritate. Motivul acestei împrejurări nu ne interesează. Ne este deci indiferent dacă acest merit al d-sale e rezultatul vreunei lacune spirituale sau dacă este rodul unui efort conștient. În tot cazul politica românească în trecut a avut îndeajuns de pățimit din pricina „talentelor“ concepute într'un sens prea mult literal și prea puțin adecuat realității politice, care-și are dialectica sa immanentă. Astfel, în măsura în care nu atinge regulile elementare ale gramaticii — fapt care, din păcate, se întâmplă uneori, contravenind exigențelor unui spirit cultivat, — renunțarea la stil a d-lui Zelea Codreanu ar fi un element pozitiv al expunerilor sale doctrinare. Unde însă, se ridică pe drept protestul nostru, este lipsa totală de documentare, este lipsa totală de documentare, de informare, cât și neadevărurile elementare ale tezilor d-sale. Toată armătura ideologică a d-lui Zelea Codreanu este fundamental eronată. Lucrul acesta e de mirare: ambalându-se în tratarea unor grave probleme, care cer nu numai o cunoaștere empirică a politicii, ci și o pregătire temeinică doctrinară și științifică, ignorează, pe lângă datele elementare ale sociologiei și științei politice, și regulile cele mai simple ale gândirii logice. Judecându-se însă sentimental, cum o fac atât de des poeții, se poate ajunge la concluziile pe care le enunță pripit și sentențios d. George Popa. Un lucru este în tot cazul de remarcat, — și aceasta ne poate da mult de gândit: în alte țări, în alte climate mai consolidate, scriitorimea este în majoritatea ei și în exemplarele ei cele mai reprezentative, în cel mai bun caz refractară politicii de dreapta. Motivul acestei împrejurări trebuie căutat în nivelul mai ridicat al acestor climate față de atmosfera noastră culturală. Căci nici măcar talentele nu se pot sustrage cu desăvârșire unor atari condițiuni, a căror repercusiune este, din punctul de vedere al realizărilor culturale, de o importanță deosebită.

Iată astfel, ne găsim în miezul acestor discuții antagoniste. Trebuie de fapt se recunoașem că în rândurile „inelectualității“ în fond atât de puțin intelectuale, a unei clase care în cazul cel mai bun, mănuieste într'un fel cu totul dilettant meșteșugul cărturăresc, concepțiile de dreapta sunt în ascensiune. Explicația o întrezărim noi în fațada naționalistă a acestor curenți. Or, Ardealul românesc e și azi, ca și în trecut, în primul rând naționalist. Și aceasta cu atât mai mult, cu cât anumite deziderate

ale orgoliului național n'au fost încă împlinite: Românismul din Ardeal nu și-a trăit încă integral momentul său etnic. Dar nu trebuie uitat nici faptul celălalt, că Ardealul prin tradiție a fost democratic. Să se fi spulberat ca un vis al unei nopți sbuciumate credința sa în democrație?

Tocmai aici stă tâlcul pasiunii sale de azi, motivul tensiunii politice din Ardeal. Dacă curentele de dreapta sunt în ascensiune momentană, majoritatea românimii din Ardeal a rămas fidelă concepțiilor democratice. Prozelitismul de dreapta cuibărește în orașe, printre tinerii nesatisfăcuți pe drept sau pe nedrept și în anumite cercuri prin definiție reacționare. O parte din clasa orășenească este târâtă de valul acesta și din pricina unor erori de netăgăduit ale democrației din trecut — lucruri ce se răzbuună. La acestea se mai adaugă și lipsa unei tradiții în conducere, fapt care duce lesne la procedee de imitație. O parte din clasa urbană a Ardealului sokoate de bune împrumutarea unor concepții ale clasei dominante maghiare, uitând concomitent faptul că, statul românesc, structural și istoric, e așezat pe alte temelii, decât ordinea anacronică a regatului milenar vecin.

Unde însă opera de penetrație a dreptei nu răzbește, este păcura țăranilor cu conștiință civică. Fenomenul

acesta l-a semnalat și d. Maniu. Odată a avut chiar dificultăți personale în întâlnirea sa cu acești țărani. A fost la adunarea dela Vint, de astăvară. Acest spirit a creat o mișcare viguroasă care în anumite județe reprezintă opreliștea cea mai rezistentă împotriva forțarilor de dreapta în dobândirea popularității. Este „Frontul Plugarilor”, organizația pur românească de categorice revendicări sociale a d-lui Petru Groza dela Deva. D. Groza însă nu este șef nici în accepțiunea democratică de până azi, dar mai puțin în înțelesul nou, fascist. D-sa este îndrumătorul spiritual al acestei puternice mișcări și mandatarul ei politic.

Conducerea acestei organizații este democratică în sensul cel mai strict al cuvântului, inițiativa revenind însăș organizației — și nu comitetului. Incontestabil meritele d-lui Groza sunt mari în înjghebarea și desăvârșirea mișcării, precum și în spiritul pe care a știut să-l inspire la început și căruia i-a rămas fidel. Lucrul era posibil numai printr-o integrală consecvență, reclamând însemnate jertfe personale, pe care însă, d-sa a știut să le aducă din belsug. Azi se poate felicita că stă în fruntea unei organizații atât de importante în apărarea democrației periclitată, în numele căreia s'a încheiat ieri statul nou al României-Intregite. VICTOR IANCU

Răspuns la problema industrializării agricole

București, 28 Iunie 1937

Stimate Domnule Clopoțel,

Primind scrisoarea d-voastră de la 26 ale acestei luni, m'am găsit pus în fața unei grele probleme, anume aceea de a da o formă rezumativă și concentrată în câteva puncte, unei gândiri pe care eu am răspândit-o în sute de articole și care nici nu este încă la capătul desfășurării ei. Totuși mă voiu osteni să vă răspund ceva inteligibil, dar pentru aceasta va trebui să părăsesc șirul întrebărilor puse de d-voastră și să ajung la acelaș rezultat dorit de d-voastră.

Punctul principal al problemei îl formează înmulțirea populației rurale și diviziunea până la prăfuire a proprietății agricole. E destul ca problema să fie formulată, ca să nu mai încapă nici o îndoială asupra primejdiei pe care o prezintă situația de astăzi.

Ce e de făcut? Idealul în agricultură este ca exploatarea să se facă pe întinderi mijlocii indicate de însăși interesele exploatarei. Chiar domeniile mari se împart în secțiuni independente, în interesul unei bune exploatare. Acest ideal este nerealizabil la noi, în urma exproprierii latifundiilor și improprietării țăranilor. O expropriere a țăranilor cu proprietăți mărunte, în folosul celor cu proprietăți mijlocii, ar fi o încercare primejdioasă. Cu toate acestea, interesele vitale ale țării, cer pe de o parte exploatare pe întinderi potrivite cu nevoile culturii agricole, iar pe de altă parte constituirea unei proprietăți agricole mijlocii intrate în mâini de specialiști în ale agriculturii, oameni având și creditul necesar și pregătirea trebuitoare pentru o cultură rațională. Pentru a ajunge la aceste rezultate în timp de 30—40 de ani, cred că ar trebui organizate societăți capitaliste controlate de stat, care să asocieze pe țăranii mici proprietari, compunând astfel grupuri de exploatare potrivite cu nevoile agriculturii. Mijlocul de a asocia pe țărani, ar fi asigurându-le acelaș venit pe care ei îl au de pe proprietatea lor în anii cei mai buni. Societățile acestea ar face cultură rațională, și beneficiul lor ar trebui să iasă numai din îmbunătățirea culturii. Mașinismul și tehnica modernă ar libera o mulțime de brațe

țărești cari azi stau legate de agricultură numai fiindcă au un petec de pământ. Fiindcă numai o mică parte din populația satului ar rămâne cu întrebuințarea continuă pe lângă exploatarea agricolă, societatea agricolă ar trebui să caute de lucru oamenilor rămași disponibili, organizând atât producția cât și comercializarea micilor industrii agricole: paseri, ouă, miere, ceară, unt, brânzeturi, carne, uleiuri, țesături, etc.

Statul ar trebui apoi să organizeze plecarea tineretului rural la meșteșuguri și în comerț. Orice meșteșugar, industriaș sau comerciant, trebuie să aibă simțitoare avantajii dela stat dacă primește ucenici de la țară și-i scoate oameni de meserie ca și el. Lucrările de utilitate publică trebuie să atragă și ele o mare parte din țărănimea liberată de raționalizarea agriculturii. Progresele agricole s'ar face paralel cu deslegarea prin diferite mijloace a problemei plasării brațelor rurale cari astăzi nu au nici un randament și a căror prezență în sate, ca proprietare de parcele minime, împiedică orice progres agricol. Societățile agricole create prin lege specială și dotate cu anumite privilegii și avantaje pentru raționalizarea agriculturii, nu s'ar putea dizolva decât după ce procesul de selecțiune a agricultorilor din rândurile țăranilor s'ar fi terminat, și grosul țărănimii ar fi părăsit obiceiurile și viața agricolă și ar fi vândut parcela de pământ societății ca reprezentantă a statului. Disolvarea s'ar face în favoarea unor proprietari de loturi rațional fixate, din punct de vedere agricol, loturi indivizibile, și transmisibile prin majorat numai unuia dintre fii specializat în agricultură.

Majoratul nu este o instituție nouă. El asigură în Anglia conservarea patrimoniilor și a tradiției familiare, care este baza tradiționalismului politic și economic englez și poate una din cauzele puterii engleze. În Germania lui Hitler s'a introdus de curând majoratul agricol, pentru a da o bază stabilă producției agricole germane și alcătuirii sociale a poporului german.

Acestea sunt pe scurt răspunsurile pe care vi le-aș putea da la întrebările d-voastră.

Primiți asigurarea deosebitei mele stime.

ANDREI CORTEANU

Necesitatea unei reforme monetare radicale

Geoagiul de jos (jud. Hunedoara)
6 Iulie 1937

Stimate domnule Clopoșel,

Referindu-mă la notița: Unitatea monetară, dela pag. 44 a revistei, e bine să știți că în „Soc. de mâine”, No. 10 și 11 din anul 1933, eu încă mi-am expus un plan pentru marea chestie a unității monetare, sau mai precis: a monetei universale, nesupusă fluctuațiilor de Bursă, pentru plățile internaționale și a monetei naționale, pentru plățile interne. Dar... ideile mari, dela oameni mici, nu răsbat în lumea largă. Poate van Zeeland, ca prim-ministru belgian, voui să zică: ca om mare, va avea mai mult noroc cu ideile mari. De unde nu ur-

mează, că prin 1933 eu aș fi plagiat ideile din 1937 ale lui van Zeeland, pe cari nici acum nu le i-le cunosc. Nici despre van Zeeland nu pot presupune că mi-a plagiat ideile mele. Aceleași idei pot răsări spontan din diferite capete, cari se cugetă la rezolvirea aceluiași nevoi și probleme.

În fine, nici nu știu în ce măsură ideile lui van Zeeland se apropie de ale mele. Cred însă, că problema se poate rezolvi radical numai prin mijloacele propuse de mine:

Uniune monetară internațională;

Bancă internațională de emisiune și celelalte măsuri pentru trebuințele interne ale statelor.

Odinioară, daraverile internaționale derivând din circulația telegrafo-poștală, mer-

geau prost. Dar s'a înființat Uniunea poștală universală și imediat s'a făcut ordine.

Oare nu s'ar putea face ordine și în daraverile financiare internaționale?

Prin August—Sept. 1936, mi-am comunicat proiectul atât d-lui Mitiță Constantinescu, guvernatorul B. N. R., cât și d-lui Valer Pop, ministrul industriei și comerțului.

E probabil că nici nu s'au cugetat să facă ceva sondări sau încercări pentru realizarea lui, considerându-l de pură utopie.

Veți vedea însă, că trecând anii și crescând nevoile valutare, cu fluctuațiile și nesiguranțele lor dezastruase, vom ajunge la această utopie.

Al d-tale stimător:
GAVR. TODICA

Reproducem aci interesantul memoriu, pentru a fi desbătut cu mai multă eficacitate de cunoscătorii problemei:

Toate popoarele civilizate trec azi prin cumplite frământări nu numai politice, ci și economice, financiare, comerciale.

Pentru stabilirea unor raporturi normale, pentru aflarea unui echilibru între multiplele interese divergente, s'au depus și se depun stăruințe imense, s'au făcut și se fac nenumărate încercări și experiențe. Despre ideile expuse în proiectul de mai jos nu mi s'a dat însă să aud sau să cetesc. Probabil se vor mai fi făcut studii și propuneri analoage. Idei similare se vor mai fi discutat în multele conferințe internaționale. Dar în izolarea mea dela sate, acele studii sau discuții nu mi-au ajuns la cunoștință. Astfel, ideile mi le-am formulat într-o propunere concretă, pe care am comunicat-o și Ligii Națiunilor, în Sept. 1933, de unde mi s'a confirmat primirea, dar nu știu dacă s'a mai făcut ceva în cauză.

Proiectul meu are în vedere o simplificare radicală și generală. Punctele principale le pot expune pe scurt în următoarele:

ETALON NEUTRU, INVARIABIL

Plec dela constatarea veche și simplă că „banii aceia sunt buni, cari umblă în toate părțile”, cum ni-se spune în „Predoslovie” Noului Testament de Bălgrad, 1648.

Între producător și consumator, vânzător și cumpărător, ar trebui să existe un etalon neutru, fix, nesupus fluctuațiilor de preț. Acest etalon ar trebui să fie un ban fără nici o restricție vamală, având un curs general, mondial, invariabil.

— De ce?

— Fiindcă totdeauna avem să măsurăm cu el aceleași bunuri economice, aceleași valori materiale: fie acestea obiecte de prima necesitate, fie obiecte de lux.

Cerealele, fructele, textilele, extrasele miniere, bijuteriile, uneltele, etc., fiind invariabile, ca materie fundamentală, pe toată suprafața globului, urmarea logică ar fi ca și etalonul, adică măsurătorul valorii lor, să fie acelaș pretutindenea: etalon neutru, invariabil.

AURUL, ARGINTUL

Popoarele civilizate au ajuns să adopte ca etalon în

prima linie aurul, iar în linie secundară, argintul.

Nu discut motivele determinante. Adopt și eu aurul și argintul la baza reformei monetare radicale.

Ce înțeleg prin monetă internațională?

Înțeleg un mijloc fiduciar de schimb, convențional, statorit de comun acord, să zicem prin Liga Națiunilor, și acceptat de toate statele aderente, cari ar forma o „Unime Monetară Universală”.

Moneta internațională, denumită pe scurt „Mon” sau „Mona”, după firea limbei, va avea o acoperire metalică de 10% aur, procurat și depozitat la băncile de emisiune ale statelor aderente, sub control internațional.

În scopul acesta și al altor lucrări reclamate de cauză, se va înființa, pe lângă Liga Națiunilor, un Institut central pentru emisiunea monetei internaționale, precum și pentru coordonarea lucrărilor și controlul general.

„Mona” va fi înserată în sistemul metric, întrucât moneda fundamentală, sau moneta-tip, va avea o greutate de 10 (zece) grame: 9 grame aur fin la 1 gram cupru, valorând cam 30 franci elvețieni, după cursul de azi. Pentru circulație, Institutul central va emite bilete de 1, 2, 10, 20, 50, 100 mone, punându-le la dispoziția statelor aderente în proporția stocului de aur depozitat la băncile lor naționale spre scopul acesta.

MONETA NAȚIONALĂ

Pentru circulația internă, băncile naționale ale statelor aderente vor bate monedă divizionară de argint.

Moneta-tip de argint va fi echivalentă cu o zecime (1/10) a monei internaționale, putând fi denumită după bunul plac al națiunilor respective. Pentru present să-i zicem: taler.

Observăm că talerul încă se înserează în sistemul metric-decadic. Din considerații practice, se vor emite bilete de 5, 10, 20, 50, 100 taleri și se vor bate piese de argint de 1 taler și de 1/2 taler.

Pentru trebuințele mărunte, bilonul va fi de nickel, în valoare de 1/10 și 2/10 taler, apoi din bronz: de 1/100, 2/100 și 5/100 taler.

APLICARE

Să luăm cazul țării noastre.

Dacă Banca Națională ar dispune — precum rezultă

din bilanțul ei — de aproximativ 54.000 kg. = 54.000.000 grame de aur, ea ar avea drept la 54 milioane de mone, sau aproximativ 80 miliarde lei, socotind la cursul de azi, cu cari ne-am putea regula ușor toate tranzacțiile internaționale de schimb, cu precizie matematică, invariabilă.

OBIECȚII

Se va zice: iată o utopie... Unde ai mai văzut bilete de bancă cu 10% acoperire de aur?

Răspund: În anumit sens, toate propunerile de schimbare a ordinii existente a lucrurilor sunt sau par a fi utopii.

În cazul monetei internaționale, nu aurul e decisiv, ci mai mult încrederea generală, că sistemul va fi durabil, invariabil, fix, acceptat fiind de toate statele aderente,

ca de exemplu sistemul metric.

Dacă la Uniunea monetară internațională, sau mai corect universală, ar adera toate statele civilizate: deja faptul acesta în sine ar constitui garanția fundamentală, ar inspira încredere deplină în biletele ce s'ar emite, fiind asigurată circulația lor liberă pe teritoriul Uniunii monetare universale. Rezerva de 10% aur ar servi numai ca o limită regulatoare, ca o frână automată, în calea presei de bilete.

În plus, moneda națională de argint ar servi ca o supra-garanție a biletelor și totodată ca armă contra maniacilor de a tesauriza banul. ...Poftească aceștia să ascundă „banii albi pentru zile negre” scoțându-i din circulație... Cu mania lor ar contribui să nu se deprecieze argintul.

GAVRIL TODICA

Geoagiul de jos, Septembrie 1936, jud. Hunedoara.

Cărțile zilei

BRAȘOVUL, monografie de OCTAV ȘULUȚIU, ed. Fundațiile Culturale Regale, lei 100.

În prefață autorul anunță a fi un ghid. E cu mult mai mult! E un fragment de suflet gingaș românesc.

Cunoșteam puțin din tainele Brașovului. După citirea cărții d-lui Șuluțiu, Brașovul e o viață care trăiește în sufletul meu.

Autorul privește orașul din toate punctele de vedere și ca român și ca străin, ca să-i desgroape cel mai îndepărtat trecut sub toate înfățișările. Citiți-o nu ca pe un ghid, ci ca o biblie națională. E o lecție de respect pentru trecut și îndrumări pentru viitor.

AL. VLAHUȚA: PICTORUL GRIGORESCU, comentare de I. D. Ștefănescu, ed. „Scrisul Românesc” Craiova, lei 50.

E o comoară de carte: în ea e înfățișarea vieții celei mai pure, a celui mai mare pictor al nostru și printre cei mai de seamă ai lumii. Ce minunat răspunde talentul prin toate greutățile și calcă toate piedicile pentru ascensiunea lui. Dar ce modest om!

Când avem așa figuri în trecut, de ce le lăsăm uitării? Atât de puțin e cunoscută viața și opera acestui ales al lui Dumnezeu, în lumea școlărilor! Câte bucăți din cărțile didactice s'ar putea înlocui cu fragmente din cartea aceasta!

LA PICIORUL ALTARULUI, roman de C. NIȚESCU-ZLATIANU, ed. Cartea Românească, lei 60.

O încercare de a arăta calea bună unui suflet rătăcit. Un motiv de a pune în lumină binele creștin prin explicarea etern frumosașelor vorbe și pilde ale lui Iisus.

Autorul ia o temă grea, dar frumoasă. Încenează un dialog în care explică credința creștină ca reazem desăvârșit al sufletului. Pare că aci izbutește prea ușor să convingă sufletul rătăcit.

Dacă povestirea a fost o realitate, apoi cred că lupta preotului a fost mai grea, căci aci e vorba de un bărbat: ei cred prea puțin în viața viitoare cu cele ce promise și mai ales amenință ea...!

V. MILITARU: BEN-HAMAR, CANTA, ed. Cartea Românească, lei 60.

Un poem duios de dragoste orientală. Cu vers frumos, corect, muzical și curgător redă erotismul oamenilor arși de soare.

D-l Militarul a isbutit să dea o carte frumoasă și ca înfățișare, căci desemele d-lui St. Constantinescu au gingășia sub care însă vezi clocolul dragostei.

E deci o îmbinare nimerită a formei cu fondul: se completează.

MARIA S. PALLADE, PE MALUL MARI, roman, ed. Cartea Românească, lei 60.

O temă mai ales acum de actualitate: desrădăcinarea unui suflet delicat, din mediul de sat, prin cultivarea talentului de pictor. Dar suflet de artist și cu noroc... mai rar. Lui Andrei îi zâmbește fericirea prin dragostea alintatei Marinette, eleva lui, dar tipul bestial al secăturii de Raul zdrobește această fericire cu intrigă murdară.

De aci începe drama adevărată care se termină cu o moarte stupidă a bietului Andrei.

Un tablou al lui e primit la Salonul Oficial prin intermediul Marinettei, și poate chiar premiat, în timp ce ea îl tot așteaptă... în zadar.

Toată povestirea e un condeiu delicat, cu figuri bine conturate, e un roman bun.

URCUȘ, de V. VOICULESCU, versuri, ed. Fundațiile Culturale Regale, lei 60.

Un mănunchiu de versuri frumoase cu interiorizări adânci.

Remarcăm: „Balada sfântului din câmp”, apoi „Chiromanție” în care când mistic, când liric, de pe înălțimea Neagoiului, poetul cu toate mijloacele plastice conturează România.

„Iarnă scitică” tablou minunat.

„Colind uitat” accent și graiu vechi.

„Toiul primăverii”, plină de gingășie:

„Azurul înfrunzește rândunele

„Și zările dau muguri de cocori”.

Dar mult mai personal și complex stăpân pe imagini în „Ademeniri” și anume în „Cântec pentru desbrăcat”, iar în „Fata din Dafin” erotismul clocotește și-i totuși candid.

ANTOINE MEILLET, de AL. ROSETTI, ed. Fundațiile Culturale Regale.

O mică broșură, dar de o pioasă înălțare a ilustrului profesor francez, mare lingvist, care sfîștește amintirea profesorului său F. Saussure. Ambii constatând că limba e un fapt social, au pus bază lingvisticii sociologice. D. Rosetti observă că: Meillet a fost profesor în cel mai înalt grad față de studenții și elevii lui, retrăgându-se adesea spre a le da lor loc, și astfel — sămănța aruncată pe ogorul științei rodea.

Această broșură e un minunat ghid pentru specialiști.

VIATA DE CAINE, roman de C. AR-DELEANU, ed. Adevărul, lei 60.

E povestea unui tânăr înzestrat cu o sensibilitate excesivă, dar tot cu atât nenoroc. Își povestește mizeria-i proprie cu cel mai senin sarcasm, calitate ce ridică valoarea povestirii.

Un om și-un câine! Iată o prietenie pe care nimic n'a putut-o destrăma, decât moartea lor. Scris duios și limpede, autorul se slujește de spiritul de analiză pătrunzătoare, cu care-ți fură sufletul în așa măsură, că adeseori te crezi tu eroul cu sufletul sbuciumat de durere.

Repetarea, ca un refren: „Cine-a zis că viața n-î frumoașă?”, e totdeauna o treaptă cu care autorul pășește mai adânc în sufletul cititorului.

Ce tragedie: să iubești viața, dar ea să nu te vrea!

TONANICA, de VLADIMIR COR-BASCA, ed. Adevărul, lei 60.

Iarăși un roman. E viața îngustă a unui sat din Moldova, dar bogată, prea bogată în patimi. Dreptatea iese greu la lumină, căci omul cu suflet oricât de curat, dar simplu, nu știe s'o dovedească și altora, deși el o simte adânc.

Așa se întâmplă că șeful de jandarmi, poliția satului, dat de exemplu de superiorii săi; el năpăstuiește de ani de zile satul Scărișoara, fiind capul unei bande de hoți de cai.

La urmă tot se face lumină când, prins asupra faptului e omorât spre satisfacția satului.

Autorul pune în gura unui bătrân toată înțelepciunea și răbdarea țăranului român.

Cartea se poate citi cu interes.

DUMITRA CODRESCU

Indepărtarea magică a ciumei din satele ardeleni

Prin satele din jurul Clujului — din Someș—Turda, și mai departe, se cunoaște un mijloc, rar întâlnit de altfel, de Ciuma a produs întotdeauna spaimă între locuitori, vedem din cipiul cum se reacționează la îndepărtarea ei. Că răspund în felul acesta față de această nenorocire, iarăși nu trebuie să ne mire prea mult. Fiindcă mai sunt și alte mijloace, de altfel, remarcate în lucrări; de ex., pentru Moldova, se arată că acolo, locuitorii ar pune în vârful parilor dela garduri, (se înțelege: la parii din băutura casei) un cap de cal mort, spre a fi feriți de holeră, cum o amintește *Gr. Grigoriu Rigo* în lucrarea sa: „Medicina poporului“, București, 1907, pag. 87. Că în părțile Bucovinei, s'ar smulge pur și simplu din pământ o buruiană numită *holeră* (*Xantium spinosum*), pe care locuitorii o fierb cu sare și o beau — sau, în cel mai rău caz, se afumă casele cu acest spin. Buruiana în graiul poporului nostru, mai e numită și dracilă ori ghimpe și crește pe locuri grase, pe la marginea drumurilor. Are țepi ascuțiți și n'o mănâncă nici o vietate. Ba, cum bolnavul zace de boala aceasta, și vrea să scape cu viața, medicina noastră populară, recomandă bolnavului, în unele părți ca în Moldova, să se tăvălească prin buruiana aceasta. Acelaș autor (op. c., p. 87).

Ciuma se mai poate înlătura, după spusa lui *Tudor Pamfile* („Boli și leacuri la oameni, vite și păsări“), Buc., 1911, pag. 25) și altfel: „te ungi peste tot trupul și mănânci mult usturoi“.

*

Eu nu vreau să știu pentru moment, întrucât aceste practici, ar avea vre-un rezultat pozitiv asupra acestei epidemii. Vreau să insist numai întrucât, poporul prin diferite mijloace caută să îndepărteze ciuma. Pentru că, după cum vom vedea, mai ales fiind vorba de ciumă, mijloacele de aceasta și vrea să scape cu viață, medicina noastră populară îndepărtare a acestei molimi, nu se rezumă numai la cele arătate. Romanii de ex., îndepărtau ciuma prin virtutea salutară a unui cuiu. Și iată cum: prin sec. al IV-lea în. de Chr., se spune că asupra Romei s'ar fi abătut o ciumă ce ținu trei ani în șir, cu care ocazie, câțiva dintre demnitarii mai mari ai Romei, au căzut pradă ciumei. Se oferă banchele zeilor, se institue chiar *reprezentări dramatice*. Dar fără nici un rezultat practic. Ciuma continua să facă adevărate ravagii. Numai bătrânii, îi mai amintesc pe cale de tradiție, că după câte știu ei, s'ar fi abătut când capăt virulentului flagel, bătându-se un piron într'un zid al cetății. Se înțelege, toate celelalte măsuri eșuând, senatul însărcinează un magistrat cu îndeplinirea ritului solemn și ciuma, luă sfârșit. Celelalte măsuri, civile și religioase, rămânând neputincioase în fața redutabilului flagel, tot în a treizecea zi a lui Septembrie — în fiecare an — se înfăcea cuiul cu solemnitate: de astă dată, printr'o lege anume, adus la îndeplinire de către cel mai înalt magistrat al statului. (Penru aceste informațiuni, a se vedea: *James Georges Frazer*: „Le trésor légendaire de l'humanité“, „Feuilles détachées du Rameau d'Or“, par *Lady Frazer*, Paris, 1925, p. 217).

*

Ritualul era săvârșit, mai întâiu de consuli, apoi chiar de dictator. Suntem în fața unei presiuni de credință. Oficial-

*) Comunicare ținută la Societatea Română de Antropologie din Cluj (în Martie, 1937).

litatea cedează. O credință devine codificată și trece drept lege. Să mai amintim cazuri de ciumă, când această epidemie reduce la aproape nimic cunoștința medicală — științifică — a vremurilor? Avem ciuma din timpul lui Iustinian, care decimează o parte din populația orașelor bizantine. Apoi ciuma neagră din 1349, care a rămas celebră prin ravagiile ei. Aceea din timpul lui Pericle, din Atena, etc. Pentru dezastrul ce-l atrage după ea, ciuma e considerată drept „*calamitate publică*“ (v. *P. Perier*, „L'Unité Humaine. Histoire de la civilisation et de l'esprit humain“, 1931, pag. 384).

*

Astfel, cred că nu e lipsit de interes, dacă, în cele ce urmează, voiu stăruie asupra felului în care ciuma a avut răsunet în mentalitatea poporului nostru din Ardeal și mai ales, asupra unui mijloc de îndepărtare magică a ciumei din satele noastre de aici. *Gheorghe Coșbuc*, are o legendă versificată: „Blăstăm de mamă“, publicată în „Biblioteca Tribunei“ No. 13, în Sibiu, în anul 1912. Legenda e culeasă din jurul Năsăudului — prin urmare, tot din Ardeal, în care se spune că o bătrână ar fi avut nouă feciori și o fată, Voichița — și încă cu un frate al ei, „Gin Costangin, copil mijlocin“. Deci în total unsprezece copii, așa cum cei mai harnici dintre români se vede a avea...

„Dumnezeu mi-ș renduia,
ciuma că-mi venea
pe nouă-i mânca (să reținem cuvântul: „mânca“).
Nu-i mai rămânea, (decât)
fata Voichița
cu Gin Costangin“.

Ce se 'ntâmplă? Ii vin fetei pețitori: mai întâi din sat — pe urmă, cum e și firesc, s'arătără „pețitori dintr'altă țară“, dar bătrâna, nu are fată de măritat, mai ales... în alte țări. Fratele fetei, stăruea de mamă-sa din toate puterile s'o dea, că în definitiv, atunci când îi va fi dor, o va aduce el acasă. Va încălca murgul, o va aduce și-i va potoli dorul. Bine, zice mama, în cele din urmă, dar de-o fi altfel, te voiu blestema:

„cu blestemul cel mai greu
ce-a lăsat Dumnezeu“...

Multă vreme nu trecea,
de când Voichița pleca;
ciuma'n sat iară intra
multă lume prăpădea,
Costangin se betejea
și grea boală că-mi bolea...
pe urmă și el murea.

Urmează blestemul, care prinde în așa fel, că „Gin Costangin“ e silit să iasă din mormânt, și ca altă dată, să încălice calul — și trece nouă hotare la sora lui și aici, îi cere bărbatului ei voe s'o aducă înapoi să-și vază mama înainte de-a se prăpădi... Acesta-i dă voe cu o singură condiție: să nu zăboviască... Și se întoarce cu sora sa până în dreptul mormântului de unde a eșit și apoi dispare. Destul că, de aici, el își reia starea de mort și-și lasă sora să se 'ntoarcă singură acasă. Se 'nțelege, odată ajunsă acasă, nimic mai firesc, decât să bată la ușă, cu toată nerăbdarea să-și

vadă mama... Dar aceasta, închisă în casă de frica ciumei, n'o recunoaște dela început, și o ia drept ciurma. N'avea bătrâna de unde să-și dea cu ideea, că „Gin Costangin“ ar putea să-i aducă acasă fata ei scumpă. Și astfel, o respinge în termenii următori:

*„Du-te ciurmă rea,
dela casa mea,
că tu nu iești Voica mea,
ci iești moartea crîncena;
că câți copii am avut
toți de tine or murit
numa cu-atîta am ugit;
numa cu ușa 'ncuiată
și cu mîșioru 'n vatră“...*

Acesta este tabloul deprimant la venirea ciumei în sat. Urmează explicațiuni din partea fetei, că ea e, și că a venit ajutată de „Ghin“ și că ar fi rămas „din sus de izlaz“. Dar bătrâna răspunde cu aceiaș spaimă:

*Vai! Mîncată mi-s de rele,
nu cred cuvîntele tele —
că acumă văd eu bine,
ce vrei tu să faci cu mine.
Du-te, du-te, ciurmă rea,
du-te dela casa mea !”*

Personificarea ciumei, cu o ființă ca oricare alta, apare de aicea cu evidență — iar cît privește o anume stare de spirit — caracteristică din acest punct de vedere, iară, reiese din aceste versuri în formă populară, cu prisosință.

*

Iată cum procedea și astăzi țărani din comuna Micești, județul Turda, pentru a îndepărta ciurma din sat. În anul trecut, (în anul 1935 am cules informația), a dat ciurma în vite. Mureau deci cai, vaci — și dac'au văzut că ce și cum, spune informatorul Dumitru Gavrilă din Feleac-Cluj, au zis că e ciurmă. Că a intrat ciurma 'n sat. Da, acesta e termenul, pentru că, după cum vom avea ocazia să ne convingem, și mai departe, ciurma este închipuită sub formă omenească sau de drac — demon mai de grabă. Poporul nu poate să-și facă o idee de ceva fără să personifice acest ceva. mai ales, dacă e de natură abstractă și necunoscută — dar, care, cu atît mai mult, îi simte prezența. De-acolo ciurma intră în sat și de-acolo, ei se pun imediat și îi confecționează o „kimeșe“ — o cămașe, numită „kimeșea ciurmi“.

Cum se face cămașa ciumei? În acest scop se adună în timp de noapte nouă femei. Dacă se poate în crucea nopții, la una dintre ele acasă, unde cu toate se desbracă în pielea goală și încep să lucreze care mai de care. Se observă aci o bragă. Cămașa, ce zic eu? Ritualul complex trebuie să se termine în câteva ore în această noapte. Una începe să melițe cănepa — alta urzește. Alta pune războiul, și în sfârșit alta țese. Alta croiește cămașa — până când o dă gata. La urmă se iau toate femeile cari au contribuit astfel la confecționarea cămașei, tot în același noapte o duc această cămașă între hotare, departe de sat, unde o aruncă — și în chipul acesta, cred ei, locuitorii, că au scăpat sau scapă de ciurmă.

În comuna Feleac, anul acesta (e vorba de anul 1936) a intrat iarăși ciurma în sat; mai ales în porci și chiar între oameni. Sătenii, s'au înțeles — pentru că, în chipul acesta, este avizată întreaga comunitate sătească. Am spus că

ciurma este privită drept o „calamitate publică“. Recurg la o practică de multă vreme experimentată și nici una n'ci alta, fac cămașa ciumei. Se strâng femeile în număr de nouă, și la fel: nevedesc, țes, torc. Furcile cu cari țes, mi se spuse, că nu se țin normal, ci cu „talpa'n jos“. Dar în casa unde se pregătește cămașa ciumei, toate lucrurile stau, cum spun țărani, „cu susa'n jos“. Mi se spune că femeile preferă ca zi de lucru Marțea — Marți noaptea. Se mai observă, astfel, în afară de faptul că se întrunesc noaptea, că se adună în număr de nouă, că lucrează în pieile goale — acestea, după ce au aruncat numita cămașă între hotare se întorc înapoi fără ca să se mai uite în urmă. Locuitorul Radu Vasile din Feleac, spune că mai demult, s'a întâmplat că ciurma a intrat la un gospodar în casă și acesta recunoscând-o, ar fi prins-o de mână — după care ar fi transportat-o în acelaș chip, precum fac femeile cu cămașa ciumei, între hotare. Analogia dintre ciurma nisăși și cămașa ei este evidentă. Tot așa lucrurile se petrec și în Someș, pentru că, aceleași informațiuni le-am primit și din comuna Dârja (dela Maria Dan). Tot așa în județul Alba, ca și pe la Huedin. Să mai dau un exemplu clasic de reprezentare populară a ciumei, de personificare a acestei teribile epidemii la poporul nostru? Vulpescu, în cartea sa, „Les coutumes roumaines périodiques“, Paris 1927, se întreabă chiar, dacă brezaia (în Ardeal: turca, capra, cerbul), nu este simbolul ciumei din 1883. În sprijinul acestei păreri, acest autor, aduce o lungă povestire despre un oarecare moș Tănase, care a purtat ciurma în spinare și ciurma, așa cum ar fi văzut-o el (explicația lui Vulpescu), semăna cu brezaia *). Nu insistăm. La practica de mai sus, țărani noștri nu recurg decât atunci când văd că se îngroașă gluma; dacă ciurma nu iese afară din sat, „nici cum“ — după expresia lor. Ciurma așa dar, intră și iese — la nevoe — poate fi scoasă afară din sat. Nu ne mirăm deloc dacă și un etnograf ca Vulpescu găsește pentru ciurmă o figură de forma caprei, cerbului, brezaiei, etc.

*

Ar urma să continuăm, aducând în discuție un caz din domeniul religios în legătură cu ciurma. Să stăruim în câteva cuvinte asupra Sf. Haralambie ca protector al oame-nilor contra ciumei. Într'un octoih mai vechiu — avem la Muzeul etnografic tipare pe icoane pe sticlă, reprezentând pe Sf. Haralambie, cu ciurma'n formă de drac, înlăuit. În acel octoih am aflat viața sfântului, care pentru chinurile lui, îndurate pentru biserica creștină, i s'ar fi propus din partea Domnului, să fie recompensat cu ceva. Se înțelege: cu ce va vrea el — și s'a ajuns la înțelegerea ca oriunde se vor afla moaștele lui și în orice oraș i se va face praznic, acel loc să fie ferit de ciurmă. Să nu fie niciodată înfricoșata boală a ciumei sau altă moarte nă-praznică și grabnică. Nici foamete, nici om viclean să strice sămănăturile. Nu se trec cu vederea vitele, pentru că sfântul adaugă: cine va ține mucenicia mea și mă va pomeni, să nu-i moară boul, nici altă vită — ceeace arată indirect, cît de nedespărțit este țăranul nostru de vitele lui. Ba dimpotrivă, viața i se împletește cu a lor. O arată medicina populară, care nu face deosebire, când este aplicată între om și vitele lui.

Această apropiere strânsă, este vizibilă și mai mult într-o rugăciune adresată de oameni sf. protector al ciumei, când se spune:

*) Vezi și P. Caraman. Datinele românești în limba franceză, 1934, pag. 82.

„Moaştele tale părinte,
a fi mult folositoare
de ciună îngrozitoare
la vite ajutătoare
şi de câmpuri roditoare“.

Cum vedem, imaginea face parte din investirea sf. protector, cu proprietăţi magice de fructificare, nu numai de înlăturare a nenorocirilor.

*

După credinţa poporului şi mai ales în cazul nostru cu sf. protector, epidemiile sunt trimise pe pământ, de sus, din cauza greşelilor noastre. Deosebirea dintre cazul pur magic în legătură cu înlăturarea ciumei prin cămaşa ei şi intervenţia oamenilor prin interpuşi, sfinţi, iarăş cred că nu mai e nevoie s'o subliniem. Vom reveni totuşi, şi mai jos asupra acestei deosebiri. Pentru că, ori cum, între popor şi sfântul protector, există un angajament, un contract: îţi fac, dar să mă pomeneşti! Apoi la baza actului se află umilirea, supunerea; noi suntem nişte neputincioşi în faţa tainelor vieţii — ceea ce nu putem spune că înţelegem, în cazul îndepărtării ciumei pe cale de magie pură. În cazul al doilea, sfântul este un interpus, dar un interpus cu însuşi — purificat prin suferinţă, deci apt spre a interveni asupra cauzelor, care nu sunt nici pe departe, naturale.

Stăruim în deosebirea dintre un mod de-a vedea şi altul pentru acelaş caz:

„Rogu-te ca mai 'nainte (i se spune sfântului)
cu acele dulci cuvinte
că ne-am slăvit şi la minte.
Mai împarţi moaştele tale
nouă celor plini de jale
pedepsiţi pentru greşale
de murim căzuţi pe cale“.

Aceste versuri sunt reflexul unor vremuri în care bântue ciurma. Se zice mai departe:

Roagă-te ca să oprească
să nu ne mai pedepsească
boala carea gura cască
degrab' vrea să ne prăpădească.
Ciurma foametea cea mare,
m'a spăimântat foarte tare...

E o rugăciune. Poporul nostru a oscilat şi oscilează în bună parte şi astăzi, între aceste două moduri de a se feri de boale — dar şi între aceste două moduri de-a înţelege originea şi înlăturarea cauzei şi a efectului în caz de pericol. Dinadins am dat aceste două forme de credinţă, spre a arăta: că îndreptăţirea ciumei prin cămaşa ei, este în funcţiune exclusiv de ceea ce în nemţeşte se zice „*analogie Zauber*“ — vrajă prin analogie. Că magismul, nu caută să implore ajutorul fiinţelor superioare, nu lucrează prin interpuşi, ci *direct* — acţionează asupra lucrurilor, cauzelor, fără intermediu. Şi cum cea mai mare parte a practicelor magice se rezumă la legea *similitudinei*, vom căuta să insist asupra acestui fel de judecată.

La J. G. Frazer, pentru că acesta a examinat mai de aproape acest fenomen psihologic popular în lucrarea sa celebră: „*Le cycle de Rameau d'Or*“, în special în vol. „*Le roi Magicien dans la société primitive*“ (vol. I, trad. P. Sain, 1935, pag. 40, 41, 53), cazul este ridicat la rangul de principiu de gândire, după care, pentru a realiza

un act, e de ajuns să-l reprezinti. Imaginea se confundă cu modelul, în mentalitatea lumii de jos. De ex.: Indienii din America de Nord, pentru a pedepsi duşmanul, fac nişte statuete de lemn pe care le străpung cu nişte ace în inimă. Aceasta înseamnă, că în acelaş loc, în acelaş fel, vor fi străpuşi şi duşmanii adevăraţi. Şi aşa mai departe, dacă doreşti moartea adversarului, arzi sau în gropi efigia acestuia. Aceasta atrage după sine, moartea, dispariţia modelului viu. În Egipt şi Babilon, practica aşa cum s'a expus, trece din domeniul laic în cel religios şi se aplică demonilor, spre a scăpa de tirania lor. Suntem şi în cazul nostru, în prezenţa aşa numitului principiu de gândire sau mai bine zis, aşa numitei magii *mimetice*, *imitative* sau *homeopatice*, precum enunţă terminologia ştiinţifică.

Dar se va spune: bine, dar cazul nostru pus în legătură cu timpuri aşa de îndepărtate, cu locuri la aşa de mare distanţă? Răspundem cu Frazer la această îndoială: „*Les superstitions et les coutumes de paysans constituent de beaucoup le témoignage le plus complet et la plus sûr que nous possédions sur la religion primitive des Aryens. C'est qu'en effet l'Aryen primitif, en tout ce qui concerne la fibre et la trame de son esprit, n'est pas mort. Il existe encore aujourd'hui parmi nous. Les grandes forces intellectuelles et morales qui ont révolutionné le monde civilisé n'ont guère eu d'action sur le paysan*“. E paradoxal, dar aşa e. Acolo, în stratele de adâncime ale noroadelor din uropa — în mentalitate lor relativ stabilă, aflăm o adevărată arhivă vie a trecutului îndepărtat şi ţara şi neamul nostru, are un loc privilegiat în această privinţă faţă de ţările şi popoarele din Apus.

Cămaşa ciumei, după Eugen Kagarov: „*Essai de classification des rites populaires*“. Extras din Revista del Instituto de Etnologia, tom. II, p. 49—59, 1931, p. 55, ar intra în rândul practicelor magice de *deficţiune*, cari au de scop nimicirea *simbolică* a duşmanului. Iar din p. d. v. al clasificării riturilor magice după *intensitatea* săvârşirii lor, practica magică a îndepărtării ciunii din sat, se clasifică şi intră în grupa riturilor *atenuate* — după acelaş cercetător — sau prin *substituţie*, când actul magic se îndeplineşte printr'o păpuşă — reprezentarea miniaturală a ciumei. Cât priveşte felul în care femeile apar în pielea goală la confecţionarea cămăşei, nu poate fi vorba de altceva, decât de o atribuţiune magică — a nudităţii pentru accelerarea rezultatului urmărit. Iar în ceea ce priveşte expunerea capului de cal mort în parii dela gardurile din băătura casei, literatura germană priveşte faptul tot ca pe un „*Schutzmittel aus heidnischer Zeit zur Abwehr dämonischer Gewalten*“ v. E. E. Mogk „*Die Deutschen Sitten d. Bräuche*“, 1921, p. 13 *). Intrucât este ştiut: craniile de animale, în special de cal, sunt privite pe o arie geografică întinsă, şi din vremuri din cele mai îndepărtate, ca având putere *apotropaică* contra demonilor şi altor nenorocici, cum ar fi cazul nostru, contra ciumei.

Numai astfel se explică şi faptul cum, Ruşii mari de nord, crescători de albine, petrec peste îngrăditura prisăcilor de albine, capete de cal — se 'ntelege, craniile, în semn că vor fi feriţi de diochi şi în genere de orice rău: pagubă, pierdere în fructificare, la câştig, etc. Faptul este privit de către etnograful rus *Dimitrie Zeletin*, ca o supravieţuire a unor vechi datini în legătură cu sacrificiul animalelor pentru acelaş scop, probabil *)...

ION CHELCEA

*) V. D. Zelenin: „*Russische (Ostbaltische) Volkskunde*“. Berlin, 1927, pag. 83.

REMY DE GOURMONT

Suntem înțelegi că încununarea glorioasă a unei vieți întregi o aduce actul morții. Prometeu sfârșit pe piscul Kasbekului de pliscul vulturilor, Socrate care bea cucută, Savanarola ars pe rug și altele. Ne amintim chiar că sensibila Hedda Gâbler cerea partenerului ei o moarte, dacă nu direct eroică, cel puțin estetică, și aceiași Hedda și-a exprimat desgustul și disperarea că ratatul său amic și-a tras un glonte în pân-tece, moarte abjectă vulgară, respingătoare.

Dar moartea obscură și mizeria nu poate fi totuși glorioasă? Eu unul cunosc unele morți mizere, care sunt și acuzatoare: poeți cari se sting în spitale sau în rigole. Atâtea morți obscure și pline de glorie, întrucât nu contrazic conduita unei vieți întregi.

Remy de Gourmont, deși și-a dat sufletul într-o Luni spre seară, acum douăzeci și ceva de ani, în spitalul Boucicaut din Paris, era mort cu o zi mai înainte, la el acasă, între cărți.

A doua zi, un ziarist isteț și binevoitor scria în „Le Matin” : „Les lettres françaises ont perdu un estimable écrivain et un homme de goût”.

Acum douăzeci și ceva de ani — suntem în anul 1915 — nici nu s'ar fi putut spune mai mult despre un scriitor, care nu murea pe front și care — auzi mata ! — cu un sfert de veac mai înainte, adică în 1891, scrisese în „Mercure de France” un articol, care n'a fost niciodată uitat și care se intitula : Le Joujou patriotisme. În el, autorul petrecea pe seama patriotar-zilor mincinoși, de paradă, interesați, și visa, ca altădată Heine, o sinceră amicizie între Teutoni și Gali.

Moartea obscură a lui de Gourmont n'a stricat totuși cu nimic vieții și operei sale. De mult, o paralizie facială care îl transfigurase, făcându-l aproape respingător, îl izolase într-o aspră singurătate și cruntă lipsă de tandrețe. De mult, trăia între viață și moarte, agonisind trupește, dar într-o continuă febră creatoare.

„Simpatiasau dragostea, de care încă mă simt capabil — scrie el, — nu au decât rare ocazii să se arate, și nici nu le mai caut. Mi s'a citit zilele trecute tragedia unui poet grec modern, clădită pe iubirile umbrei lui Achille. A iubit-o pe Polyxena, pe Medea, pe Elena; ele se simțeau pătrunzând în-trînsul ca un vis, iar el simțea totdeauna grozăvia stării sale. La început, n'am înțeles ceiace aducea nou această legendă posthomică, dar într-o dimineață i-am simțit amărăciunea și frumusețea tristă. Această viață de umbră oamenii nu o trăesc după, ci înainte de moartea lor, în perioada crepus-culară când sunt suspendați între ființă și neant.

Entre l'horreur de vivre et l'horreur de mourir.

„și când încearcă totuși, împinși de nu știu ce inutilă reviviscență, să pătrundă ca visuri în inimile care de mult nu mai vizează. Poate că zeii, numai pentru aceștia au creat simpatia”.

Acest pasaj din Lettres à l'Amazone, una din ultimele sale cărți, închide într'însul toată drama și frumusețea vieții lui de Gourmont”.

Inchinat lecturei — singura lui dragoste precisă și totală — acest sensual fin, groaznic în analizele sale, stăpânind o inteligență de amețitoare profunzime, a iubit culorile vii ale vieții, dragostea și tinerețea, mai ales decât toți frivolii, care aparent sunt exuberanți consumatori de viață. Și a iubit toate acestea tocmai când totul fugea de el, din pricina aspectului său de faun hidos.

A, zilele, rarele zile, când de Gourmont cobora la cafeneaua de Flore, unde avea să-și întâlnească prietenii de artă la

dudua aceea plină de tinerețe, de zâmbet, de soare, dudua care a intrat acum învărtind tourniquet-ul cafenelei — cu ce expresie de desgust, ocolește masa la care stă această progenitură a Satanei, ce desigur își ascunde coada și copitele de țap !

Numai lipsa de mângâiere și tandrețe a făcut în chip firesc să se nască într'însul o violentă obsesie a dragostei și a simpatiei. În Physique de l'amour, Lettres d'un Satyre, Lettres a Sixtine, Un cœur virginal și mai ales în Lettres à l'Amazone, — Remy de Gourmont ne apare aproape ca un obsedat sexual. Pentru el, până și „spiritele noastre au un sex”.

Dacă ar fi să urmărim mai departe logica temperamentului omenesc, care în complexitatea și contradicțiile lui, cere imperios și înlocuște ideal tocmai ceiace îi lipsește și după care însetează, ar însemna să găsim la de Gourmont, lipsitul de iubire și tandrețe, numai exprimarea dorinței de dragoste pură, ideală. Dar, deși de Gourmont a înțeles și simțit serafica dragoste a lui Dante pentru Beatrice v. Dante, Béatrice et la poésie amoureuse/, inteligența și luciditatea lui l'au mănât să „disocieze” — este un termen adesea uzitat de dânsul — sentimentul de voluptate pură, așezând acesta din urmă pe întâiul plan.

„Le plaisir des amours légers mène au bonheur de l'amour. Le dédain des plaisirs dessèche la série des sentiments. Peu d'êtres ont l'intuition du bonheur. Le plaisir est son école. Et quand on en resterait là, on n'aurait pas encore perdu sa vie”.

Și mai departe două pagini despre superioritatea voluptății asupra „marilor pasiuni”.

La prima vedere, ar părea curios cum acest om al cărții, acest solitar fără se vrea, dovedește în scrierile sale o inepuizabilă experiență de viață și mai ales o experiență amoroasă atât de subiectivă, adică atât de umană, încât își întinde antenele între fruntariile universalității. Adevărul e însă că experiența, chiar cea mai bogată și mai adâncă se câștigă nu numai în „contactul direct cu viața”, cum se spune. Reprezentările pornite dela intuiție — o intuiție specială, ce nu poate fi contra făcută sau suplinită printr'un act de voință — au aceiași valoare ca și contactul direct.

Acest bărbat refuzat a înțeles sensul iubirii, delaolată carnală și spirituală, mai adânc decât oricare. Don Juan sau Brantôme, cuceritori de inimi feminine și perfect satisfăcuți trupește. Cred că nu există amant, plin de bucuria de a-și trăi dragostea sau decepționat de urmările legăturilor sentimentale, care să nu se regăsească întreg în paginile de iubire scrise de Remy de Gourmont.

Deși par judecăți abstracte, principiale, deși par generalități teoretice, dacă nu chiar arbitrare, gândurile lui de Gourmont conțin totuși seva vieții reale.

În anume pagini ale lui Gourmont se desfășoară o poveste de iubire mai pură decât a lui Dante, mai aprigă decât a lui Des Grieux, mai frivolă decât a lui Casanova, mai cinică decât a lui Bandello, mai calmă și mai reținută decât a lui So-l-ness. Se desfășoară însăși iubirea întoarsă în sine însăși.

În ciuda frământărilor și nemulțumirilor sale, îl socotesc pe de Gourmont ca pe cel mai fericit amant : niciodată sentimentul desfășurat în libertate nu i-a umbrit și încălcat inteligență, judecata, voința. A respins totdeauna complicațiile care strică farmecul vieții, complicațiile legate de marile și infamele pasiuni. Ceiace totuși nu înseamnă că a fost lipsit de pasiune. În marile pasiuni amoroase respiră atâta ură și ele

se isprăvesc înecate în atâta dispreț, încât nu e de mirare că de Gourmont prefera „atașamentul profund care se cunoaște și se judecă”. Toate decepțiile, săcăielile, nemulțumirile, împotririile, lacrimile își dau întâlnire numai între parteneri, „nebuni unul după celălalt”, încât plăcerea pe care o mai poate conține asemenea pasiune devine minimă, insuficientă, lipsită de tentație. Asemenea pasiune risipește tinerețea și gustul de viață.

„Nu pot suporta nici o stare definitivă — zice el — chiar și pe aceia care realizează plenitudinea dorințelor noastre. Vorbesc pentru aceia cari au o viață proprie, ale căror activități se prelungesc în toate direcțiile deodată și cari nu se dăruiesc niciodată într'atâtea încât să nu-și rezerve o parte din ei înșiși pentru bucuria lor egoistă”. Și: „Trebuie să fii egoist și să fii mândru de asta”!

Dar și mai elocvent este acest fragment dintr-o scrisoare către Rachilde: „Rachilde, de complicațiile dragostei, în cinste printre doamnele literare, am cea mai mare oroare. Prefer, aș prefera voluptata pură, căci dragostea trebuie despușată de violența ei grosieră”.

Am insistat prea mult asupra paginilor în care de Gourmont desbate febril problemele iubirii? Nu cred. Însă opera lui insistă. Între Sixtina și Amazoana — Sixtina care a fost d-na Berthe de Carrières și Amazoana, care a fost miss Clifford Barney — Remy de Gourmont a rămas un obsedat de problemele dragostei.

Din câte s'au scris în legătură cu cele două femei, se vede bine că de Gourmont n'a fost complex lipsit de experiență, în sensul contactului direct cu viața. Sixtina, care a murit după el, reprezenta desigur, în conștiința lui, legătura inextricabilă pentru toată viața cu o femeie iubită altădată. Este femeia fidelă, gata de jefite, atentă, dar burgheză și deloc amantă. Cu desăvârșire lipsită de înțelegere, puțin săcăitoare și à la longue stingheritoare prin însăși prezența ei, cu toată afecțiunea și asistența pe care le dovedea. În privința Sixtinei, adică a d-nei Courrières, există câteva rânduri pregnante de aceiași Rachilde: „Era mândră, casantă, fantezistă și groaznic de burgheză. Remy de Gourmont a fost foarte îndurător cu ea că n'a ucis-o”.

Amazoana? Desigur că în viața lui de Gourmont, Amazoană, adică miss Clifford Barney, a însemnat ceea ce a fost Hilda Wangel pentru Solness: apariție primăvăratecă, rechemare la viață, reviviscență.

„Ești pentru mine — scris el — un dar căzut din cer în acel moment al vieții mele, când eram mai deprimat, când nu țineam la nimic, când nu mai nădăduiam nimic”.

Citind aceste rânduri, un biograf gourmontian, d. Legrand-Chabrier, face o reflecție cu care nu sunt de acord. Zice d-sa: „Magnific omagiu, firește dar de un egoism suveran și poate mai rău, dacă ne gândim la credincioasa Sixtina încă în viață”.

Nu sunt de acord cu această consolare postumă pe care d.

Legrand-Chabrier o acordă d-nei de Courrières, deoarece știu că unele legi ale sentimentului omenesc — drepte sau nedrepte — trec imperiale, nepăsătoare, crude peste anumite dureri lașe. De aceste legi omul însuși nu este responsabil. Ceiace se întâmplă când se întâmplă est fără învoirea lui.

Durerea d-nei de Courrières? Dar crede d. Legrand-Chabrier, că însuși Remy nu este stăpânit de frământări, chiar dacă n'ar fi decât conștiința că pricinuește o profundă durere unei femei iubite altădată, încă plină de virtuți și calități? Dar constatarea că e posibilă o nouă atașare, în dauna iubirii vechi și stinse, nu conține un regret vag și o durere?

Însuși d. Legrand-Chabrier știe ceva în privința aceasta, căci mai departe scrie: „Dar are el (Remy) cu dreptul lui divin de creator literar să se ocupe de vechea legătură domolită, când simte o nouă tinerețe a senzațiilor și sentimentelor care se mișcă brusc într'insul, asemenea unor adevărate triumfuri spirituale”? Eu voi răspunde, că n'are să se ocupe de acea veche legătură, dar nu numai în virtutea „dreptului divin de creator literar”, cum romantic și patetic se exprimă d. Chabrier, ci din pricina subjugătoarelor slăbiciuni omenești, cari sunt mai tari decât noi.

Mă mai întreb odată dacă n'am insistat cu exagerare asupra amorurilor și problemelor de dragoste pe care și le-a pus Remy de Gourmont. De data asta, răspund afirmativ. Căci Remy de Gourmont n'a fost numai un raisonneur asupra dragostei. Autor al unei vaste opere literare, el este deopotrivă poet, romancier, eseist, filolog și mai ales critic. Plin de originalitate deopotrivă în stil și în gândire, viguros și profund — Remy de Gourmont s'a cheltuit în câteva mii de pagini, fiecare cu farmecul, tentația și valoarea ei.

Epoca simbolismului francez nu va putea fi niciodată studiată fără ajutorul cărților lui. O serie de figuri și probleme ale literaturii franceze și ale literaturii în genere vor fi mai lesne lămurite, dacă se va face apel la ale sale numeroase Promenades littéraires, Promenades philosophiques, Les livres des Masques, Esthétique de la Langue française. La culture des idées, Le problème du style, etc.

Soarta istorică a operei lui Remy de Gourmont este a tuturor operelor dinainte de război. Generațiile tinere s'au desprins de ele, abia le știu din auzite, în orice caz sunt despărțite de aceste opere prin lipsa de continuitate pe care tăișul războiului a stabilit-o între două epoci imediate.

Dar ca orice operă mare, adică vie, opera lui Remy de Gourmont va să renască de îndată ce toate febrilitățile economice se vor risipi. Trebuie să vină o epocă în care tinerețul să prindă interes pentru marile opere ale trecutului.

După o moarte obscură în timpul marelui mondial, Remy de Gourmont va renaște glorios, câștigând simpatia umană, în înțelesul pe care l'a dat el însuși acestui cuvânt.

LASCAR SEBASTIAN

„CU PRIVIRE LA”

diferiți scriitori români de mare însemnatate se referă broșurile la 40 pg., publicate de Barbu Lăzăreanu. Autorul ne întregeste personalitatea poezilor noștri relevând lucruri puțin știute, referitoare la opera lor mai ales. De exemplu, împrejurările în care a fost scrisă „Hora Unirii” a lui Alecsandri, calitățile lui Hașdeu ca poet și „fakir”, unele trăsături ale „eroilor” lui Creangă, dicționarul de rime al lui Eminescu și „Dacia” sa, expresia „modru” la Coșbuc, „viața aventuroasă a unor sti-

huri” cât și „laboratorul intim al epigramei” (din „Epigramă și epigramiști”) sunt necunoscute. Până acum au adăruit zece cărți. Se anunță mereu celelalte și se zice că d. Lăzăreanu are 240 de biografii pregătite într'un vast plan care va dura mai mulți ani. Le așteptăm! (Cărțile sunt editate la „Cultura Românească”; 16 lei prețul fiecăreia).

PROFIRA SADOVEANU

e autoarea volumului „Domniile lor Domnii și Doamnele”. Mărturisim că impre-

siile d-lui. Valer Donea ni se păreau prea feminine. Dar cele din reportagiile Profirei Sadoveanu, nu. Sunt variat scrise și se citesc cu plăcere. Autoarea e foarte moldoveancă. Ne înfățișează multe figuri de scriitori și artiști moldoveni, iar volumul se încheie cu un studiu frumos asupra lui Mihai Sadoveanu. Cine dorește să cunoască mai de aproape personalități ale lumii noastre culturale, să citească această carte. Nu va regreta. (Edit. „Adevărul”, 75 lei, 350 p.)

R. Cl.

Greutatea corporală a copiilor în raport cu starea lor civilă și cu sexul

Sunt numeroși autori cari comparând greutatea corporală a noilor născuți de cele două sexe, au înregistrat aproape într-o impresionantă unanimitate superioritatea băieților față de fete.

Spiegelberg, Gregory (în desacord cu ceilalți), **Schütz, Ingerslev, Romanizky, Quételet, Wagner, Crouzat, Tarnier, Elsässer, Casper și Liman, Roberts, Audebert, Vierordt, Variot și Fliniaux** cit de Prof. **Léon Dieulafoy și Raymond Dieulafoy**: *L'enfant, Morphologie — Evolution, — Anatomie médico-chirurgicale, Baillière, Paris, 1933.*

Multiparitatea și vârsta mamelor influențează greutatea dela naștere a noilor născuți în sensul augmentării (**Wernich, Tarnier, Péchiér**) teză făcută la clinica Baudelocque, (**Peller**) cit. de **Pfuhl, Ingerslev** etc.

Greutatea corporală a noilor născuți augmentează și numai cu vârsta mamei până la vârsta de 29 ani (**Duncan**), a se vedea memoriile lui **Hecker, Matthews Duncan, Wernich, Pinard** (cit. de **Dieulafoy**).

Și statura mamei exercită o influență asupra dimensiunii greutății corporale a noilor născuți. Dintre cele 893 femei cari au dat naștere unor copii de 4 kg. 75% au fost femei forte și numai 6, 1% au fost grațile (**Hübner**).

Dietrich studiază influența rasselor, în determinismul greutății dela naștere a copilului (vezi și **Finkelstein** cit de

Banu: L'hygiène Sociale de l'Enfance.) **Pinard** s'a ocupat de corelația ce exista între greutatea fătului la termen, prima progenitură, și vârstă la care mama a fost menstruată: cele menstruate mai curând dând naștere la copii mari în greutate, în opoziție cu cele menstruate mai târziu, ale căror născuți au prezentat o greutate inferioară. (**Pinard, Bordé, Vaccari, Martinelli**).

Noi suntem în măsură să analizăm de data aceasta cele 1979 cazuri observate în serviciul Clinicei obstericale și ginecologice a universității din Cluj, de sub conducerea d-lui Prof. Dr. **Cristea Grigoriu** sub raportul variațiilor greutății corporale în corelație cu starea lor civilă și cu sexul.

Din tabloul alăturat rezultă că :

în anul 1912 : fetele legitime dețin primul loc (cu 55,17%, cu o greutate de peste 3 kgr.); lor le urmează băieții legitimi (cu 52,50%, apoi băieți nelegitimi (cu 49,12%) și în ultimul loc, fetele nelegitime (cu 36,17%), cu o greutate peste 3 kgr.).

pe anul 1914 : Locul de frunte este deținut de băieții legitimi (cu 65% și cei nelegitimi (cu 65,38%) — băieții nelegitimi conduc, cu ceva — apoi fetele legitime (cu 57,89% și mai la urmă fetele nelegitime (cu 45%).

pe anul 1916 : fetele legitime sunt reprezentate cu 55%, băieții legitimi cu (54,16%), băieți nelegitimi cu (45,94%),

iar fetele nelegitime cu (40%).

pe anul 1918 : Situația ceva mai favorabilă este deținută în ordinea descrescândă de către băieții legitimi (53,19%), băieți nelegitimi (51,92%), fetele legitime (40%) și fetele nelegitime (34%).

pe anul 1921 : găsim o întrevărtire a ordinii, locul de frunte fiind ocupat de băieții nelegitimi (64,10%), apoi băieți legitimi (52,551%) ,fetele nelegitime (cu 47,61%), și fetele legitime cu (47,58%).

pe anul 1922 : locul de frunte este ocupat de băieții legitimi (cu 68,50%), lor le urmează fetele legitime (cu 62,37%), apoi băieții nelegitimi cu (57,57% și în ultimul loc urmează fetele nelegitime cu (48,62%).

Ținând seamă însă de totalitatea cazurilor de pe cei 7 ani constatăm că procentuația cea mai urcată a noilor născuți cu o greutate de peste 3 kgr. o găsim la categoria băieților legitimi cu (58,59%), 300 cazuri; lor le urmează categoria băieților nelegitimi cu (57,39%), 299 cazuri; apoi fetele legitime cu (51,44%) 232 cazuri și mai în urmă fetele nelegitime cu (43,63%), 216 cazuri.

În concluzie se poate afirma că locul de frunte pe cei 7 ani, de 2 ori (1912 și 1916) este ocupat de fetele legitime, de 3 ori de băieții legitimi (1918, 1920 și 1922) și de ori de băieții nelegitimi (1914—1921)

Dr. AXENTE IANCU

Tangentă la poezia lui Bacovia

Poezia lui Bacovia, este în lirica noastră contemporană, singulară, ai spune că refuzând, să adere la poetica celor de-o vârstă cu el, prețul a rămas singur în cetatea sa, chiar după afirmarea elementelor mai tinere. Într'adevăr, poezia colegilor de-o vârstă se dovedește de obicei neunitară și obișnuit antipodică aceleia a autorului „*Plumb*”-ului.

A cerut-o curentul așa, sau acelea au fost cu adevărat stările sufletești cari au plămădit-o, este o problemă a cărei deslegare nu o vom încerca aci. Fapt este însă că ea n'are nimic comun cu poezia aceluia care și-a legat sufletul și prin nume de tristețea unuia dintre târgurile cu cea mai deprimantă atmosferă — Bacăul — sau mai precis, că aceasta din urmă s'a refuzat integrării curentelor diverse, produse ale timpului.

Singurul corespondent l-a găsit Bacovia în Traian Demetrescu, poetul atât de timpuriu călătorit către Înalturi. Corespondent mărturisit oarecum în poezia „*Corbii*” :

„*Trec corbii, — ah „Corbii”*”

„*Poetului Tradem —
Și curg pe'nopiat*”

„*Pe-un târg înghețat*”.

Neăderarea la poetica timpului, nu este, firește, în cazul de față, de natură voluntară; ea subliniază numai temperamentul cu totul deosebit al poetului Bacovia, poate chiar, neputința aderării la o stare pe care o admitea altora.

Din punctul acesta de vedere, din acela al diferențierii prin atmosferă deci, ne propunem să discutăm azi poezia lui Bacovia.

Și restrângând cadrul, să cercetăm iarna lui Bacovia.

Dat fiind faptul că în poezia aceasta, elementele om-animale sunt auxiliare, ea ar părea că înlătură, dela început stările sufletești, de înaltă tensiune. Lucru dovedit inexact dacă ținem seama că Bacovia a reușit să facă din poezia de atmosferă o poezie care să imprime emoții puternice și de durată. (De câte ori nu s'a spus că toamna lui Bacovia îndeamnă la sinucidere, toamna

aceea încheiată numai — sau aproape numai — din elemente naturale?).

Capabil să retrăiască emoțiile, poetul a reușit să înlăture superficialitatea acolo unde părea inevitabilă. Fapt pentru care i-a fost necesară o deosebită conformație sufletească, temperamentală, așa cum arătam mai sus.

Din punctul acesta de vedere, am putea spune că poetul a inversat totdeauna soluțiile, dacă facem analogia problemă-subiect, soluție-creație.

Și referindu-ne la subiectul nostru, faptul apare limpede. Iarna a fost în poetica de totdeauna, — considerând poezia de atmosferă — subiect luminos. Zăpada imaculată, ninsoarea liniștită — „ninge ca într-o poezie rusească” — focul din cămin, iată numai câteva din elementele unei poezii luminoase, calde. Poezia de atmosferă.

Iarna din Bacovia este însă cu totul alta. Este iarna deprimantă, iarna veșnic murdă. Consecința mai accentuat gravă a

toamnei de plumb. Trecerea între cele două anotimpuri este nu mai puțin tristă:

„Și toamna și iarna
„Coboară-amândouă;
„Și plouă și ninge
„Și ninge și plouă”.
„Și noaptea se lasă
„Murdară și goală;
„Și galbeni trec bolnavi
„Copii dela școală”.

Dela plumbul toamnei, accent grav asupra stării lui sufletești — stare perfect adaptată întregii sale structuri — amestecul acesta, trecerea către celalt cadru larg în care-i sunt prinse motivele — iarna — crează o stare de moment poate singulară în poezia bacoviană.

Aoclo însă unde se poate vedea că faptul se datorește numai corformăției sufletești a poetului, conformație care i-a impus o permanentă și acută dezolare, este în compararea celor două cadre: toamnă-iarnă.

Toamna, plumb aninat de sufletul veșnic deprimat, îi oferă din plin elementele necesare creării unei atmosfere conforme cu sufletu său. Mediul meschin provincial, pe care dragostele se'nfiripă pe aleele așternute cu frunze vestede din singura grădina publică sau sub felinarele chioare îngropate jumătate 'n glod, târgul în care vâsatele primesc stigmațul fiziei odată cu buletinul de naștere, elementele naturale ale toamnei, au fost pentru Bacovia canalul prin care deprimarea sufletească a izbucnit vijelios.

Alături de mediu, același mediu meschin, și sufletul poetului plămădit din aluat neîmprumutat, elementele celui alt cadru — iarna — pledau pentru o atenuare a stării de dezolare. Dacă lucrurile s'ar fi desfășurat în cadrul normalului.

Starea de dezolare este însă, la Bacovia, cum am arătat și mai sus, inițială, structurală. Este, cu alte cuvinte, nativă. Și nu ea avea să se adapteze stărilor din afară, total antipodice, ci acestea ei. Trecute prin filiera aceasta personală, ele vor căpăta pecetea ei, se vor conforma ei și se vor mula, anormalizându-se. De-acî procesul de inversare pe care mi-aș permite să-l compar cu perceperea unui obiect de către o retină.

Normal, așa dar, iarna constituie pentru poezi, un subiect de inspirație luminos. La

Bacovia însă, ea este totdeauna apăsătoare. E plumburie și ea ca și toamna:

„Și pe lume plumb de iarnă s'a lăsat”.

Ninsoarea e o aquarelă care pătează un panou:

„Iar în zarea grea de plumb
„Ninge gri”.

În toată poezia bacovină nu există o singură poemă în care iarna să apară luminoasă. Contrastul dintre elementul natural și cel introdus de poet trasează atmosfera. Aportul personal, elementul alăturat celui natural, e totdeauna violent. Iarna lui Bacovia e murdară, amestec de noroiu și de zăpadă, sânge încheagat, corbi croncănitori:

„Ninge grozav pe câmp la abator
„Și sânge cald se scurge pe canal;
„Plină-i zăpada de sânge animal
„Și ninge mereu pe-un trist patinoar”.

Sau:

„E albul aprins de sânge'ncheag
„Și corbii se plimbă prin sânge... și sug”.

Și ninsoarea nu e niciodată liniștită, nu descongesează înălțimile, dimpotrivă, totdeauna dă o nată de încordare, mărește tristețea care exista dela început, o agravează:

„Ninge grozav pe câmp de abator”

Sau:

„Ninge bogat și trist ninge”.

Sau:

„Afară ninge prăpădind...”

.....
.....
„De parcă ninge'n cimitir”.

Tristețe care se restrânge în adâncuri apăsătoare, grea.

De-aceeaș valoare cu plumbul toamnei lui, ninsoarea din poezia lui Bacovia nu va reda niciodată bătrânețea veselă a omului nins de ani. Individul e copleșit sub greutatea zăpezii gri care-i cade pe suflet:

„Când iar începe-a ninge
„Mă simt de-un dor cuprins.
„Mă văd pe-un drum departe

„Mergând încet și nins”.

Nimis nu poate atenua tristețea „amurgurilor sumbre de metal” la Bacovia. Nici poezia de interior — în care interiorul nu este decât pretext — când iarna este văzută printr'o fereastră în spatele căreia e o atmosferă caldă, îmbietoare, nu redă decât aceeași iremediabilă dezolare a poetului. Pentru că mizeria imediat palpabilă, mizeria materială se îngemănează cu mizeria sufletească. În târgul în care fizia își ia în fiecare sfârșit de iarnă și început de toamnă, darurile, moartea capătă un sens cu totul altul decât cel imediat, devine element al tristeții generale a târgului, în care miile, zecile de mii de suflete, s'au contopit într'unul singur. Într'un suflet imens care este însuș sufletul târgului și pe care tristețea îl poartă la braț în nopți de Decembrie pe sub felinarele chioare. Peste sufletul acesta, pentru care căldura unui interior este prea meschină pentru a fi luată în seamă, zăpada se lasă apăsător:

„Te uită cum ninge Decembre

.....

„Citește-mi ceva dela poluri

„Și ningă, zăpada ne'ngroape”.

Sau:

„Iată, ninge peste fire,
„Hai la vatră la povești
„Plâng harmonii la ferești,
„Milogiri de cimitire”.

Și imposibilitatea evadării din mediul acesta, evadare după care sufletul năzuiește continuu, aduce deseori resemnarea, mai tristă decât însăși tristețea:

„Pe satele ninse crai-nou când apare
„Trec singur pe poduri de fier solitare
„Și-aștept în zăpadă... dar ce mai aștept?”

Dorință de evadare frântă 'n rătăcirii zadarnice,

„Iarna, de-o vreme mă duce regretul
„Prin crânguri, pe margini, de linii ferate,
„Trec singur spre seară pe ape 'nchegate”,
care menține sbuciumul interior și mărește tristețea aflată inițial în toamna bacoviană.

SILVIU CERNEA

O INFRANGERE A PROPAGANDEI LUI GOEBBELS

La 30 Iunie urma să aibă loc solemnitatea împlinirii a 200 de ani dela întemeierea universității din Goettingen.

Ca și cu prilejul aniversării de 350 ani a universității Heidelberg s'au lansat invitații tuturor centrelor universitare de seamă.

Toate universitățile engleze și americane au refuzat participarea.

Refuzul înseamnă o vestejire a oprămirii naționale-socialiste exercitate asupra științei libere.

Revista engleză „Spectator” arată că toată lumea s'ar bucura de reluarea raporturilor intelectuale între Anglia și celelalte state dar că aceasta nu e cu puțință cât timp dăinuiește rătăcirea germană. Universitățile străine și-au manifestat admirația pentru știința germană, dând azil savanților plecați din patria lor.

Ziarul „New-York Times” publică un articol important „Goettingen-Daemmerung” (joc de cuvinte dela Goeterdaemmerung, Amurgul zeilor) în care declară că în imperiul al treilea a murit știința de dragul

științei, arătând că savanții străluciți, de altă dată, cari au creiat faima universității Goettingen sunt înlocuiți astăzi de mediocrități.

Universitatea Princeton, fondată ca și cea dela Goettingen de către regele George III al Angliei a refuzat net participarea la scribări, iar universitățile Harvan și Yales care își dăduseră adeziunea, au retras-o în urma acestui fapt. Universitatea Columbia, care mai fusese reprezentată la Heidelberg, a urmat pilda lor.

(„TIMPUL”)

LITERATURA CULTA LA AROMÂNI

(Continuare și sfârșit)

Constituirea Românilor din Macedonia într'un grup mic deosebit de cel al bulgarilor și grecilor, trebuia să poarte peceea unei adevărate culturi românești. Și când Românii ardeleni le-au dăruit cărți scrise cu alfabetul latin, bucuria lor a fost și mai mare.

Nu mai aveau frică de nimeni. Alfabetul latin dădea tonul în viața culturală și separatismul latin câștiga teren în dauna cultului elene și slave, care se înfrîpaseră bine în Macedonia în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Scriitorii și poeții cari creiau în dialect, aveau scopul să trezească conștiința națională a fraților din Macedonia.

Creațiile literare au un caracter eminamente patriotic și național. Chiar viața romanțată a păstorului liber dela munte, căutau s'o presare cu izbucniri patriotice, fie împotriva vreunui albanez tiran în slujba stăpânirii, fie împotriva grecului perfid, care căuta să sufocă orice manifestare de viață românească printre păstori aromâni.

Creațiunile poetice poartă pecetea unui lirism dinamic. Ceeace spune Platon despre sufletul omenesc se adevărește și se verifică și prin această realitate aromânească. Sufletul, este ca o peșteră întunecoasă, care ascunde cormori neprețuite.

Dacă pătrunzi în această peșteră cu un simplu felinar, nu poți să-ți dai seama dintr'odată de valoarea comorii, fiindcă n'o poți vedea în totalitatea ei, ci numai parțial îndreptând lumina felinarului spre fiecare din bijuteriile ei. Și ca să ne facem ideile de valoarea literaturii culte la aromâni, să îndreptăm luminițele atenției spre cei mai de seamă reprezentanți ai acestei literaturi și privind-o în totalitatea ei să vedem dacă creațiunile literare în dialect sunt o contribuție la această romanitate balcanică de care rebue să se mândrească latinitatea occidentală. Toți filologii și istoricii, atunci când cercetează latinitatea orientală sub aspectul lingvistic și istoric, nu se pot dispensa de creațiunile literare ale poezilor și scriitorilor aromâni. Literatura poporană și cea cultă, iată izvoarele celor cari fac studii și cercetări în lumea balcanică. Așa fiind, să trecem în revistă pe cei mai de seamă poeți și scriitori aromâni.

Dintre poeții cari trebuiesc amintiți aci este: Constantin Belimace, care prin filipica sa: „Dimândare Părintească“, poate fi considerat ca un poet național. Născut în Moloviște la anul 1848, după terminarea școlii pleacă la Belgrad unde rămâne până la 1870, iar pe la 1873 pleacă la București. Aci ia ființă revista „Macedonia“ pe care o redactează în colaborare cu Ștefan Mihăileanu, A. Bagav și Cairetti. Publică prima poezie „Cucotlu“ de o nuanță sentimentală întâlnită adesea. „Cocoșul“ e cântat la multe popoare. El vestitorul dimineții, al zilei cu soare. Dar „Cocoșul“ într'o zi înfrânt de cucul din pădure, încetează de a mai cânta, iar poetul amenință:

„Va s'ă talii gâinile toate
Ca s'îi fac cu cucul frate“.

Chiar această primă poezie marchează o etapă strălucită. A cântat viața pădurilor cu manifestările ei în toate anotimpurile, cu bucuriile și amărăciunile ei și sentimentalismul lui merge până la durere. Sunt niște dureri înăbușite de povara vremii. Totuși ca și Wilhelm Tell, și eroii lui Belimace simt că „Sus la munte-i libertate“.

În poezia lui, „Sclavul“, ne dă suferința celui încătușat

care suferă pentru dreptate; ne dă speranța de totdeauna a celui care visează libertatea:

„Oil'n munte s'alinară
Ș' picurarli stani adrară.
Ma și măratlu lai di mine
Nu vedu veara cându vine
Nu aodu puliu nu vedu soare
Di tu pusta dinclisoare!“

Poetul are o inspirație nesilită, coloritul versurilor este plăcut, iar plastica-i armonioasă. Simplitatea poeziei o face ca să trăiască și până acum.

Poezia lui Belimace nu prezintă o artă făcută cu meșteșug. Totuși, în literatura dialectală ea marchează un început frumos. O poezie cunoscută de toată lumea e: „Dimândare Părintească“. Ea va dăinui pentru mult timp prin caracterul ei viguros și expresiv, prin puternicile imprecții împotriva acelor cari își uită limba și neamul.

E caracteristică prin multele blesteme la adresa celor ce se grecizau și-și lăsau limba strămoșească.

„Care-ș' lasă limba lui
Și-îi sifrigă limba 'n foc!“
Și s'adirină viu pri loc
Și-î sifrigă limba 'n foc!“
(„Cine-ș' lasă limba lui
Să-l ardă flacăra focului
Să se sfășie viu pe loc
Să-i se frigă limba 'n foc“).

Un autor care este înzestrat cu mult simț poetic e George Murnu, profesor la Universitatea din București. Dânsul ne-a dat o istorie a românilor din Pind, a tradus documente bizantine referitoare la Istoria Românilor.

A tradus „Odysseia“ și „Iliada“.

Multe slavonisme și grecisme din limba română, sunt înlocuite cu aromânisme de Murnu. Tache Papahagi, într'un studiu publicat în „Revista Românească“, scoate în evidență aromânismele lui Murnu, care sună așa frumos în traducerea românească a „Odiseii“. Introducerea aromânismelor într'o operă cum e „Odiseia“, dovedește că și în dialect se poate reda o stare sufletească de adâncă simțire. În versurile sale, Murnu cântă înstrăinarea tinerilor, cari duc dorul vetrei părintești, evocă trecutul glorios al neamului din care face parte și admiră graiul păstorilor din munți și plaiuri. În „Jalea di Xenie“ (Jalea străinătății) revede locul său natal:

„Trec anii tuți s'toarnă acasă,
M'aș io, armân tu xeane
Ah, xeane blăstimate trăpului fără
peane“...

(„Trec anii toți se înapoiază acasă
Nu mai eu rămân în țări străine
Ah străini, blestemați pentru
pui fără pene“).

Poezia lui e melancolică. Cântă zbuciumul sufletesc al păstorului aromân din munții Pindului.

Compară pe aromânul cu albanezul și grecul, și scoate în relief multe calități ale aromânului, cu totul superior celorlalte neamuri. G. Murnu a cântat viața epică a aro-

mânilor. Caracteristică poezie în această privință avem: „Chita și Bură“, în care se resimte influența lui Homer. E scrisă în perioada când făcea traducerea Odisseiei. Este redat eroismul grupului aromân cunoscut sub numele de „Fârșieroi“. Cu toate că G. Murnu scrie versuri și în românește, el n'a încetat să scrie și în dialect. „Bairu di cântecu Aromănescu“ un adevărat colier al cântului și al poeziei.

Un poet care a cântat pe oamenii liberi dela munte este Boiagi.

Profesorul Weigand spune că Boiagi ar fi făcut o traducere. Asemenea știri au circulat și în regiunea Rodopilor, însă până acuma n'a putut fi găsit nici un exemplar.

Ideia de a se instrui Aromânii în graiul lor n'a fost părăsită.

Un reprezentant al curentului latinist, așa să-i zicem — este Gheorghe Constantin Roja doctor în Spitalul Universității din Pesta, care semna și „Valachus Moscopolitanus“. Alt adept al școlii latiniste române este Mihail Boiagi, profesor de limba greacă la Viena. Cartea lui Roja apare în 1809 și poartă titlul „Măestria ghuivășirii românești“ cu litere latine care sunt literile românilor vechi, etc. În anul 1813 Boiagi scoate „Gramatica română sau macedo-română“ scrisă și tipărită la Viena. Materialul gramatical din dialectul aromân este expus mai mult în nuanța graiului vorbit de către românii din Albania. Boiagi spune în prefață: „Românul nu trebuie să se rușineze de limba lui, ci mai degrabă să se felicite“.

Încercări științifice asupra dialectului aromân au făcut Petru Maior, Ion Eliade Rădulescu, I. C. Massimu, Dimitrie Atanasescu, Ioan Caragiani ș. a. Toți au căutat să dovedească romanitatea dialectului macedo-român și pe această cale să sublinieze ceea ce preda școala istorică de mai târziu: că limba română n'are dialecte. Dintre învățații străini, cari au făcut cercetări mai ample și sistematice asupra dialectului aromân, pomenim pe Miklosich, Weigand, Ștefan Mihăileanu, Arno Dunker, Alex. Filipide, ș. a. Deasemenea au lucrat și lucrează: Th. Capidan, Al. Rosetti, Pericle Papahagi.

În felul acesta problema românească în Macedonia se sprijină pe un vast material documentar. Însă literatura dialectală al cărei început datează din timpul când s'au deschis primele școli românești, caută să se sprijine pe o bază comună cu literatura românilor din Țară.

La început literatura dialectală avea un caracter didactic. Copiii aromânilor, cari nu înțelegeau limba literară trebuia să învețe carte românească în dialectul pe care-l vorbeau acasă. După cum am văzut mai sus, I. C. Massimu în 1862 a încercat să schițeze o gramatică aromână.

După 2 ani, Dim. Atanasescu, primul dascăl aromân, întocmește un „Abecedar aromân“ („Macedo-român“). În anul următor — 1856 — apare gramatica românească pentru românii din dreapta Dunării.

Cărțile didactice apărute între 1864—1884, au avut ca scop să indice faptul că dialectul aromân poate fi studiat ca orice altă limbă și tot așa e supus unor reguli gramaticale și lexicale asemenea limbei literare. Cărțile didactice apărute în dialect au fost ca un preludiv la ceea ce urma mai departe să se facă și anume publicarea unor texte macedo-române în special din literatura poporană.

Revista „Albina Pindului“ încă din 1868 publica poezii din literatura poporană aromână.

Pe lângă această publicație în decursul anilor 1868—1935, apar o mulțime de reviste și gazete dintre cari vom pomeni următoarele: „Frățilia“, „Lilicea Pindului“, „Lumina“, „Macedonia“, „Grai Bun“, „Flambura“, „Peninsula Balcanică“, „Tribuna Românilor de peste hotare“, „Re-

vista Macedoniei și a Timocului“, „Revista Aromânească“, „Flambura Pindului“, „Revista Macedoniei Română“, „Țara Nouă“ ș. a. Toate aceste reviste au fost scrise nu numai în dialectul ci și în limba română, căci unele dădeau studii de istorie sau de filologie. Dintre ziare amintim: „Românul dela Pind“, „Ecoul Macedoniei“, „Aromânul“, „Peninsula Balcanică“, „Macedonia“, „Apărarea“, „Ecoul Pindului“, ș. a. Toți scriitorii și poeții cari au debutat în vremea când cultura greacă ajunsese apogeul înfloririi sale și cuprinsese păturile culte ale aromânilor și straturile sociale cu o stare pericol al panelinismului și au adus elogiul limbii noastre așa cum a făcut și un Tașcu Iliescu, care a ținut s'o releveze în „Limba Strămoșească“. Tașcu Iliescu a fost institutor la Crușova. Pe la 1880, ca și Andrei Mureșeanu, Tașcu Iliescu adresează un mesaj poetic către Aromâni, care începe cu versurile:

*„Voi Armâni Machedoniți
Până când va's durmiți?“
(Voi Români Macedoneni
Până când veți dormi?)*

Acest cântec al cărui autor este Tașcu Iliescu, ajunsese un fel de „Deșteaptă-te Române!“! Crușova era pe vremea aceea o adevărată cetate de cultură românească.

Într-o culegere de poezii macedo-bulgare sunt vre-o 40 de poetul popular Unein Tahu, un orb care dintr'o singură poezii aromânești din Crușova, cari erau scrise și cântate poezie reușea să producă zeci de variante. Se obișnuia ca la întâmpinarea vre-unui român din țară, Aromânii din Crușova să-i cânte cântece. Unul dintre aceste cântece începe așa:

*„Român mine, Român tine,
Ți vrei frate ca maghine,
Legătura ma mușată
Ca di'nă mumă și di'un tată“.
(Eu Român tu Român
Ce vrei frate mai bine
Legătura mai frumoasă
Ca de o mamă și de un tată).*

Autorul acestui cântec este Mihalache Nicolescu. Tot el a scris versurile:

„Spune bre gioni oclind' amură“.

Cântec nelipsit de la nici o nuntă aromânească.

Poezii a scris și Grigore Granda, redactor al revistei „ALBINA PINDULUI“. Poezia lui „Macedoneanul“, a fost răspândită mult între elevii din Macedonia. O dedicase lui Dim. Cazacovici, un aromân din Pind, veteran în armata română. Ea începe așa:

*„Păstorel, de mă iubești,
Dintre care gintă ești?
— Sânt Român ca ceia care
Trăesc colo la Carpați
Și de dâșii am dor mare
Că-mi sunt mie prea buni frați“.*

Punerea cântecelor aromânești pe note a avut un rol hotărâtor în redeșteptarea națională. Artistul macedonean Constantin Cuiretti, actor al Teatrului Național din București pe la 1888, pune câteva cântece pe note. Dintre

acestea pomenim: „La valea din Janina“, „Dorlu'a fea-tilei!“, „Și'n și feata primnare“.

Deasemenea Ioan Caranica, profesor la conservatorul din Cluj, are mai multe cântece pe note, dintre cari amin-tim: „A lai munte-analtu“, „A lea n'i 'nohisi“, ș. a.

Primele scrieri în dialect au avut deasemenea o înrău-rire asupra aromânilor.

Însă scrierile românești, cari se făceau cu litere chirilice, sau cu cele din perioada de tranziție, dezamăgeau întrucâtva pe aromâni. Aceștia nu doreau să primească cărți românești scrise cu chirilice sub pretext că bulgarii le aduceau mereu învinuirea că românii n'au scrierea lor ci se servesc de cea bulgărească.

Zicu Araia. Acesta n'a putut să se acomodeze vieții urbane din România, rămânând tipul aromânului dela Pind, cioban în manifestările sale culturale până la cea mai desăvârșită treaptă. A susținut un tradiționalism care se îndoia sub presiunea vieții.

Conservarea tradiției aromânești susținută cu multă căldură de acest poet n'a putut să se promoveze și în viață.

În schimb viața își urmează drumul ei, iar Zicu Araia în ciuda tuturor progreselor făcute în domeniul tehnicii, continuă să fie cântărețul vieții rustice care înfloresc în basme și în cântece. Zicu Araia are lucrări originale și traduceri. A tradus din poemele lordului Alfred Tennyson, precum și „Nunta Zamfirei“ și „Moartea lui Fulger“ ale lui G. Coșbuc.

Traducerile sunt într'adevăr reușite. Cu o pasiune de poet a redat nu numai farmecul originalului, ci a întrebuințat asemenea adjective cari redau sentimentul poetului ce simte lucrurile a doua oară. Avem o poetizare pu-ternică a originalului.

În versurile sale originale a cântat Pindul, codrii Pin-dului; precum și păstorii. Vântul Pindului vâjje printre versurile puternice ale poetului scrise cu atâta măiestrie.

Dacă am putea vorbi de o poezie lirică la aromâni, cel mai de seamă reprezentant al ei desigur că va fi Nuși Tulliu. Acesta scrie și în limba literară română. În dialect a scris poezii, nuvele, schițe, deasemenea și un roman: „Murminți fără cruci“, publicat în „Ecoul Macedoniei“.

Nuși Tulliu a produs foarte mult în dialectul aromân. A descris luptele strașnice ale Românilor din Pind, evi-dențind calitățile superioare ale oamenilor liberi dela munte. A cântat epopeia romantică a armatoliilor din Pind. Poeziile lui Nuși Tulliu sunt cântece de jale. În ele plânge codrul, plâng munții și suspină Aromânii. Numai vuetul pădurilor și murmurul apelor amintesc viața plină de bucurie a acelora cari părăsesc de nevoie vremurile vi-trege, meleagurile Pindului cu fântâni de lacrimi și cu dor. Haiducia — epopeia romantică a aromânilor din Pind — cu vovezii ei viteji și falnici ca: Budasi, Bucovală, Naca Curti, Cianaca, Mitri cu vestita poiană de haiduci numită „Padea Furlui“. Ca într'un vis și ca într'o poveste ferme-cată cu stele ce nu se sting niciodată, sunt admirabil ză-grăvite în nuvele pline de viață ieșite de sub pana lui Nuși Tulliu.

O personalitate artistică opusă lui Nuși Tulliu este Nicolae Batzaria, neîntrecutul umorist al Românilor Macedoneni. Limba în care scrie este apropiată limbii vorbite de Românii din regiunea Bitoliei. S'a născut la Crușova în anul 1874. A luat parte activă la rededeptarea națională a Românilor din Macedonia. În 1912 e numit ministru în guvernul de la Constantinopol, iar în anul 1913 ca reprezentant al guvernului turcesc, semnează tratatul de pace la Londra. În timpul războiului se află în Elveția. În anul 1920 se înapioază în România unde e ales senator. Acum e un ziarist pasionat desfășurând

o activitate publicistică intensă. A scris 3 volume de anecdote populare. A fondat primul ziar macedo-român la Salonic, „Deșteptarea“. Toate poeziile lui au un ca-racter umoristic și se citesc cu mare interes, iar unele din ele s'au și tradus în limba literară. Poezia lui Bat-zaria e accesibilă poporului aromân. Forma creațiunilor literare ale lui Batzaria este apropiată gustului poporan.

Elementul comic primează în poezia lui Batzaria. El a creiat tipul aromânului în faza păstoritului, până la venirea acestuia în contact cu civilizația și cultura. Ce-eace a făcut pentru Bulgari Aleco Constantinov, prin vestitul Bai Ganciu din romanul cu acelaș nume, Bat-zaria a făcut prin mai multe personaje din poeziile lui, scrise în genul didactic, unde anecdota pare a fi o reali-tate, iar povața o urmare a acestei realități.

Păstorul Hagi Done, Chita, Costa, Petru, sunt perso-nagii rupte din realitatea lumii aromânești.

Introducerea instituțiilor liberalo-burgheze în Mac-edonia, îndată după revoluția junilor turci din 1908 era să aducă o schimbare a întregii vieți sociale și economice. Cum acești doi factori determină și o anumită stare cul-turală, școala și biserica ca factori de propășire inteled-tuală amenințau să sgudue din temelie viața patriarhală a păstorilor aromâni. Raporturile lor se reduceau la o li-niștiștă comunitate care prin normele ei de viață aveau o formă primitivă însă fondul era îmbibat de o etică superioară.

Această tranziție și adaptare la noua așezare socială ne redă Batzaria în poeziile sale. Comicul primează, dar acest comic nu este supărător, ci mai degrabă naiv și duios.

În domeniul liricei s'a manifestat George Ceara, care s'a născut într'o comună aproape de Verig. Versurile lui exprimă setea de viață a păstorului aromân care nu cunoaște mizeriile vieții de oraș. El cântă dragostea nemărginită și ascunsă a păstorului aromân pentru iubita sa dela câline. A luat motive din popor și le-a prelucrat. Fata care și ea crește în voia libertății e numită „Floarea munților“. Ea chiamă picurarul care nu vrea să se abată dela caba sa. Plânge fagul, și fântâna, se rup brazi de jale, dor de vis și viață, se frământă biata fată, dar picurarul mândru ca stejarul pășește înainte tot mai sus spre lumea luminilor, iar fata necăjită evoacă durerea ei, imploră milă pentru bieteile ei și-l chiamă să vie, să vie căci e păcat de tinerețea ei:

V'inu giōne, v'inu frate,
Nu-i păcat de-a meale v'iate?
Gione picurar?

În acest gen sunt toate poeziile lui George Ceara. A scris și nuvele îmbibate de un lirism duios. Merită să relevem nuvela „Candela vieții“, în care ne-a descris pro-blema morții cu toate peripecțiile prin care trece păstorul în luptă cu Moartea. E o nuvelă de o profundă analiză psihologică care merită să fie tradusă în orice limbă. Această nuvelă prezintă o adevărată podoabă a litera-turii dialectale.

Nicolae Velo este un alt poet care în lumea cititorilor aromâni și-a câștigat un renume durabil. Născut în Molo-viște, după ce a terminat liceul din Bitolia și științele de stat în București, pe la anul 1906 ocupă serviciul de translator la Sofia (Bulgaria), iar între anii 1907—1916 ocupă postul de cancelar al consulatului român din Rus-ciuc. În timpul anilor 1918—1919 a fost vice-consul la Ruscuc, iar mai târziu consul. Moare în anul 1921. N. Velo a scris poezii. Are două volume: „Dina bana Aro-

mânului" și „Cântiți Junești". Acest din urmă volum e prefăcut de poetul țărănimii Gheorghe Coșbuc.

Poezia lui Velo are un caracter epic. A cântat eroismul Aromânilor și în special al Aromâncelor în lupta lor împotriva bandelor albaneze cari semănau numai jalea. În poezia sa „Șana" și „Arderea Gramoștei" ne dă eroismul unei Aromânce care în vitejie atinge gloria plășilor din istoria Moldovei. Ali-Pașa, vestitul războinic albanez, a dat foc Gramoștei ca să nu se mai cunoască unde a fost locul. Velo a cântat și renumita cetate aromânească Moscopolea și luptele Aromânilor cu Albanezi din Debra, cei mai războinici dintre toate popoarele de pe vremea aceea. Distrugerea Moscopolei a fost catastrofală pentru Aromâni. Deabia la 1864 începe să li crească lumina redeșteptării naționale. Dar de data asta făclia științei nu era adusă din Gramoște sau din Moscopole, ci din Țările Române, precum și din Transilvania.

Unul dintre scriitorii moderni Aromâni este *Marcu Beza*. Aci nu ne vom ocupa de studiile ce le-a scris în limba engleză cu privire la Macedo-Români cari sunt comentate și apreciate de revistele de specialitate. Ne interesează activitatea sa în dialect care din punct de vedere al calității marchează un progres strălucit. S'a născut în 1885 în Clisura, comună curat românească. Acolo a terminat 4 clase primare, pe urmă se înscrie la liceul din Bitolia și după multe peripeții trecând și pe la școlile turcești, ajunge la București înscriindu-se la Facultatea de Litere. Printre o lucrare scrisă, în care cercetează pe larg „Raportul dintre Filozofie și Poezie" se face cunoscut între oamenii de litere din vremea aceea. Chiar Titu Maiorescu l-a apreciat ca pe un literat serios. Beza a devenit un colaborator pasionat la „Convorbiri Literare". Cu timpul ajunge la situații strălucite. În Anglia e cel mai de seamă om de știință, care propagă cultura românească.

Scrierile lui în dialect au o deosebită importanță. Limba în care scrie este aceea a Aromânilor din Clisura. O limbă curată aromânească, fără colorit grec sau slav. A scris foarte multe schițe literare, nuvele și poezii lirice, toate cu subiecte din viața patriarhală și din trecutul glorios al Românilor din Macedonia. Poezia lui e îmbibată de o nostalgie și de dorul de a reconstitui viața glorioasă de odinioară a liberilor păstori. Descrie nomadismul păstorului, care vara urcă prin munții cei mai înalți, iar iarna coboară cu turmele de oi în văi pline de neguri, condus de vântul munților ce-i amintește de jalea codrului și de suspinul izvorului. Munții în poezia lui Beza sunt dinamici, vii, trăesc și se fac părtași la suferințele păstorilor. În multe nuvele a descris viața celor cari se ocupă cu cărăușia. Tratează scene sublimе cu eroi ai unei vremi pline de farmec și de vitejie. Ne descrie viața oamenilor cari se înfrățesc cu pădurea, cu munții falnici ai Pindului, cu cerul!

Asemenea lui *Marcu Beza*, un alt poet liric, a căutat să illustreze viața romanțată a păstorului Aromân. E vorba de Ion Foti, care pe zi ce trece părăsește literatura dialectală, pășind în literatura română cu șanse de bună reușită. Ion Foti e deasemenea, clisurean. Bun cunosător al limbii eline, el traduce „Prometheu înălțuit" și „Perșii" de Eschyl. În poeziile sale, scrise în dialect, înfățișează falnicii munți acoperiți cu negură, toamna în câmpii cu ploile ei mărunte și viața păstorului în timpul iernii care se simte bine la căldură, însă s'ar simți și mai bine în codru, căci acumina în timpul iernii, el e o pasăre închisă în colivie de care se îngrijesc mulți. Însă aceștia nu știu ce însemnează „Zborul pasărelor". Dar vine luna Maiu, cucul cântă dorul muntelui, și păstorul se

simtel iber, nestingherit, iar plânsul lui nu e decât un plâns de bucurie că a scăpat de povara iernii și intră în viața adevărată, vie. Ion Foti a făcut transpuneri în dialect din Heine și Goethe. A luat poezii cu tablouri minunate cari ne redau gemetul munților, dorul râului, care ca un mire privește cerul și luna, cununa stelelor, însă e sortit să șerpuiască prin văi, ca să fericească florile și să umple de bucurie inimile tinerilor.

Tache Caciona este un poet care ne-a dat foarte puține poezii, însă de o plasticitate ce dovedește că e înzestrat cu mult simț poetic. O mare parte din creațiunile poetice ale acestui Aromân n'au putut vedea lumina zilei, deoarece s'au pierdut în timpul războiului.

Între anii 1910—1911 a condus revista literară „Lilicea Pindului". În puținele poezii ale lui, ne descrie codrul cu farmecul lui și cu vitejii haiduci, cari se răzbună pentru jignirile ce dușmanul aduce limbii vorbite. Bătrânii din Elpir scriu celor plecați în străinătate ca să nu mai fie înstrăinați, departe de vatra părintească, ci să vie în cuibul lor ca să intre în lupta cea mare fiecare cu ce poate și cum poate, apărând limba și neamul.

În altă poezie soția duce dorul bărbatului ei, plecat în țări străine și depărtate, acolo unde apune soarele, ca să câștige bani. Aci se împletește o legendă și se deapănă o superstiție care consideră banul ca ochii dracului ce strică fericierea căsniciei. În poezia „Di cu noapte", ne descrie industria casnică la Aromâni.

N'avem o înșirare a modului de lucru, nici suflul ce se resimte în „Țesătorii" ai lui Heine. Iar veșnica poveste a celor cari pleacă în țări străine, și fetele împreună cu nevestele suspină după cei plecați. Fiecare povestește dorul ei, când va trebui să înceteze lucrul de noapte și să se fericească cu lumina soarelui dătătoare de viață.

Cunoscutul folklorist Aromân *Pericle Papahagi*, actualul director al liceului Român din Silistra, deasemenea a scris în dialect. P. Papahagi a făcut doctoratul la Leipzig cu răposatul profesor G. Weigand. Papahagi are multe studii lingvistice privind dialectul aromân. Multe din lucrările sale sunt editate de Academia Română. Are o culegere de „Basme aromâne" foarte utilă folkloriștilor și filologilor. *Pericle Papahagi* a scris și piese dramatice în dialect. Cea mai de seamă este „Panurea", care poate fi considerată ca dramă în dialect de proporții mari.

Toli-Hagi-Gogu, e un scriitor aromân care cu mare râvnă continuă să scrie proză și versuri în dialect. Revista lui „Peninsula Balcanică" care a apărut până acum câțiva ani, era scrisă aproape în dialect. La această revistă au debutat mulți poeți și scriitori aromâni cari au îmbogățit literatura dialectală. *Toli-Hagi-Gogu* a încercat să dea o explicație poetică a industriei casnice la Aromâni. De bună seamă viața economică se bazează pe realități cari sunt departe de vederile unui visător. Realitatea sociologiei aromânești nu poate face excepție din vastul angrenaj social, sunt simple încercări, cari se reiau de visători cu scopul de a retrăi câteva clipe din viața oamenilor cari au fost.

Pe această cale pășește și *Atanase Hâciu*, profesor la Râmnicul-Sărat care în voluminoasa sa carte „Aromânii", apărută în cursul acestui an, încearcă să stabilească o psihologie cu totul aparte a poporului aromân. Psihologii nu cunosc asemenea sisteme. Totuși, dacă lucrarea lui Hâciu nu poate fi o lucrare de știință, ea documentează perfect realitatea aromânească. Așa a apreciat-o și N. Iorga, considerând-o ca o bună carte de informații.

Leon Boga e un scriitor Aromân care a scris nuvele

tot din viața păstorului. A descris jalea toamnei care desparte inimi și care răcește iubiri. Încearcă o analiză fiziologică a păstorului Aromân, sortit, iarna să-și ducă traiul prin câmpii, iar vara să-și trăiască viața, prin munții îndrăgiți de el.

Nacu Scrima are mai multe poezii cu subiect din viața acelor cari prin țări străine duc dorul casei părintești.

Au mai scris poezii îmbibate de lirism duos: V. Vassotti, D. Anastasescu-Diana, Vasile Papaianuși, Emaroîl Papazissu, Ioan Licea. O notă originală întâlnim în poezia lui P. Vulcan. Mulți dintre membrii corpului didactic pe la școlile din Macedonia au debutat în literatura dialectată. Dintre aceștia amintim pe Toli Carafoli, George Zuca, Adam Coc, Constantin Ceara, M. Samarianeanu, Anton Ciumetti, ș. a. Aceștia nu sunt decât niște simpli diletanți cari n-au putut să depășească mentalitatea curentă a timpului, înotând într'un romantism rustic al timpului de ieri. Bine înțeles, dacă aceștia n-au putut să marcheze, ca poeți și scriitori, un drum glorios, ca membri ai corpului didactic au dat dovezi de bună pricepere și de mult simț românesc, iar creațiunile lor literare nu întrec fastul unei serbări școlare cu program ad-hoc.

Literatura cultă la Aromâni se caracterizează prin bogăție și varietate. Ea s'a inspirat aproape în întregime chiar din viața poporului aromân, în special din viața păstorului. Această literatură lirică duioasă având și un colorit și o plasticitate desăvârșită, va trăi atâta timp cât există oameni cari vorbesc limba în care este scrisă. Dacă în numeroase poezii sentimentul patriotic învâluie în umbră esteticul, nu sunt de vină cei cari au scris poezii cu așa conținut, ci vitregia vremurilor cari condiționau o poetizare a etnicului. După războiul balcanic și cel mondial, cari au schimbat cu totul configurația statelor Europene, viața Aromânilor a devenit din ce în ce mai grea. S'au dus vremurile romantice când păstorul se simțea liber prin munții Macedoniei. Astăzi fiecare palmă de pășunat și de pământ e măsurat de ochiul ager al func-

ționarului dela cadastru și de cel al perceptorului din oraș. Românii păstori se văd nevoiți să schimbe și felul lor de viață. Din păstori devin agricultori.

Dacă raporturile economice nu se pot schimba prin decrete, așa cum spune d. Garoflid — ideologul agrarismului — viața e mai puternică decât orice decret și vrând-nevrând, cu jertfe mari, acești păstori devin agricultori, fiindcă instinctul de viață e mai puternic decât filosofia vieții. Această mare prefacere în viața Aromânilor cu gloria și amărăciunile ei, această perioadă de tranziție prin care trece poporul Aromân, e demnă de relevat. Perioadă de refacere, de clădire, de construire a noului angrenaj social. Multe suferințe, multe chinuri o să mai îndure până când se vor adapta acești Aromâni la noua așezare socială. Proverbul aromân „Armânlu tu muntî easte ca, mearea arihîtipsită” trece în domeniul folklorului, căci dacă Aromânul era în munți odinioară ca marea lină, istoria ne învață că cel ce stăpânește munții, implicit devine și stăpân al văilor. Cel ce e stăpân pe coroana Carpaților, stăpânește și câmpia României. Aceasta-i legea firească a lucrurilor de la care nu face excepție niciun popor. Marea liniștită are flux și reflux; munții devin străini pentru Aromâni; ei cer să se întindă. Noul exod al Aromânilor va fi de data aceasta ultimul. Ei se vor așeza ca să lucreze în marele concern al civilizației și culturii române pentru propășirea și ridicarea prestigiului românesc. Această nouă epocă de prefacere socială și națională își așteaptă trubadurii ei cari de data aceasta nu vor idealiza păstorul din epoca romantică a poporului aromânesc, ci omul care despică și răscolește măruntaiele pământului, eroind valori demne de a fi numite civilizate și cu forțe vii ajutând la înflorirea culturii române.

Această nouă literatură Aromână e a viitorului. Ea ne va arăta lumea luminei și bazându-se pe tradiția culturală a Moscopolei de odinioară, va fi o sinteză a noiei vieți aromâne în cadrul granițelor actuale ale țării românești.

VASILE CHRISTU

Problema agrară

În excelenta revistă „Adevărul literar și Artistic” dela 11 Iulie citim următoarele rânduri despre no. 2 al „Societății de mâine”, sub titlul „Problema agrară”:

„Societatea de mâine::, vechea și admirabila revistă de sub conducerea d-lui Ion Clopoțel, a luat hotărîrea să trateze în două numere „chestiunea cea mare a agriculturii românești sub unghiuri mai adâncite”.

În clipa când la orizontul politic al țării noastre s'au ivit teoreticieni care flutură idelia „salvatoare” a mândrii prin înglobarea într'o disciplină totalitară, — dar care în fond nu e decât o încercare de justificare a permanentizării și adâncirii împilării acestui neam de plugari, o inițiativă ca aceea a „Societății de mâine” trebuie salutăată ca un eveniment îmbucurător. Mai cu seamă dacă ne gândim că preocupările oneste de a pătrunde „în miezul problemelor”, sânt atât de rare în cultura noastră.

La un moment dat, se părea că, o-

dată împrăștierea făcută și votul universal acordat, problema agrară este definitiv soluționată. Felul în care s'a făcut această împrăștiere și procesul de fărâmițare care i-a urmat, în bună parte ca o consecință a defec-tuozității împărțirii pământului, au contribuit pentru ca astăzi să avem din nou o țărănițe fără pământ și deci o problemă agrară.

Soluția acestei probleme nu poate fi decât democratică și partidele democratice ar trebui să se preocupe de soluții, neuitându-se că demagogia dreptei a sezișat momentul politic și-l exploatează.

În luna Iulie împlinindu-se o jumătate de veac dela cea dintâi răscoală țărănească, „Societatea de mâine” a căutat să prezinte problema țărănească nu numai în ce are ea mai acut în prezent.

Interesează în aceeași măsură și trecutul de lupte și jertfe al țărănimii pentru pământ. Iată de ce în afară de

studii asupra stadiului din prezent a problemei agrare, găsim un studiu datorit d-lui M. Dăscălescu „500 ani dela răscoală țărănilor ardeleni din 1437” (un fragment din lucrarea cu același nume).

Privind problema agrară în general, d. Ion Clopoțel observă cu justețe că „cetățeni în puterea cuvântului nu vor fi țărăni decît deodată cu desio-băgirea din ignoranța, fatalismul, și neputința în care se sbat în ceasul de față. Massele rurale vor apărea la rampa istoriei culturale deabia după descătușările din grosolanul primitivism material”.

Pe lângă articolele destinate problemei de care am vorbit — toate documentate, toate prezentate sub o lumină progresistă — mai găsim în acest număr al „Societății de mâine” interpretările tuturor manifestărilor politice și culturale din țara noastră.

Așteptăm numărul viitor ca să avem problema dezbătută în ansamblul ei.

DISCUȚII ȘI RECENZII

CERCETĂRI SOCIOLOGICE BASARABENE

Profesorul T. Al. Știrbu, secretarul general al Institutului Social Român din Basarabia, a publicat de curând într-o lucrare intitulată *Manifestări economice la Iurcenii și Nișcani*, rezultatul cercetărilor sociologice făcute de d.s.a. în două sate din regiunea codrilor basarabeni.

Cercetările d-lui prof. T. Al. Știrbu ne prezintă țărâniea și satele basarabene în adevărata lor înfățișare.

Țărâniea nu formează un bloc compact ci este diferențiată în clase sociale: chibaburi, mijlocași și țărani-proletari, cu deosebiri de interese sociale și de concepții politice.

În satul Iurcenii, de pildă, nivelul deosebit de viață ne este astfel redat:

Al țărânului proletar, sub normal: alimentația insuficientă, locuințe insalubre, lipsa aproape totală de inventar agricol, nivel de viață care produce nemulțumiri.

Țăranul mijlocăș tinde spre o gospodărie închisă, produce mai mult pentru consumul propriu.

Toți membrii familiei iau parte activă la muncile agricole și casnice. Nu posedă inventar suficient și se împrumută cu cei lipsește de la cei mai înstăriți.

Nivelul de viață al chibaburilor, este destul de ridicat. Consumul este îndestulat, iar în casă și curte nu se observă lipsuri de mobile sau inventar. Produce direct pentru piață, de la care se și aprovizionează. Copiii sunt dați la învățătură la școlile din oraș.

Gospodăria țărănească de sine stătuie, urmărită — se pretinde — de făuritorii reformei agrare, nu s'a putut încheia din cauza „condițiilor economice defavorabile și a natalității mari, care au pulverizat proprietatea”. Despre „nevoiași”, d. prof. Știrbu afirmă că au fost „deposedați de icturile lor” și astăzi sunt nevoiți să muncească „5 zile în timpul verii, unui chibab oarecare, pentru 16 kgr. grăunțe de porumb primite în timpul iernii”.

Cercetările sociologice ale d-lui prof. T. Al. Știrbu desvăluie o stare de lucruri tăgăduită de sociologia noastră oficială. Este de remarcă că aceste cercetări, foarte bogate în rezultate, sunt făcute sub auspiciile și directivele Institutului Social Român.

În rezultatele cercetărilor de monografie sociologică ale I. S. R. stau atât marile merite ale acestui institut cât și neputința de a se dezvolta: merite mari, pentru imensul material documentar pe care îl descoperă și îl desvăluie și neputința de a se dezvolta, din cauză că rezultate obținute contrazic permanent interesele oficialității pe care

sociologia oficială trebuie să le reprezinte în știință.

Lucrarea d-lui prof. Știrbu este o contribuție interesantă și prețioasă la cunoașterea realităților românești.

ISVOARELE DE INSPECȚIE ALE ARTISTULUI

D. Grigore Răceanu, președintele muncitorilor ceferiști din Cluj a adresat prin ziarul „Patria” din Cluj o scrisoare deschisă scriitorului ardelean d. Ion Agârbiceanu.

Muncitorul din căile ferate, înfrățit cu cei de-o seamă cu dânsul și ajuns — prin devotamentul și priceperea sa — în fruntea camarazilor săi, răstoarnă afirmațiile marelui scriitor Agârbiceanu care acuza muncitorimea organizată de antinaționalism, și de „atmosfera antiromânească”. D. Grigore Răceanu demonstrează că acțiunea organizată pentru obținerea unor mai bune condițiuni de muncă și de salarizare, este o acțiune profund națională, deoarece are în vedere ridicarea bunei stări a poporului.

Cu această ocazie, muncitorul român din căile ferate, își permite să dea câteva sfaturi marelui scriitor. Sfaturi din cari se desprind, mai bine decât din volume întregi de savante teorii artistice, de unde trebuie să se inspire artistul pentru a fi citit și apreciat de cei mulți și ce așteaptă cei mulți din partea artistului.

Spune muncitorul:

„La încheiere o vorbă vreană să-ți mai spunem. Dacă Domniata vreodată în viață în calitate de gazetar sau scriitor, vei vrea să te documentezi și să scrii ce să petrece în această lume, să vezi temelia juridică după care se conduce și percepțiile dreptății după care se cârmuiește, apoi vino, cu noi în fabrică. Vino și stai numai o lună. Ba să nu stai, ci să muncești alături de noi, să trăiești în traiul nostru, să te bucuri de bucuriile noastre și să suferi cu suferințele noastre. Du-te și te coboară cu liftul la 1000 metri sub pământ, cu echipa întâia sau a doua, care-ți va conveni Domniei tale. Du-te și lucrează 8 ore pe zi numai timp de o săptămână doarându-l. Du-te și fă găuri cu unelte de mână în straturile de piatră, străbate mirosurile de gaze și încarcă bulgări de cărbuni pe cărucioare. Du-te să vezi oameni, să cunoști suferințele, să cunoști viața. Du-te de te convinge. În timpul celor câteva minute de repaos din timpul mesei când pâinea amestecată cu picuri de sudoare și cu funingine neagră de cărbune îți va oferi cea mai dulce fericire, atunci ia-l pe un criminal de Băgu sau pe un alt muncitor ca el, stai de vorbă cu el, pătrunde în inimi și sufletul lui, fă-l să-și deschidă aceste tainițe a tragediei umane, în-

seamnă tot ce se poate însemna acolo, iar după ce vei ieși la lumina zilei scrie scrie despre patrie, despre faptele oamenilor, despre stăpânii pământului, despre sfinți, despre demoni, despre ceea ce ai văzut, ceea ce ai simțit și ceea ce ai trăit. Scrie despre adevăr și dreptate. Scrie despre popor, scrie ce vrei.

Însă până atunci noi îți spunem de aici de unde suntem, Domnule Agârbiceanu ești indus în eroare și e păcat”.

LUPTA LUI ALEXANDRU SAHIA

pentru justiția socială „pornia din înțelegerea marilor dureri ce frământă masele... Sahia a fost un luptător în arena disputelor ideologice”. Astfel a cuvântat, cu înțelegere și dragoste prietenească d. Horia Roman, în fața scrierului celui ce a fost scriitorul și gazetarul Alexandru Sahia.

Într-adevăr, Sahia a fost „un luptător”. Trecut prin școalele militare în care nu și-a găsit cadrul vocației sale, plecat din rândurile călugăriei în care nu a găsit drumul spre adevăr și dreptate, Alex. Sahia s'a alăturat clasei muncitoare, contopind dragostea sa de oameni și de justiție socială cu lupta proletariatului pentru pâine, pace și libertate.

Scrișul lui, era închinat celor mulți. Nu pentru a le plânge mizeria și nu pentru a le picura în suferințe o oarecare vagă nădejde de „mai bine” — ci pentru a le insufla încrederea în lupta lor și pentru a lupta, alături de ei, pentru idealul comun de dezrobire. „Scrișul meu e o contribuție la eforturile de eliberare a maselor muncitorești. Idealul lor este și idealul meu”, a răspuns odată Sahia, întrebând fiind de ziarul „Facla” despre crezul său literar. El a înțeles că un scriitor nu poate sta departe de frământările sociale, mai ales astăzi, când forțele reacționare și obscurantiste în plină ofensivă anticulturală și antiștiințifică, amenință a îneca lumea în întunericul unui nou ev mediu, sub semnul fascismului și al crucii încăligate.

„Un scriitor trebuie să fie un luptător social” și-a definit Sahia menirea. Înfruntând obstacolele cari li stăteau în cale și persecuțiile inevitabile pentru acel ce întreprinde, din România pleacă, o călătorie în Uniunea Sovietică, Sahia a cutreerat țara în care se construiește socialismul și a scris — la întoarcere — prima carte românească în care realizările muncitorimei și țărâniei de dincolo de Nistru ne sunt prezentate într-o lumină de largă obiectivitate.

A murit în floarea vârstei, răpus de tuberculoză, înainte de a da masei muncitorești, întreaga contribuție a talentului și entuziasmului său. Se spune că un grup de prieteni îi strâng manuscrisele rămase, cu gândul unei editări

postume; o operă nu numai de pioasă aducere aminte colegială, dar și de împlinire a unei datorii față de masele populare, pentru care Sahia a scris și alături de care a luptat.

SOCIOLOGIA MONOGRAFICA IN POLEMICA „DREPTII” ROMANEȘTI

O vie și intensă polemică s'a pornit între elevii și protagoniștii școlii sociologice a d-lui profesor Gusti.

După ce a trecut în tabăra „legionară” devenind unul din „teoreticienii” ei — d. C. Amzăr neagă meritele școlii d-lui Gusti, respingând deopotrivă atât ideea „științei națiunii” cât și meritele monografiilor sociologice. În măsura în care d. Amzăr recunoaște monografiilor sociologice unele laturi pozitive, tăgăduie d-lui profesor Gusti contribuția proprie în stabilirea teoriei sale de bază: sociologia va fi monografică sau nu va fi.”

D-nii Traian Herseni, H. H. Stahl, Anton Golopenția apără pe profesorul și îndrumătorul lor, teoretizând ideea „științei națiunii” și justificând întreaga școală sociologică monografică.

Și astfel, între „Sociologia românească”, revista Institutului Social Român și „Insemnări Sociologice” revista fascistă a d-lui prof. Traian Brăileanu dela

Cernăuți polemica urmează cu intensitate.

Părerea noastră asupra operei d-lui prof. Gusti se deosebește profund atât de părerile apărătorilor cât și de părerile acuzatorilor d-sale din polemica de mai sus. Ea se apropie în oarecare măsură de părerile d-lui profesor Petre Andrei, formulate în „Sociologia generală”, recenta d-sale lucrare.

Sociologia este știința care studiază legile generale de evoluție a societății. Ori școala de monografie sociologică refuză de a studia legile generale de evoluție a societății. Se mărginește a fotografia fidel un sector determinat la un moment dat — sate, familii, grupe de indivizi — fără a cerceta evoluția socială a sectorului și factorii care au determinat evoluția până în momentul cercetării; deci, nu poate lua în considerare nici o eventuală analiză a evoluției ulterioare a sectorului cercetat.

Totuși, nu putem să nu apreciem elogiios munca de redare exactă a realităților din satele noastre. Lucrările de monografie au cules (și au făcut a fi publicat) un material documentar de o importanță și de un interes neasemuit. Toate aspectele vieții rurale, dela re-

partiția proprietății și relațiile de producție până la folclorul și tradițiile bătrânești, ne sunt prezentate — așa cum sunt ele în momentul de față. Opera de monografii sociologice ne-a dat admirabilele monografii din regiunile cele mai diferite ale țării.

Culegerea și sistematizarea acestui imens material sociologic constituie elementul pozitiv al școlii d. prof. Gusti și atribuția d-sale prețioasă în sociologia românească. Însăși revista „Sociologia Românească” este interesantă, nu prin studiile „teoretice” ci prin materialul monografic publicat. De pildă în ultimul număr (7—8 Iulie - August) valoarea științifică a revistei este cuprinsă în admirabilele note din Ruștu-Brălla ale d-lor Haufe și Stahl, ale d-lui D. Do. garu, din Năpădeni — ale d-lui Florea Florescu, din Vidra — ale d-lui Ion Gh. Popescu, din Clopotiva — precum și din cronica bogată de documente.

Opera sociologică a d-lui prof. Gusti merită o critică și o apărare mai serioasă, mai științifică, decât a d-lor Herseni și Amza cari, în definitiv, au îmbrățișat amândoi dela o vreme același crez și aceeași ideologie reacționară lipsită de orice bază serioasă științifică.

ȘT. VOICU

O editură prodigioasă: „Scrisul Românesc”

Biblioteca „Clasicii români comentați” din editura „Scrisul Românesc”

Craiova, publică volume foarte prețioase. Sunt prefăcute de specialiști, cari au studiat opera nou editată.

Trebuie să începem cu studiul d-rului M. Gaster pus în fruntea volumului cu opera lui Anton Pann. În legătură cu viața și atmosfera în care a trăit acest cântăreț, sunt documentat arătate isvoarele literaturii populare și împrejurările în care a luat naștere. Sunt bine precizate genuri populare, în evoluția lor, ca: pilda, parimia, proverbul. E curios că Anton Pann „nu e autorul cântecelor versificate de dânsul”, ci a lucrat ca autorii cântecelor populare, afirmă M. Gaster. Influența lui Pann e însemnată. Acest studiu prezintă universalitatea literaturii populare cu o desăvârșită competență și mare onestitate intelectuală.

A șaptea ediție a cronicii lui Grigore Ureche și Simion Dascălul e comentată de d. Const. C. Giurescu. În mod imparțial găsim pentru prima dată adevăratele lui Simion Dascălul la cronica lui Ureche, păstrată numai în forma amplificată. După toate probabilitățile, lui Simion Dascălul i se pot atribui pasagiile bazate pe izvoare necunoscute de Ureche, pe tradiții populare bagatelizate de primul sau pe expresii ale predosloviei sale, deosebite de ale lui Ureche. Aceste întregiri se cred ale lui Simion Dascălul, pe lângă cele notate de el însuși; cel mai însemnat e faimosul citat al originii noastre „tălăhărești” din Râm. Tot din acest studiu introductiv aflăm și cele mai numeroase știri despre Grigore Ureche și Simion Dascălul.

N. Bălcescu e comentat de d. P. P.

Panaiteșcu. Ne miră legăturile vaste ale lui Bălcescu cu revoluționarii străini: Lamartine, Kossuth, cât și scrierile sociale lucrate între 20 și 30 ani. A jucat rol literar și politic. „Magazinul istoric pentru Dacia” a luat desvoltare alături de „Arhiva” lui Cogălniceanu din Moldova. Bălcescu e cel dintâi istoric în secolul XIX care pune preț pe poeziile populare ca izvoare ale istoriei românilor. Avea calitate de stilist. A scris și despre chestiunea țărănească, fiind atras de probleme serioase. Formează o istorie a poporului, nu numai a claselor boierești și a tratatelor. În „Despre starea socială a muncitorilor plugari”, dă un istoric al clasei țărănești; e „primul studiu român de istorie socială”. Bălcescu mai are calități și de portretist al cronicarilor.

Paralel cu acest talentat scriitor și-a desfășurat activitatea Mihail Cogălniceanu în Moldova. D-l N. Cartoian remarcă rolul istoric, literar și politic în decursul lungii vieți a lui Cogălniceanu. Discursurile, revista „Dacia literară” și reformele sociale i-au creat un nume de glorie.

Vasile Alecsandri e studiat în biblioteca acestor clasici de Al. Marcu (proză), Al. Iordan (comedii) și G. Baiculescu (drame). Cu o notă de romantism în toate direcțiile literare, bardul Mirceșilor s'a bucurat de un merit netăgăduit: acela de a fi întotdeauna în nota contemporanilor săi, un ecou al vremii. Azi e mai puțin gustat.

Dar un scriitor nedreptățit de corpul didactic bucureștean e I. Slavici. D-l Scarlat Struțeanu scrie despre viața și opera lui. Ca nuvelist e mare Slavici,

căci i se exclud ideile politice. Iar trăisăturile de om i le găsim prinse în trilogia eminesciană a lui Cezar Petrescu. Valoarea lui Slavici trebuie recunoscută: dacă nu în nuvelele care îi trădează tendința de moralizator, în tot cazul în bucată fantastică „Moara cu noroc”.

D. Murărașu publică un studiu de seamă asupra articolelor politice ale lui Eminescu. Ce interesante sunt! Rugăm pe acei domni cari se declară toți pentru țară, să le citească și să nu mai facă vâlvă în numele lor. Eminescu era anti-liberal. D. Murărașu studiază conservatorismul său național. Era pentru tradiție, de partea clasei de jos, contra inovațiilor. Tocmai ce nu se înțelege din colaborarea sa la „Timpul”. După ce am citit prefata desvoltată a d-lui D. Murărașu, ajungem să ne facem ideile despre împrejurările istorice și despre Eminescu ziarist și gândirea sa politică.

„Pseudo-kynegheticos” al lui Odobescu e viu comentat de d. Al. Busuioceanu. O personalitate ca Odobescu merită atenție; a fost arheolog cu reputație și literat vestit.

Un romancier mai e studiat în aceeași bibliotecă a clasicii comentate: Duiliu Zamfirescu. D-ra Mariana Rarincescu și-a luat însărcinarea să-i publice romanele și poeziile cu multă pietate. Duiliu Zamfirescu a fost un elegant clasic al nostru, idealist. Operele scrise la intervale diferite, respiră o atmosferă particulară a vieții boierești.

Trebuie să i se aducă elogi „Scrisului Românesc” pentru plăcerea ce ne-a pricinuit-o prin editarea unor cărți române atât de valoroase.

R. C.

I. L. CARAGIALE

Despre Caragiale s'a scris adesea, însă nici un studiu critic n'a atins înălțimea scrierilor lui G. Ibrăileanu. Acesta a reușit să dea cele mai frumoase pagini referitoare la neîntrecutul satiric român. „Caragiale e cel mai mare creator de tipuri frapante în literatura română”, spune G. Ibrăileanu, numindu-l numai „satiric”.

Unii l-au numit pe Caragiale sentimental, după propria afirmație a scriitorului umoristic. D-I T. D. Măruță alege calea de mijloc: era o natură mult mai complexă, și satirică și sentimentală.

Trecea drept cel mai meșter scriitor al vremii „maestrul Caragiale”. Avea prestigiu între contemporani; s'au scris încă de atunci studii asupra operei sale, iscălite de C. Dobrogeanu-Gherea, Iorga, Maiorescu, Mihail Dragomirescu. Tot de pe atunci a fost combătut de scriitori efemerii. Însă E. Lovinescu scoate bine în evidență scăderile „Năpastei”, zice d-I Șerban Cioculescu.

Caragiale urmărește o evoluție a claselor sociale în scrierile sale. Dela teatru, în care sunt înfățișate tipurile cele mai noi ale lumii „occidentalizate”, se ajunge la „Momente”, care reprezintă un stadiu în plin progres: se ivesc cucoane organizatoare de „Five o'clock”, sau reporteri „High-life”, ori lume care merge în călătorie „de plăcere”.

Cunoștea perfect viața teatrală, ziaristica și viața de cafenea. Aceasta pentru că a fost sufleur, actor, director de teatru, și dramaturg; copist, corector, colaborator și director de ziar; excelent client al berăriilor și apoi restaurator. Cum să nu ironizeze aceste medii un spirit caustic ca al său?

Teatrul e satirizat într-o formă ușoară.

O figură de artistă: „subțire și mlădioasă ca o nuia de răchită; talia nu-i trecea printr'un inel, ce-i drept, dar o puteai cuprinde desigur într'un covrig cu susan”.

Însă ziaristica e compromisă prin pana acestui scriitor, care citea cu regularitate ziarul guvernului și gazetele opoziției, ca să le compare. În nenumărate schițe figurează citate din mai multe jurnale rivale, care stârnesc râsul tuturor, prin contradicțiile lor.

Iar berăria e cel mai potrivit loc pentru observație a „lumii de strânsură”. În asemenea localuri „miroase a ghionțuială” și a politică. Toți cetățenii cu „opiniuni” se strâng în jurul unui pahar ca să-și exprime părerile asupra „situațiunii”.

N'avem o satiră politico-socială mai aspră decât „O scrisoare pierdută”, unde toată frământarea eroilor e principuită de o simplă scrisoare personală, pierdută. Nu simțim nici urmă de milă pentru suferința personajilor din piesă, fiindcă ele merită să se agite: au prea multe slăbiciuni! Cetățeanul turmentat e cinstit, deci foarte prost. Și pe el îl trage pe sfoară Cațavencu, căci are viciul de a se turmenta. În „Scrisoarea pierdută” se află cel mai variat comic din câte au apărut la noi pe scenă. Însă acțiunea prezintă două mari contraste: Cațavencu îi face pe toți să tremure, în prima parte; îndată ce i-a pierit scrisoarea com. fiscală, el e în mâna tuturor și tremură.

Caragiale era un profund observator. A dăltuit niște caractere colective rămase tipice. Calitatea aceasta l-a făcut să scrie și adevărate bucăți tragice, cum sunt „O făclie de Paști” și „Păcat”.

A durat o vreme discuția deslănțuită pe tema inadaptabilității lui Caragiale la mediul românesc. Scoțând din

schitele caragialești pe toți eroii, la rând, am privi numai oameni schilozi, plini de lipsuri. Asta pentru că lumea de preferință a lui Caragiale e burghezia, „păturile orașenești surprinse în momentul dificil al formației lor”, cum spune d-I E. Lovinescu. Dar când e vorba să aibă omesc această lume, nu mai e burgheză. În „Năpasta” sunt țărani, cel mai cunoscut exemplu. Sau, dacă sunt tot orașeni, eroii nu se numesc la niciun caz Lache, Mache ori Mitică. Își pierde orice ridicol, când e o întâmplare tragică. E uimitor că și G. Ibrăileanu scrie despre Caragiale: „muza sa e răutatea, vulgaritatea și prostia contemporanilor săi”. Nu totdeauna. „În opera socială el n'a zugrăvit decât stupiditatea omenească”. Sigur că a studiat prostia sub toate raporturile, dar era un adânc înțelegător al sufletului omesc. Zoe și Veta sunt femei care sufăr, deaceia vorbesc normal. Se cunosc treptele sociale ale negustoriei, din „O noapte furtunoasă”: jupân Dumitrache, stăpânul; Chiriac, calfa; și Spiridon, ucenicul. În zadar li se arată numai cusururi, căci unele din defectele lor sunt omenești, care nu mai depind de clasa socială și de situația politică.

În general, lumea lui Caragiale e formată din indivizi dependenți unul de altul, legați printr'un „lanț al slăbiciunilor”; indivizi cari se simt bine numai în gloată, cari petrec dacă se află cu droaia întreagă, cari nu pot concepe o distracție fără „rendez-vous”-ul prietenilor. În politică, fără niciun scrupul. Dar d-I D. Murărașu observă că în fața opiniei publice apar cu fața curată. Într'adevăr, toată afacerea scrisorii pierdute se petrece în culise. La sfârșit ies toți satisfăcuți și nepătați în ochii lumii.

Caragiale era mare artist al condeiului. Punea arta mai presus de toate. Nu i se poate reproșa stilului său o lipsă. Cu multă sgârcenie scria, în chipul cel mai concentrat posibil. Avea mare pricepere în a pune pasagii cu descrieri de natură mai ales, rare și cu economie vârâte în firul unei acțiuni. Slavici amintește de autoritatea lui Caragiale în materie de limbă. Și anume în sintaxă, partea cea mai delicată. Eminescu prețuia cuvântul lui Caragiale când era chestiunea de formă. Mai rar un stil atât de concentrat ca al său. Avea istețimea de a condensa într'o propozițiune, o pagină întreagă. Nu i se poate omite nimic din text. Totuși cineva s'a ocupat cu acest lucru: d. prof. I. D. Mărcineanu, cu „înlăturarea câtorva părți în legătură cu erotica”.

Cea mai fidelă ediție a operei lui Caragiale a fost publicată de Paul Zarifopol în patru volume minuțios comentate. Zarifopol era prieten al lui Caragiale. Despre corespondența lor are un studiu amănunțit d-I Șerban Cioculescu.

În câteva articole ale lui Caragiale se vede ce mult ținea la opera de artă; artă, cu tendință sau fără, însă artă. Amintește des atât de opera artistică, cât și de limba noastră: „limbă (nu că s'o laudăm noi) extraordinar de frumoasă și de... grea”.

Caragiale face o mărturisire interesantă, într'o scrisoare: „n'am avut pe lume alt protector decât libertatea tiparului”. Numai carierei literare i-a fost credincios în cursul vieții.

E cunoscut ca un conservator înfocat, alături de Eminescu. Și nu e adevărat. Deși declară el însuși într'o schiță că n'a fost niciodată socialist („Identitate”), a publicat în „Moftul român” un manifest pentru muncitori. O dovadă palpabilă că n'a rămas conservator, e broșura „1907

din primăvară până 'n toamnă", în care ridică probleme sociale de actualitate, cum ar fi aceea a micii proprietăți. Caragiale era de partea celor oprimați. Nu se întâlnește un rând în opera sa, în care să ridiculizeze pe țărani. Dimpotrivă. Poporul întreg e „singura temelie, singura realitate, singura rațiune de a fi a Statului național român”, — o lume care „scrâșnește: vrem și pământ și omenie”.

Caracterizează admirabil pe cei cu „cruzimea interesului”: „oameni de joasă extracțiune, aspri la câștig, fără sentimente omenoase și lipsiți de orice elementară educațiune”. Mai critică pe „teoreticienii de berărie”, cari mișună în „Momente”. „Aci lumea e a persoanelor, nu persoanele ale lumii... Aci sunt slujbe pentru slujbași, nu slujbași pentru slujbe; biserici pentru popi și paracliseri, nu paracliseri și popi pentru biserici; găște pentru hahami, nu hahami pentru găște”, etc.

Tot Caragiale e acela care dă o bună caracterizare a unora din tinerii de azi: „oamenii desperați dom'le, care pentru un psoi omoară pe tat' său!”.

În corespondența sa cu Vlahuță, menționează categoriile de cititori în România: 1) funcționari comerciali și muncitori; 2) mici agricultori; 3) tineretul feminin. Iar marele nostru defect e de a avea 99 procente, talentați scriitori, și prea puțini cititori.

Cât despre tendința de a îngloba în formule matematice

fenomene sociale, Caragiale dă o replică originală: o „Statistică” asupra motivelor cari îndeamnă pe ființe la învâlmășeală, cu o aplicație a psihologiei mulțimii.

Pompiliu Eliade scria că opera lui Caragiale nu va dura legându-se de situații istorice ale societății române. Nu împărtășim această părere. Putem da ca exemplu „Divina Comedie”, scriere care are nevoie de mil de lămuriri, și totuși trăiește. Nu va fi cazul lui Caragiale. Greu vor dispărea tipurile „caragialești”. Ele se află printre noi și le întâlnim destul de des. Când nu va mai exista mahalaua?

Caragiale a dat o operă de mare valoare artistică. Ibrăileanu îl numește „cel mai mare creator de viață din întreaga noastră literatură”, și: „e mai artist decât poet, oricât de mare poet e”. A dat pagini într-o formă fără cusur. Chiar ca poet trăda „știința versului”, după d. Barbu Lăzărescu.

A apărut la noi alături de Eminescu, ca să dea operă originală și să îndrepte moravurile. Să îndrepte, pentru că lumea sa e compromisă în „Momente, schițe, amintiri” și în teatru.

...Sunt reflecții sumare, pe marginea sărbătoririi unui sfert de veac dela moartea lui Caragiale. Teatrele îi repun în scenă piesele, ba unele din ele organizează chiar o „săptămână a lui Caragiale”.

RODICA CLOPOTEL

Să fim buni români

Sunt chestiuni de o naturaleță, gingășie și discreție desăvârșită, ce constituiesc fondul intim al ființei noastre și cari se cer scutite de orice afișare gălăgioasă, de orice desinvoltură și amestec în trepidăția meschinilor frământări cotidiene.

Dupăcum simțământul iubirii adevărate între soți într-o familie este o realitate vie și intensă care se respiră neîntrerupt în cutele cele mai calde ale sufletului fără de a fi adusă în conversațiuni și afirmată cu nepusă masă, — și cu cât dragostea este mai pură cu atât ea se nvelește într-o mai adâncă, pașnică și mulțumită tăcere și savoare — tot astfel și în ordinea socială: există simțăminte colective extrem de scumpe, cari constituie un fel de tezaur, un patrimoniu, un paladium, în substraturile spirituale ale existenței continui.

Simțămintele iubirii de neam și patrie sunt prin excelență de această categorie. În scormonirea lor se impune decență. O paradă deasă și ostentativă echivalează cu o risipă și bagatelizare a lor. Ele sunt un capitol moral neprețuit, strâns dealungul veacurilor și lăsat zestre generațiilor succesive.

Sociologiile au încercat definiția națiunii a cărei chintesență consistă în acel referendum popular de fiecare zi — după o expresiune celebră a lui Renan.

Sunt acele forțe de coeziune și manifestare, cari decid de viața comunităților dealungul istoriei.

Dreptul la existența națională nu este de ordin egoistic, ci este o fericită coincidență cu desăvârșirea idealurilor umane.

Validitatea principiului naționalităților a apărut ca o necesitate și ca un act de justiție, căci statele naționale s'au dovedit instrumente mai puternice pentru transformări verticale — chemând la viață publică masele de jos — și pentru potriviri la forme universale mai perfecte de civilizație.

Poporul român a izbutit să înlăture cătușile milenare și să se integreze în stat național. Izbânda aceasta este încoronarea străvechilor lupte pentru libertate. Suntem legați prin toate fibrele sufle-

tului nostru de ființa națiunii, pe care suntem gata să o păstrăm și desăvârșim cu toată energia spirituală de care suntem capabili.

Nimeni n'are monopol asupra ființei neamului și patriei. Nimeni nu e îndreptățit să se pre-valeze în mod excesiv de calitatea de român, înjosind pe semenul său, nici să exalteze și degradeze în șovinism orb și strâmt patrimoniul de simțire al națiunii. Nu există cetățeni majori și minori. Nici moștenirea, nici obârșia, nici rangul social nu dau dreptul cuiva de a pretinde orgolioasa confiscare pentru sine a pozițiunii istorice dobândite de națiune.

Să ne iubim neamul în mod deinteresat și gata de jertfă pentru progresul său.

Să fim buni români, pentruca să întruchipăm în fapte speranțele puse în noi de antecesorii, ca și de sprijinatorii noștri de peste hotare. Să nu desiluzionăm pe nimeni, căci slăbim ascensiunea atât de greu realizată.

Tentativele unor grupări mai mult ori mai puțin fățișe de a-și făuri merite excepționale cari să îndreptățească o dominațiune de forță, din exploatarea simțămintelor românești, sunt acte de ușurință ce trebuiesc respinse. Poporul român s'a înălțat la evoluția politică de astăzi prin munca idealistă și plină de jertfe seculare, fără a trece prin mintea eroilor gândul trufaș al instaurării unor forțe acaparatoare și impilatoare. Indivizi fără strălucire, fără trecut și fără cultură, fără bravuri pe câmpul de luptă și fără eforturi intelectuale, ci oameni de „joasă extracțiune” — cum i-ar numi Caragiale — însușindu-și metodele balcanice ale comitagiilor, vor să ultragieze voința nației. Singura lor virtute e îndrăzneala, aroganța, cinismul. Nu pot fi intelectuali printre ei. Rătăciții au tare spirituale, defecte, desechilibruri cari îi despoaie de prestigiul veritabililor intelectuali și-i degradează la teapa de parveniți și ahtiați după demnități publice cari nu se lasă cucerite decât pe calea obișnuită a chinurilor cerebrale și competențelor recunoscute.

Impotriva voinții poporului să nu se comită niciun act de violență și să nu se formuleze nici o pretenție de preponderență și stăpânire subjugatoare. Dimpotrivă totul să se petreacă la lumina zilei și cu asentimentul masei.

Bunii români își iubesc neamul fără exhibiții, fără ostentații, fără să se bată pe piept la răscrucea drumurilor ca fariseii din biblie.

Suntem legați din moși-strămoși prin simțiri comune, prin suferințe, bucurii și visări împărtășite de lungul șir de generațiuni. Suntem os din osul bătrân al corpului național. Avem o singură bătaie de inimă în piept. Ne încălzesc vibrații sufletești ancestrale. O conștiință biologică și morală a călit individualitatea națională.

Datoria de buni români ne îndeamnă să ne consacram cauzelor celor mulți și să vindecăm toate rănile sociale.

Acolo jos este imens de mult de lucru. Toți câți știu să cunoască stările și să se identifice cu necazurile păturilor anonime, să se străduiască a deveni competenți și capabili să dea o mână de ajutor.

Dacă este legitimă o întrecere, apoi ea să se desfășoare în activitățile de asanare și înzdrăvenire a mulțimilor nevoiașе, pentruca procesul de culturalizare să primenească din plin regiunile cele mai părăsite ale neamului — straturile populare osândite la mizerie, boală, întuneric și uitare.

Bunii români nu vor neglija niciodată cât dătoresc democrației și socialismului în lupta de emancipare națională. Ei se vor consacra muncii de înălțare a semenilor cari nu constituie numai grosul poporului, ci condiționează însăși tăria și cultura patriei.

Să adâncim în sufletele noastre de buni români dragostea față de cei de jos, căci ei sunt ai mei, din imediata mea apropiere, ei sunt mediul în care am crescut eu. Viitorul României e acolo jos. Cei de jos se cer ridicați — iată idealurile noastre de luptă. Fără trufie, fără sgomot, fără fariseism teatral, fără întrebuintarea violențelor și fără ațâțarea poftelor...

HORIA TRANDAFIR

DISCUȚII ȘI RECENZII

ORGANIZATORUL DE TEATRU SICA ALEXANDRESCU

Încă în primii ani de după Unire d. Sica Alexandrescu se afirma în Cluj ca un veritabil om de teatru.

A trecut apoi în capitală și și-a pus la încercare aptitudinile de cari se simția sigur. Cu răbdare, într-o lume grăbită, a procedat, în etape, la consolidarea în stil mare a teatrului de comedie.

Nu ne lipsiau forțele artistice. România a strălucit în talentele de scenă. Am avut și în trecut comici mari. Însă atâtea chestiuni își cereau deslegare. Teatrul în sine. Siguranța angajamentelor. Selectarea pieselor. Regisarea. Soarta elementelor de seamă cari tânjiau neîntrebuințate. Ce să alegi din rândurile absolvenților înzestrați ai Conservatorului de artă dramatică.

Pentru deslegarea întregului ansamblu de probleme, era nevoie nu numai de un bun administrator, de un tehnician scenic, de un organizator propriu zis, ci și de un om de teatru, cunoscător al pieselor, al actorilor și al publicului. D. Sica Alexandrescu a întrunit într-o singură persoană, acest mănunchiu de calități.

Și „merge la sigur”, căci prevede cu luni înainte câtă putere de rezistență la rampă are o comedie jucată la Vesel sau Comoedia.

Cu certitudine de specialist dispune de durată afișului unei piese.

Cu asemenea calități și cu rezultatele dobândite, d. Sica Alexandrescu așază o piatră demarcativă în soarta teatrului comic român.

În companiile sale iau loc unii dintre cei mai de seamă comici. Au stors hohote de râs nepotolit Timică, Leny Caler, Silvia Dumitrescu, Bulfinsky, Vasiliu-Birlic, Ronea, Mișu Fotino, Finți, Maican, Silvia Fulda.

Un eveniment de teatru este „Săptămâna Caragiale”, organizată de d. Sica Alexandrescu, apărând în piesele repuse în scenă, ale marelui dramaturg actorii comici Timică, Ion Iancovescu, Maximilian, Leny Caler, Maria Filotti, Silvia Dumitrescu, Aurel Atanasescu.

O etapă puternică în consolidarea teatrului românesc este întregirea trupei teatrelor Comoedia și Vesel cu trupa actorilor dela Regina Maria în frunte cu Lucia Sturdza Bulandra, Tony Bulandra, Maximilian și Storin. E semnul edificator al marelui succes înregistrat de talentul organizatoric și hărnicia d-lui Sica Alexandrescu.

Artiști și public au dobândit o nouă și puternică speranță în existența teatrului românesc, care a găsit în d. Sica Alexandrescu un pioner atât de priceput și devotat.

ISTORIA LITERATURII ROMANE CONTEMPORANE

Am vorbit adesea despre scriitorul E. Lovinescu. Acesta este anul când d-sa a fost sărbătorit pentru o activitate de trei decenii încheiate. Publiciști autorizați au pus în evidență meritele d-sale în câmpul literelor. Istoric literar, critic literar, estetician și romancier cu o bogată creațiune. Aniversarea coincide cu aparițiunea volumului pretios „Istoria literaturii române contemporane” în care trece în revistă cu o meticuloasă

grijă pe toți câți țin un condeiu în mână dela 1900 încoace.

D-l E. Lovinescu are maniere particulare în tratarea subiectelor. Cele mai obiective dintre cercetările sale, potrivit rețetei clasice descriptive, sunt desigur monografiile sale asupra unor Alexandrescu, Asachi și C. Negruzzi. Cele mai neobișnuite ca metodă subiectivă sunt desigur Memoriile cari se leagă până și de cele mai intime, ciudate și sugubețe dintre momentele de viață ale purtătorilor curântului. În istoria sa recență combină practicele sale, cari pendulează între culoarea personală și obiectivitatea desăvârșită. Poate că tocmai felul acestei personalități a expune lucrurile desorientează. D-l E. Lovinescu face însă și des dovada, că se știe înălța la considerațiuni cari denunță adevărul pur.

Cițiți caracteristicele scrisului unor Cezar Petrescu și Lucian Blaga. A prins cât se poate de nimerit portretul lui Sanielevici.

D-l E. Lovinescu dispune de mijloace cuprinzătoare în a reda înfinitatea aspectelor fiecărui scriitor. Stilul său e mlădios, mătăsoș și nuanțat. Într-o producție literară atât de vastă, pierzându-se uneori în stuful prolixității, meritul d-lui E. Lovinescu este acela de a discerne neîncetat, cu o hărnicie și atenție, care-i sporțește faima de critic.

ULTIMA CARTE A LUI TUDOR ARGHEZI

Una dintre cele mai bune cărți cari au părăsit teaurile tipografice ale Fundațiilor Culturale Regale.

Scriitorul T. Arghezi face dovada fecundelor sale inspirații de poet. Eseurile se cer citite și răscolite până ce și se așază în suflet întregul parfum al deliciilor de artă.

Niciodată n'a fost maestrul Arghezi mai profund și mai egal, ca în diamantele, strânse în colecția intitulată Ce-ai cu mine, vân-tule?

O creațiune de proporții a fost romanul Ochii Maicii Domnului — apărut înainte cu doi ani. Am avut atunci certitudinea, că T. Arghezi s'a instalat definitiv în scaunul galeriei marilor noștri scriitori. Acum savurăm mici fragmente de peisagii și vis, a căror strălucire intensă confirmă marelui talent.

Nu fi-ar veni să crezi, că o parte din orbitorile lucruri ale lucrurilor au apărut în Biletele de papagal. Adunate aci în volum piesele minuscule primesc scânteerea mozai-cului din nu știu care catedrală istorică.

Care dintre eseuri este mai reușit? Greu de ales. Și nu mai întâlnești aici nici decum pe incomparabilul pamfletar. E un fluviu de vis, duioșie și înțelepciune. Ne-au plăcut Pisica, Târta, Cartofii, Musca. Dar cât sentiment și câtă amărăciune nu picură în Slo-vele și Ratatul. Și în cele din urmă numai o viață de om cot la cot cu zețarul, plus o putere miraculoasă de observație a închegat portretul Culegătorului de semne. Acesta e comparat cu albina care „din pulberi ne-cântărite face putini de miere”, ori cu organismul.

Neîntrecută poezie în frânturile acestea de proză!

POEZIA SOCIALĂ ROMÂNĂ

Critica și estetica literară sunt de acord în a stabili în mod definitiv, că poezia socială e condamnată să vegeteze periferic, pen-trucă deobicei înfrânge regulile artei. I se contestă dreptul la cetățenie, pen-trucă ea este mai degrabă expresiunea roinții, decât a creațiunii adevărate.

Noi am adăpostit în coloanele „Societății de mâine” îndeosebi doi poeți sociali transilvăneni: A. Cotruș și Ion Th. Ilea. Promiteau efort într-o se ridică în regiunile pure ale artei. Ambii însă au schimbat struna și au preferat să se mențină ori chiar să coboare în subsolurile versificației de instinct, fără orizont, fără artă și fără originalitate. Au plastografiat materia de ieri atât de promițătoare, au ingenușiat în fața unor zeițăi telurici, au făcut dovada sărăciei lor de inspirație și de ideal, anihilându-și talentul ce surădea copilăriei lor de aur. Diamantele se retransformă în cărbune...

Criticul nostru literar d. E. Lovinescu ezită să se pronunțe asupra poeziei lui Ion Th. Ilea, trecut abia nominal la un final de capitol, iar asupra lui Cotruș are o judecată puțin favorabilă. Cotruș suferă de verbalism, e declamator, are „stil saturat de in-vectivă” și e de o „inegalitate silnică”. Cât de superioară este poezia lui Lucian Blaga, care se bucură de o apreciere foarte elogi-oasă din partea d-lui E. Lovinescu.

În Transilvania de acum avem un nou talent care cultivă genul atât de dificil al poeziei sociale, cunoscut dealtfel tot din paginile noastre: este învățătorul moș Copilu-Cheatră. Volumul său de versuri din editura revistei „Lanuri” din Mediaș poartă titlul Cartea Moșului și cuprinde trei cicluri: Cânt din tulinic, Chipuri și Intoarcere la fata munteană.

Versurile d-lui Copilu-Cheatră sunt smul-se din sufletul moșesc și se caracterizează printr-o vigoare, concentrare și concizie de relief ce par gravuri de daltă — min-tind de milenara artă sculpturală a obiectelor de lemn cu care se 'ndeletnicesc moșii noștri sumbri și căutători de alte zări ale vieții. Ascultați:

Pele crește 'n vaer

Sîlha plînge.

Fagii-s picurați cu sânge.

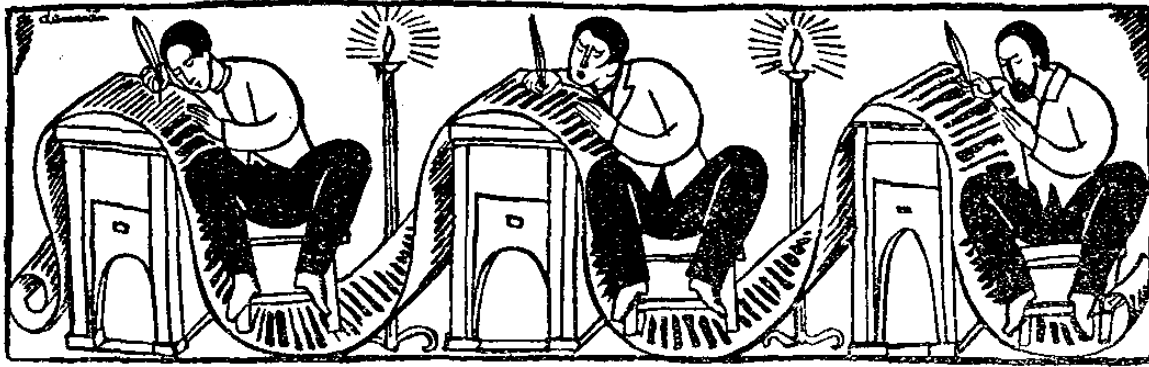
Brazii lacrimă rășină —

Eu mă 'ntorc după fărîna...

D-l Copilu-Cheatră e suflet inspirat, purtat de avânturi colective. Câtă vreme va fi fidel acestei maniere de a înfățișa substra-turi de simțiri preocupat exclusiv de grija învesmântării artistice pure — îi prevedem ascensiune sigură și creștere a talentului său prin observație și asiduă muncă întru a-și da o solidă cultură personală.

Acum avem în mână un caet de versuri sociale ale unui bucovinean. Găsim publica-bile câteva. Păstrăm atitudinea de observa-tori imparțiali până a ne convinge pe de-plin de adevărul poeziei sale. Este vorba de d. Roman Boca. Inserăm versurile sale în n-rul nostru viitor, dând și publicului ci-titor ocaziunea de a-și face o idee de va-loarea artistică a creației d-lui R. Boca.

ION CLOPOTEL

F A P T E I D E I OBSERVAȚII

„EVOCARI” de ALEXANDRU LU. PEANU.

Serbările bicentenare ale Blajului au fost prilejul unor splendide eforturi literare, cele mai de seamă condee din capitala culturală și administrativă a mitropoliei bisericii greco-catolice întrecându-se în a reflecta cu fidelitate vastele aspecte și minunatele crâmpene de viață spirituală în vremea celor două veacuri.

Am admirat astfel revista „Cultura creștină” care a publicat documente istorice, studii, conferințe, portrete, eseuri literare, amintiri și bogate note informative asupra oamenilor și momentelor celor mai de seamă ale trecutului.

Și ne-a cucerit sufletul cartea proaspătă a celui mai înzestrat talent din Blajul de astăzi: Alexandru Lupeanu-Melin despre care avem și o însemnare aparte în cronică financiară. Cartea poartă titlul *Evocări din viața Blajului*. O apoteoză a Blajului prin figurile care i-au caracterizat fazele principale ale existenței. Nimic nu dă relief mai pregnant Blajului de cât maniera evocării duioase și literarizante, îmbrățișată în *Evocări*.

Stilul pur, limpede, nuanțat, și totuși sobru și concentrat, ne amintește de povestitorul Al. Ciura — regretatul maestru al frazei impecabile și al conturării definitive a lucrurilor. Sunt două mărimi literare asemănătoare, înfrățite, egale ale Blajului.

Citiți, vă rog peștele: Vlădica Aron, Ioan lacrimans, Întâmplare de pomină, Comedia ambulatoria, Rozalia Munteanu și Matei Iclozan — și vă veți da seama de măsura ialentului lui Alexandru Lupeanu.

Cel priponit acum de boală în camera de clinică a dezvoltat o prodigioasă activitate literară și ziaristică. S'a știut însuși de fondul lucrurilor și a găsit cea mai potrivită expresie literară pentru a să redeșteptă curiozitatea contemporană asupra exactității istorice.

Pentru a oglinzi în mod apriat stările trecutului, trebuie să le trăiești însuși în mod intens și să pozezi mijloacele cele mai expresive ale materializării și aducerii lor în actualitatea curiozității.

Alexandru Lupeanu se știe adresa deopotrivă minții crude a omului de rând abia descifrător al alfabetului, ca un iscusit propagandist și popularizator de litere la țară, ca și spiritului intelectual dificil. Evocările satisfac exigențele literare pretențioase. Ele ne-au deschis cheia fermecată, care ne-a ajutat să pătrundem în vechiul tezaur de intelectualitate și cultură românească din Blaj.

HORIA TRANDAFIR

REDAȚIONALE. — În numărul acesta continuăm ancheta asupra chestiunii „ărânești”, oprindu-ne la problema fundamentală a industrializării agriculturii. Abordarea cu aparatul vast, pe care proporțiile întinse ale revistei îl îngăduie cu prisosință, a celei mai vitale dintre necesitățile României, a stârnit o vie curiozitate în public și publicistică — dovadă numeroasele ecouri deșteptate. Vom continua discuția cu aceeași obiectivitate până vom formula încheierile cele mai cuprinzătoare și mai specifice momentului de față.

Spațiul celor 40 pagini ne permite desbaterea cea mai largă, mai sinceră, mai nimerită și mai folositoare.

Se evidențiază încăodată rolul mare pe care-l poate împlini o revistă — adevărat laborator de colaborări de înalt spirit critic și științific. Efortul colectiv al publiciștilor aduce contribuția cea mai de încredere pentru o societate dornică de o cunoaștere sociologică exactă a actualității românești.

ADMINISTRATIVE. — În toate centrele regionale ale țării dorim să avem reprezentanțe pentru difuzarea cât mai întinsă a revistei în păturile cititoare. Comitetele de presă ale „Societății de mâine” se vor sprijini și pe ogindirea cea mai fidelă a intereselor publice din provincii.

MOARTEA LUI MASARYK

a mișcat profund opinia publică românească. Ilustrul cugetător, sociolog, luptător și organizator de stat s'a îndreptat toată vremea cu încredere spre România. Sentimentul nostru de recunoștință se cere exprimat într'un moment mareț — poate într'una din metropolele provinciale, de pildă Cluj, Timișoara ori Chișinău. N'a avut România prieten mai devotat, mai statornic, mai înțelegător al calităților și defectelor țării noastre — dovadă perioada celor 20 de ani de alianță în libertate fără să se fi ivit nici o clipă de îndolală în noi și fără să se fi articulat niciun reproș față de exilările cludate ale României într'u ași consolida o democrație puternică — singura pavăză a viitorului nostru și singura garanție a alianțelor solide cu țări ca Cehoslovacia, Anglia și Franța.

„Societatea de mâine” care a înclinat chiar anul acesta primul său număr statului cehoslovac își dă seama de realitățile politice care trebuie să unească pe vechi România și Cehoslovacia, prezintă omagiile respectuoase față de amintirea marelui democrat

TESTAMENTUL LUI MASARYK

El foarte bogat și foarte instructiv. El se cere nu numai înțeles și admirat cu convenționalism de atâția cari adoră modelul dar refuză să se potrivească lui, ci și încetățenit cu folos imens pentru masele populare. Ne doare ipocrizia polițiștrilor cari înalță într'al șaptelea cer pe fondatorul republicii cehoslovace, dar nici prin gând nu le trece să traducă în fapte prețioasele pilde ale titanului ce-și doarme somnul de veci la Lany. Conduita lui Masaryk a strălucit prin sobrietate, simplitate, cinste cu sine însuși, puritate de gânduri, grija de fiecare clipă a vieții sale fiind să servească poporul. Atât de departe mersese în cultul față de adevăr, încât nici chiar soției sale n'a împărtășit planurile călătoriei din 1914 în țările occidentale; în ceasul când poliția ar chema la interogatoriu pe d-na Garrigue Masaryk, pe drept cuvânt ea să nu fie pusă în situațiunea de a minți. Iată omul! Scrupulos până în cele mai mici amănunte. Atât de multă puritate morală răspândea acest cap de stat, încât însuși atentatorul Gorgulov a sovăit să mai tragă asupra-i când l-a întâlnit ochii blânzi și plini de o imensă bunătate! Așa a scăpat Masaryk dela moarte unica dată când i s'a plănuțit suprimarea. Nemții se laudă în gura mare, că Masaryk avea cultură germană și că în limba germană și-a scris capodoperile în frunte cu „Russland und Europa”.

Dar Masaryk s'a știut inspira din gânditorii germani — căci Germania are cultura sa veche și creatorii săi de geniu în frunte cu Goethe, Hegel, Kant, Marx — după cum s'a hrănit la izvoarele tuturor marilor cărți. Deja francezii răspund, că Masaryk opunea sau arăta ca mărime egală sociologilor germani pe Auguste Comte. Masaryk a savurat superioritățile franceze și engleze în materie de reforme politice și sociale — materie unde Germania a rămas într'o revoltătoare inferioritate (de aici înfrângerile grozave în câmpurile politice, diplomatice și economice) până astăzi.

MASARYK SPIRITUAL

Revista dela Praga *L'Europe Centrale* povestind fragmente din viața marelui dispărut, amintește și de forțutul croitorilor ambițioși să confecționeze costume pentru primul cetățean al republicii. Înțeleptul bătrân surzând a respins toate ofertele spur-

nând: „nicidecum, căci eu voi continua să mă 'mbrac acolo unde făceam datorii înainte de răboiu”...

Aniversarea celor 80 ani s'a făcut în cadrul unor solemnități mișcătoare. Parlamentul a votat în 1930 legea sumară: „Masaryk a binemeritat dela patrie”. El se simțea viguros și-i permitea spirite delicioase ca acesta narat de Karel Capek: „poate va fi nevoe și de o lege particulară pentru a avea permisiunea de a muri”...

SUFLETUL POPORULUI

„este izvorul vieții pentru întreaga așezare de stat” — a spus atât de patetic și de plastic d. Ion Mihalache într-o curvântare recentă în Dobrești către țărani. Merită subliniere o astfel de observație, făcută de președintele popularului partid național-țărănesc. Cu atât mai mult, că oratorul inspirat va fi însărcinat, după toate regulile constituționale, cu formarea guvernului viitor. Atunci va avea ocazia să fie și un om al faptei. Zestrea morală a opoziției trebuie să însuflețească pe guvernant. Altfel democrația nu va prinde niciodată chiag în România. Democrația noastră trebuie să fie egal de hotărâtă în stare de teorie ca și în ceasul posibilității de coborire în faptă. E acum o răspântie, când credințele se clatină, iar lășitatea pândeste clipele îndoielilor și abdicărilor. Celor cărora li se va încredința puterea să nu li se poată reproșa, că n'ar fi suflete tari.

MAI MULTA SINCERITATE

pretinde „Graiul Maramureșului” dela oamenii politici cari se bat pe piept ca niște farisei moderni că ar fi naționaliști cei mai puri, când în realitate vânează interese degheizate abil. Atâția fruntași ar putea să activeze din plin pentru românismul de acolo, în loc să se mulțumească sumar cu prea dese și ieftine lozinci șovine, ce aruncă praf în ochii poporului. Nu e atât de mizer Maramureșul; dar, adaugă „Gr. M.” — „nicăiri nu se prezintă mai dureros decât în Maramureș contrastul dintre sărăcia lucie a largilor mase și bogăția celor câțiva privilegiați ai soartei, români sau străini”. Foarte justă observație!

BANATUL DEMOGRAFIC

Regionala nou înființată a „Astrei” Banatului, condusă de un vrednic și competent intelectual ca d. Sabin Evuțian, inspectorul șef al învățământului din Banat — a insistat și a reușit, ca adunarea generală a Astrei să se țină în Timișoara. Iar ca program preponderent și-a dat cea mai arzătoare chestiune: a stăgănării demografice. S'au rostit discursuri de amploare, cari au luat uneori caracterul unui rechizitoriu sau al unei imprecățiuni — cum a fost acela al specialistului dr. Iosif Nemoianu. Suntem foarte departe de a cuprinde problema demografică în laturile practice. Dacă teoretic știm despre ce este vorba, prac-

tic ne sbatem într-o rușinoasă neputință atât ca stat, cât și ca societate. Directorul nostru a scris un articol de fond în cotidianul „Prezentul” din București semnalat și de ziarul „Patria” din Cluj. Ar trebui mobilizată opinia publică din țară, pentru ca să se facă rost de mijloacele puternice reclamate de gravitatea situației. Întăiu de toate trebuie instituită o echipă de apostolat, care să se adreseze adunărilor de săteni — punând în toată nuditatea ei realitatea care duce la denatalitatea bănățeană: se va obține astfel concursul public pentru combaterea răului. Trebuie creată o conștiință biologică a țărănimii, pentru ca să se producă acel curent care să biruie prejudecățile ticăloase. Deci: fonduri sigure și procedare pe teren, făcându-se educația biologică necesară.

SPRE DEMOCRAȚIE UMANITARA

Panegiricul rostit de președintele Beneș a pus în lumină concepția cea de pe urmă a marelui sociolog Masaryk despre democrație. Masaryk a analizat toate aspectele domacrației și desigur că i-a văzut și defectele ce întunecă adevăratul concept primar al ei. Astfel președintele liberator s'a pronunțat împotriva democrației burgheze și în favoarea democrației umanitare. Și pe bună dreptate. Căci politicienii zilelor noastre prea văd în sistemul democratic neîngrădite libertăți de parvenire, de creștere a unor succese de noi potenți, de îmbogățire nelimitată. Dacă o atare democrație e practică pe o scară întinsă, atunci în sânul statelor iau forme concrete un gen de avuții cari devin asupritoare pentru mase. Se înăvâtesc puternicii zilei, pătura conducătoare, căpitanii industriilor și conducătorii finanțelor, constituind o nouă plagă, care provoacă masele sărace. Concepția despre democrație își pierde puritatea. Democrația este degradată la rolul unui instrument de monopol în mâna unui mănunchiu restrâns de câteva zeci sau sute de mii de profitori și concesionari favoriți ai drepturilor statului. Astfel se adâncește din nou prăpastia între clasele sociale. Oamenii de inimă să reflecteze până nu e prea târziu. Libertățile publice să nu fie aparate de noi potenți politici.

UN MEDIC CONFISCAT

S'a ntâmpat și această minune: țărani unui sat bântuit de molițe au răpit medicul de circumscripție și l-au slătit să le viziteze bolnavii!

Vai, câte probleme nu ascunde întâmplarea aceasta elocventă!

Pe deoparte medicii dela sate și orașe se plâng, că mor de foame și n'au cliențelă, iar pe de alta bolnavi fără număr nu pot fi cercetați.

Da, trăim vremea contrastelor penibile. Poporul este măcinat de boli și cerșete mijloace de vindecare, pe cari nu i le dă nimeni. Iar doctorii slab salariați de stat, își permit libertatea nelimitată a vizită-

rii doar a celor capabili să plătească bine osteneala.

Atât de anarhică este organizarea socială a societății, încât toate părțile angajate au destule pretexte pentru a-și justifica poziția de acum: statul n'are bugete pentru sănătatea publică, medicii nu primesc salarii cari să le asigure independența materială, iar marea, imensa, nenorocita pătură a milioanelor de suflete cari constituiesc 95% din populația României nu e în stare să susțină onorariile cuvenite unor împrejurări scandaloase.

Și din complicată ce e — chestiunea ar putea fi ușor redusă la unicul termen de rezolvire: salarizarea obligatorie pe baza constatării maximului de exigență pentru medici, interzicerea câștigurilor lătrălnice și răspunderea pentru sănătatea poporului. Statul să pună la dispoziție laboratoare strict necesar în cadrul eventual al unor dispensarii la cari are dreptul fiecare sat.

CELE TREI ETAPE ALE EVOLUȚIEI HITLERISTE

În clipa când ducele este primit la München și Berlin cu o solemnitate ce depășește protocolul suveranilor celor mai setoși de glorie, statele dunărene trebuie să se întrebe cu emoție: ce se plănuește oare în întrevederile celor doi dictatori? E' cert, că e în discuție destinul regiunii centraleuropene. Se retrage Roma din campamentul Vienei? Ducele sacrifică Austria? Germania despăgubește Italia cu alte grase compensațiuni — poate de ordin financiar ori colonial? Ceva se pune la cale pe socoteala moștenitorilor împărăției habsburgice.

Tactica fascistă și nazistă de până acum, secerând victorii răsunătoare cu riscuri și jertfe minime, este tactica procedării repezi — pentru ca adversarul surprins și lovit în moalele capului să nu se poată desmetici și să nu fie capabil de reacțiune! Așa s'au produs spărturile catastrofale în aplicarea tratatelor de pace denunțate fără urmări de către Berlin și Roma. Așa a fost ocupată Abisinia. Tot așa Hitler a pus mâna cu forța armată pe zona demilitarizată a Rinului.

Maniera fulgerătoare a faptelor implinite, uluind pe oricine și călcând în picioare orice iscălitură, a umplut de orgoliu pe campionii regimurilor totalitare și i-a încurajat să continue cu tot atâta îndrăzneală și pe viitor. S'a urzit ceva la München și Berlin: oare a consimțit ducele să lase pradă fűhrerului Austria? În acest caz suntem doar la prima etapă. Va veni apoi a doua: apetitul asupra Cehoslovaciei. Și pofta vine mâncând... A treia etapă știm noi unde își desenează teatrul de operațiuni. Dar oare marile democrații ale lumii n'au nici o prevedere și nici o strategie? Se complac în somnolență și pasivitatea ucigătoare, cu care au asistat și asistă încă la bravurile fasciste din Spania și China? N'a bătut ceasul al 12-lea?

FARSA ACORDULUI DELA NYON

Cu toate declarațiunile categorice ale d-lui Eden, e sigur, că noul acord mediteranian nu va avea decât aceeași tristă soartă a convențiunilor de după războiu. Ele sunt trădate, contestate, denunțate, anulate la cea dintâi ocazie. Nu, hotărât nu mai poate fi vorba despre respectarea pactelor ratificate sau secrete. Azi își face o fală diplomatul de lege nouă din a juca farse colegilor, declarând una și gândind alta. Doar trăim nu numai în epoca pirateriei marine, ci și în cea a minciunilor și înșelătoriilor oratorice și publicistice.

Gândiți-vă la lipsa de vertebră a Societății Națiunilor, care n'a articulat nici cel mai timid protest împotriva incalificabilei insulte ce i-a adresat Mussolini când a comparat-o cu un cadavru care infectează deja atmosfera universului. Și se mai găsesc state, cari să-i implore adeziunea la acordul dela Nyon! Ce tristă și sinistă abdicare dela demnitatea cea mai elementară! În asemenea condițiuni morale să te mai miri că Mussolini și Hitler își pot îngădui orice și disprețui și sfida democrația de valoare a celor franceze, engleze și americane?

VIITORUL OMENIRII

e „în mâinile alor doi oameni: Hitler și Mussolini” — exclamă *Illustrazione italiana* în ultimul său număr în ton de mesaj cu prilejul plecării ducelui în Germania. E cam mult spus. Nu contestă nimeni, că în concertul popoarelor și statelor actuale Italia și Germania dețin cântarul lor special. Așezările viitoare atârnă și de gradul de integrare a celor două state cu axa lor exaltată până la furie, în norme comune. Cum vor putea fi pacificate Italia și Germania cari azi sunt victimele unor psihoze de închipuire exagerată? E greu de spus. Militarismul și imperialismul politic le stăpânește tiranic. Azi cuvântul îl are numai forța brutală. Intellectualitatea e abandonată, alungată, persiflată, ignorată. Ce cruzime pentru oamenii de carte de peste tot pământul! Ce lipsă a simțului de măsură și ridicol. Auziți exagerarea și mirați-vă: „viitorul lumii e în mâinile celor doi oameni: Hitler și Mussolini”. Penibilă abdicare dela modestie și intelectualitate!

DASCALUL DASCILOR

Acesta a fost Masaryk. Profesorul și ales colaboratorii mai ales dintre profesori. În fruntea departamentelor economice, în aparatul diplomatic, în misiuni de încredere, în locuri unde era nevoie de severitate morală, filosoful și luptătorul democrat Masaryk a chemat bărbați recrutați îndeosebi din corpul profesoral,

oameni cu disciplină spirituală hotărâtă, crescuți în cultul adevărului și binelui. Și n'a greșit. E un elogiu adus școlii cehoslovace. Dealtfel în oricare domeniu ai cântări pe oameni — îi găsești la locul lor; mișcându-se potrivit unui rezort mănuit cu fermitate de cel dintâi cetățean al republicii.

Am înțeles însă dece doliul școlii cehoslovace este îndeosebi profund și mișcător, și dece dealungul și dealatul țării școlile se 'ntrec în a-i omagia amintirea.

Pomelnicul publicat de „Prager Presse” este impresionant. Învățătorimea a organizat în sala Smetana dela municipiul din Praga o comemorare la care a luat cuvântul și ministrul Franke, vorbind despre „dascălul dascălilor”.

PRINOSUL SOCIALISMULUI

În oficiosul guvernului dela Praga a apărut un articol remarcabil al bătrânului socialist german Karl Kautsky despre Masaryk. Îi scoate în evidență îndeosebi indiferența față de popularitate. Într-o vreme când măruntii oameni politici aleargă cu limba scoasă după popularitate și cerșesc grația gazetelor — costându-i uneori sacrificii bănești grele — iată un exemplar rar care slujește adevărul fără a-i păsa de câtă trecere ori hulire va avea parte. Masaryk la căutat adesea pe Kautsky în Berlin, desbătând amănunțit situațiunea mondială. „Cato-Masaryk” — cum îl numește Kautsky afirmă în mod repetat (caeterum censeo) că „Austriam esse delendam”. Mai relevă Kautsky valoarea cărții groase de 600 pagini despre „Bazele sociologice și filosofice ale marxismului” în nemțește, ca o dovadă de cultura socialistă a lui Masaryk. Un gânditor nu se poate dispensa de studierea obiectivă a socialismului. Kautsky evidențiază meritele epocale ale lui Masaryk pentru libertate și adaogă: „nimic nu vor popoarele mai mult azi decât libertate, — libertate de mișcare, de organizare, de cercetare, de cuvântare”. Nu se putea ca socialismul să nu aibe această apreciere, printr'unul din exemplarele sale cele mai autorizate.

INTELECTUALITATE ȘI SNOBISM

Oricare om înzestrat cu simțul obiectivității va recunoaște că mișcările de stânga în Europa dăinuiesc de secole, au un trecut bogat, și că scriitorii ruși în frunte cu titani ca Pușchin, Dostoievski, Turgheniev, Tolstoi, Andreiev, Gogol, Gorki au dăruit țarismul și au înviorat literatura universală prin scrisul lor de adâncimi și sincerități revelatoare.

Mișcările de stânga, în luptă cu robile vechi ale feudalismului, capitalismului burghez și autocratismului politic-mili-

tar, au crelat o intelectualitate de stimă universală. O adevărată școală de știință, critică și luptă contra opresiunilor de tot felul. La stânga s'au ivit cei mai de seamă luferi ai gândirii omenești.

Extremismul de dreapta nu cunoaște decât violențele stilare și actele îndrăznețe de comitagii — cum erau până mai eri tulburați Balcanii. Nicio urmă de efort intelectual veritabil. Dreapta n'are decât cultul îndrănelilor... fizice. Ea strânge pe toți ratații, desamăgiții, incapabili de a se înălța prin meritele proprii, arivistii și deschilbrații, indivizii cari așteaptă totul dela teroarea deslănțuită. Deaceia dreapta n'are teoreticieni de valoare. Ici-colo credulii și neinformații se aliază subversivilor cari pândesc norocul loviturilor posibile.

Nicio apropiere posibilă între trecutul greu de gândire și intelectualitate, și între snobismul practicelor grosolane importate dela Roma ori Berlin.

Cronicar

ALBUMUL DRAGUȚESCU

ILUSTRAȚII de tânărul pictor E. DRAGUȚESCU — un album cu versuri din diferiți poeți contemporani ca Tudor Arghezi, E. Farago, V. Eftimiu, Adrian Maniu, I. Pillat, O. Goga și alții, însoțite de ilustrațiuni referitoare la citate. Prefața, datorită d-lui prof. Tudor Vianu vorbește despre pictorul în dialog cu poetul, arătând prietenia lor artistică. Curiozitatea acestui volum de ilustrații constă în faptul că este original, executat de către pictor cu mare răbdare și multă finețe. Este o lucrare valoroasă și poate singura la noi în genul ei.

Citez din Bacovia:

La geam tușește-o față
În bolnavul amurg;
Și s'a făcut batista —
Ca frunzele ce urg.

Desenul corespunzător acestei strofe: cadru trist de toamnă; la geamul deschis se arată o față, tușind într-o batistă înroșită de sângele boalei și roșii sunt frunzele amurgului de toamnă, ca lacrima de sânge pe fondul trist rugini.

Din Victor Eftimiu avem înfățișat cabotinelul, căruia îi răsună în urechi și acum aplauzele.

Versul „Apele tremură și se 'nvelesc cu valuri”, de V. Voiculescu, e arătat de pictor, într'un cadru cenușiu unde unduiesc numai valurile Dunării. O strofă a lui A. Maniu e sugestiv ilustrată printr'un morman de oase: totul e nimicnicie.

Felicităm pe d-l Drăguțescu pentru ideea d-sale de a comenta în limba penelului o altă redare artistică a simțirii: poezia.

G. Cl.